Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

ANUL VI — Nr. 24 (131) — 23 NOIEMBRIE 1963 · REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R. · Apare sîmbăta, la două săptămîni. — 12 PAGINI — 1,50 lei

PE DUNĂRE, SEARA — Fotografia I. MICLEA

Mihu Dragomir

CĂUTĂTORUL DE COMORI

tinerilor poeți G. Iarin, Ileana Roman, M. Păruș.

In tot ce știm, e-un cîntec nestiut.
Mereu e-n față clipa întîlnirii.
Mă vreau covorul proaspăt așternut
sau iarba mătăsoasă ce vor călca-o mirii.

Și primele bătăi de-aripi, ce vor
nou continent să deslușească-n zare,
mă umplu de învolburarea lor,
de-un pre-ecou al melodiei viitoare.

Colindă vești-din mîine peste tot,
cu-o tinerețe multi-secular㠗
căci orișicîte cîntece ar fi, nu pot
să-ncapă astăzi tot ce cîntă-o țară.

Și sub polara carului meu mic,
la ceasul, cît un veac, de cîntători,
mă simt mereu același ucenic
urmînd căutătorul de comori.

Aici, de unde cîntece țîșnesc,
mă las pătruns de cruditatea de lumină,
cu gestul cel mai simplu și firesc
al celui care, ca să bea izvorul, se înclină.

Corneliu Sturzu

SEDIU DE PARTID

Sînt-ca o torță jinduind după flacără
și de aceea trec pragul acestei case mereu.

Prieteni ce urcați o dată cu mine treptele,
trecînd apoi prin răcoarea albastră a sedințelor tîrzii,
nici nu bănuiți ce frumos vi-l chipul
înnobilat
de oboseala marilor gînduri,
cînd certitudinile vă flutură calme pe umeri
asemenea unor mantii bogate și grele.

Și, poate, revenind peste-un timp,
asemenea luptătorilor încărcați de victorii,
n-ați observat
raza ovală-a cununei de spice din stemă
cum vă-nconjură frunțile-o clipă-n
ecoul uralelor străzii din poemele mele.

laudă șantierelor

Despre șantierele de construcții din țara noastră — despre Bicaz și despre Craiova, despre șantierul de pe Argeș și despre cel care s-a deschis nu demult la Galați, unde se va înălța un nou combinat care va spori producția de metal a țării cu cîteva milioane de tone — s-a scris destul de mult în presa literară. Acestor obiective, și altora pe care nu le-am mai amintit, li s-au închinat reportaje și poezii, schițe sau portrete ale unor constructori. Și, totuși, cît de puțin s-a scris despre munca de pe șantiere, despre ceea ce s-a realizat pe aceste șantiere, despre noile fabrici și noile uzine, despre noile orașe, despre industrializarea socialistă a țării, despre această operă uriașă, cu implicații uriașe, realizată într-un timp relativ scurt, cu un efort și o pricepere care au făcut dintr-o țară înapoiată — bogată dar săracă — o țară înaintată, cu o industrie și o economie ce stîrnesc admirația tuturor celor ce le cercetează.

În anul 1944 toate erau la pămînt.

Urmele războiului scrijeleau încă obrazul întregii țări. Economia națională era ruinată. Solul românesc, renumit prin bogăția și dărnicia sa fără seamăn, părea secătuit. Fabricile, atîtea cîte erau, se aflau într-o stare proastă, erau distruse de bombardamente, ori erau dispersate, plecate în refugiu cine știe unde. Ce era și cum arăta atunci marea și moderna fabrică de tractoare de la Brașov? Era o fabrică cu halele sparte de bombele anglo-americane, cu utilajele distruse sau risipite. Și „Steagul Roșu", fabrica de camioane de astăzi, nu arăta oare la fel? Și alte fabrici parcă nu arătau la fel și nu se aflau în aceiași situație? Și-n agricultură lucrurile mergeau în virtutea inerției, cum da dumnezeu. Pămîntul întregii țări era arat o dată sau de două ori pe an. În unele părți era îngrășat și îngrijit, cît de cît, după puterea fiecărui gospodar. În alte părți, însă, nu se bucura nici de bruma aceasta de îngrijire. Și pămîntul rodea și el cum putea. Cum da dumnezeu! Toate mergeau așa: cum da dumnezeu. Economia întregii țări — tot ce am moștenit noi de la burghezie și moșierime, dacă aceasta mai poate fi numită moștenire, era alcătuită în așa fel încît țara noastră, țara aceasta bogată și frumoasă, să depindă de marile puteri capitaliste, să trăiască din puținul pe care ni-l dădeau aceste puteri. În schimb, noi dădeam mult, fiindcă aveam, fiindcă eram bogați, fiindcă țara noastră prin aceasta era renumită, prin bogățiile solului și subsolului său. Dar cît de săracă era țara! Și cît de chinuită! Cît de resemnată și de aspră era înfățișarea sa! Și de cîtă muncă a fost nevoie — de cîte șantiere și de cîte temelii! — pentru ca înfățișarea aceasta să se schimbe complet, pentru ca vechilor bogății, materiale și umane, să li se aduge altele, nenumărate, pentru ca întreaga țară, tot poporul acesta împilat și batjocorit atîta amar de vreme, ținut în umbră, să realizeze ceea ce părea de nerealizat, să obțină succese fără seamăn în toate domeniile de activitate.

În anul 1848, cînd s-a făcut naționalizarea, lucrurile stăteau cu mult mai bine decît după război. Inițiativa Partidului de a reface economia națională și de a înlătura de peste tot efectele grave ale războiului, dăduse roade. Dar aceasta nu era decît un început. Munca adevărată, de construcție a unei noi industrii, de abia de acum încolo avea să înceapă. Politica partidului în această problemă, esențială pentru construirea socialismului, de abia de acum încolo avea să devină fapt și să se concretizeze în primele planuri anuale, în primele cincinale, în primele realizări obținute în producție de oamenii muncii, de clasa noastră muncitoare. Primele planuri, primele realizări! Primul strung românesc! Prima instalație de foraj, proiectată și realizată în întregime la noi, într-o uzină ale cărei porți au fost sparte și lărgite, pentru ca instalația aceasta să poată fi scoasă din curtea uzinelor! Primul furnal și prima uzină electrică! Primul camion românesc și primele combine! De cîte ori n-am rostit noi aceste cuvinte: primul și prima? Poate că, astăzi, anii cînd rosteam aceste cuvinte par mai săraci în evenimente, în raport cu ceea ce realizăm acum, în proporții mult mai mari, incomparabile, pentru nevoile noastre și pentru export. Dar începuturile atunci s-au făcut, atunci au fost puse bazele tuturor realizărilor de astăzi. Și ale celor de mîine. Atunci, în primele planuri și în primele realizări în producție, s-a configurat noua noastră industrie, care a fost dezvoltată și lărgită apoi. Și care va fi dezvoltată și mai mult și de acum încolo. Atunci s-a întocmit planul de electrificare a întregii țări, plan care a devenit realitate. În pulsațiile sutelor de mii de volți care străbat astăzi liniile de înaltă tensiune ale sistemului energetic național, în scăpărările șarjelor pe care le dau țăriile furnaliștii și oțelarii de la Hunedoara și Reșița — și-n a celor pe care le vor da mîine cei de la Galați — în ronțăitul sapelor care forează subsolul pînă la adîncimi de cîte 4.500 m., ca să-i smulgă noi bogății, în șuieratul solemn și sigur al locomotivelor „Diesel", în duduitul tuturor tractoarelor care brăzdează ogoarele întregii țări, — în tot ce avem acum, și în tot ce vom avea și de acum încolo — sînt cuprinse, așa cum este cuprins germenele în toate boabele spicului, aceste eforturi de început, aceste prime izbînzi, care n-au rămas primele, însutindu-se și înmiindu-se, datorită entuziasmului cu care oamenii muncii au urmat politica înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Romîn.

Dintre realizările și izbînzile obținute în acești ani de muncă intensă și eroică, cea mai de seamă cred că este de fapt conturarea unui nou tip uman, a unui om nou, pasionat de munca pe care o face, cu preocupări multiple, și cu răspunderi multiple, politice și profesionale, încrezător în propriile-i forțe, și-ntr-ale celor cu care muncește. Înseși criteriile de apreciere și de autoapreciere s-au schimbat radical, în raport cu schimbarea relațiilor sociale. Evident, lucrurile sînt încă în formare și în mișcare, unele trăsături și caracteristici morale noi abia s-au conturat. Altele, însă, sînt mai mult decît evidente, au caracter de masă și nu pot să stîrnească decît admirație și bucurie. Schimbîndu-și țara, construind de fapt una nouă, din temelie, oamenii muncii au „construit" și au realizat și pentru ei noi dimensiuni morale, garanție sigură a victoriilor noastre de mîine.

Laudă deci tuturor șantierelor țării, de ieri, de astăzi și de mîine, laudă tuturor constructorilor care au ridicat, cu mîinile lor uzine, baraje uriașe, fabrici noi și noi uzine, orașe noi, laudă constructorului șef — Partidului — care a condus cu înțelepciune și pricepere acest efort măreț, demn de a fi slăvit în cîntec!

Ion Lăncrănjan

FAGARAȘII — Fotografia: DAN GRIGORESCU

Carte poștală

Toc. Red. Șef

Sînt contrariat de recenzia care a apărut în revista dvs. în legătură cu romanul meu „Azi". E o infamie să se spună că acțiunea romanului „Azi" poate să se petreacă și ieri. Eu nu văd cum s-ar putea întîmpla asta și consider că este un roman adînc înfipt în realitatea noastră contemporană. Citez începutul : „În seara zilei de 1 decembrie 1963, pe una dintre magistralele mărginite de blocurile noi, pastelate, ale bătrînului București, doi tineri bine legați, cu fețe luminoase, se îndreptau spre luxuriantа clădire a cantinei studențești. Forfota magistralei era impresionantă. Troleibuzele romînești lunecau neobosit, vînzătorii de ziare anunțau apariția unui nou număr din „Lumea", un film de Françoise Munteanu era comentat cu vehemență de mașele de oameni pe care le debordau ieșirile cinematografelor. Trecătorii erau alerați, dar păstrau în mișcările lor o robustețe specifică. În fața unei aule, drapele mari salutau o conferință internațională, la agențiile Loto, difuzoarele transmiteau cîntece premiate la festivalul de la Mamaia, paloarea înserării era ruptă de mrile reclame luminoase ale metropolei. La orizont, o macara imensă se rotea transportînd panouri prefabricate."

E clar, nu ?... Nu vreau să mă refer la exemple ilustre dar cred că nici Balzac nu și-a simțit rădăcinile mai adînc înfipte în solul epocii sale. Astfel ăm făcut introducerea în toate atmosfera acestor zile pe care le trăim, a anilor noștri tineri, pentru ca apoi să intru în analiza sentimentelor personajelor. Puși în fața unui fapt cutremurător, a unui divorț, ei pot foarte bine să-și decline toate caracteristicile umane. Unii spun că subiectul nu este de actualitate, ci de permanența umană. Dar eu sînt convins ca acesta nu este un divorț oarecare, ci un divorț de tip nou. Argumentez asta cu următoarele amănunte : ambii eroi principali sînt utemiști, președinta tribunalului e fostă soră de caritate care a urmat dreptul la fără frecvență, sfătuitorul lor cel mai apropiat e vice-președintele sindicatului, ei înșiși s-au cunoscut în tabăra studențească de la Costinești, iar Jana femeia care împlinește treisprezece, e fiica unor oameni pozitivi; contemporani, și are o fire ușoară tocmai pentru că părinții i-au pus la dispoziție în mod nepedagogic toate atributele bunăstării epocii noastre. În plus, țin să vă atrag atenția că tot conflictul meu se petrece în aceeași zi în care se inaugurează barajul unei mari hidrocentrale și amintirile despre aceasta revin ca un leit-motiv în decursul cărții. Amîntiți-vă apoi de capitolul în care ei speră să se împace și, gîndindu-se la copilul pe care îl vor avea, îl visează cucerind alte galaxii. Cît despre imputarea pe care o faceți capitolului cu bătaia dintre soți, ei bine, în atîta actualitate, permiteți-mi și mie să mă mai ocup și de anumite sentimente permanent umane, care-mi dau posibilitatea să merg la virtuozitate.

Cronicarul dvs. literar remarcă faptul că finalul pe care l-am dat — implacabila despărțire, e cam amar și nu se vede influența mediului înconjurător asupra personajelor centrale. Ei bine, ce-ar dori dumneavoastră, să policiesc, să fiu roz ?

Doi critici literari cu renume pe care, i-am văzut chiar eu, acum trei ani, într-o duminică în documentare la G.A.C. Mogoșoaia, au remarcat tocmai realismul crud al acestui final, forța lui de a sugera dramele din om. Iar acesta este un om al nostru, al epocii noastre. Amintiți-vă ultimul paragraf în care, după tranșarea divorțului, ca nu dezesperează ci, cu recomandarea comitetului de inițiație, speră să se poată înscrie la o școală de zbor fără motor și rămîne privind într-o revistă ilustrată portretul Valentinei Tereșkova.

Vă rog, deci, să publicați această ripostă a mea în același loc în care a apărut și recenzia, pe același spațiu și cu aceleași caractere.

A. C. TUAI
p. conf. C. LEU

Jurnal de lectură

POP SIMION: „Pieton în Cuba"

Cu toate că se sondează același teren geografic și uman — Cuba, teritoriul liber al Americii — materialul obținut de către Pop Simion nu se înscrie în genul insemnărilor sau memorialului de călătorie. Ruta geografică nu i-a provocat reporterului mărturisiri care să dea impresia de jurnal : despre aerodromuri, zbor, tipul de avion, ora plecării, ora sosirii, denumirea hotelului, călătoriile interne etc. etc. Pur și simplu a scris reportaj literar-extern. Fiecare capitol e o secvență autonomă (lectura putînd începe de oriunde), aduce un plus de cunoaștere, iar toate la un loc prezintă locuri și oameni — mai mult mentalitatea lor — din „cheia Americii".

Predomină instantaneul epic opulent. Pe reporter preocupîndu-l cotidianul, amănuntele aparent banale din cîmpul vizual, dar pe care — aici intervine măiestria — știe să le prezinte într-o montură care să genereze, dincolo de informația concretă, semnificații sociale generalizatoare. Reiese evident ca un *ce comun* unește direct sau indirect fapte, evenimente, atitudini civice. Ceva le-a transfigurat. Este revoluția. Reporterul îi descoperă radiația în elemente concrete : mutații în conștiința individuală și colectivă („Camioneta", „Cîmpuri de bananieri", „La mujer", și „Zbor planat"), manifestarea internaționalismului („Inima lui Jacinto"), înfrîngerea tradițiilor („Călciiul lui Achile"), obiceiuri noi, „Tobele tac" sau „Munții albaștri". Am numit 8 titluri. Sînt cele mai valoroase. Au mai rămas cîteva, — de aceeași talie — printre care notez rememorarea la vila Bătrînului ori alături de pescarii lui, înfățișarea unui tip nou de intelectual (un „caballo"), sau descrierea efervescentului „temperamento cubano" („Carnaval").

Pop Simion scrie laconic, cu perioade latine. Reține fraza scurtă și expresivă. În prea puține locuri notația e sumară, patinată („Fantezie cubană", „Pielea de salamandră"). Însă neglijabilă față de un tablou ca acela al caniculei cubane. Tablou cu soare vangoghian : „Soarele varsă fuioare de foc, fierbe aerul, arde ; apa oceanului, pulverizată în văzduh, se evaporă brusc eliberînd sarea. Și aceasta pică pe pămînt ca un colb, ca o făină ieșită din sitele cerului, pudrînd lumea (...) Nu mă ajută nici pălăria cu boruri largi, pe semne a luat foc, arde cu pălălăi. Soarele e atîrnat în palmier, îl duc în spinare, îmi lichefiază gîndurile". Este din reportajul „Cîmpuri de bananieri", schiță de atmosferă și psihologie, evidențiate printr-un conflict simplu, reportericesc. O consider pieseta — breloc a cărții.

Vorbind de *formulă*, revin la „Călciiul lui Achile" care cumulează cîteva virtuți generale ale volumului : evocarea unei ambianțe pașnice, momentul brusc al răsturnării ei la antipod (vezi „Carnaval" și „Virsta Julietei") deci surpriza — construcție bipolară a reportajului ce urmărește desigur să transmită tensiunea stărilor revoluționare — apoi pamfletul și, neașteptat, blestemul. (Împotriva unui *vendepatrias* — personaj necunoscut fizic : ...„dolarii care ți se dau drept răsplată să puiască guzgani, să-ți roadă tinerețea, încet, negrăbit, cu dinții subțiri ai beției și destrăbălării" etc.).

Reprezentativ pentru arta și tehnica lui Pop Simion — a căror măsură ca și, în general, la oricare reporter, o dă reportajul extern (vezi E. E. Kisch) — volumul „Pieton în Cuba" nu obosește, fiind în primul rînd lipsit de inerție în modalitate. E divers ; de la tonul de basm pînă la anchetă sau interviu ș.a. Puterea de observație a reporterului solicită transformarea fiecărui amănunt într-un fapt interesant și prin felul cum este pus în evidență. Astfel, noutatea estetică este principala entitate care contribuie cu fiecare volum la ridicarea valorică a reportajelor lui Pop Simion.

M. N. RUSU

HORIA LOVINESCU: „Teatru"

Autorul „Citadelei sfărîmate" a dovedit preguanț o certă vocație pentru teatru de la primele sale piese, iar contribuția sa la evoluția nouii literaturi dramatice se cuvine apreciată. În acest sens, inițiativa Editurii pentru literatură de a-i aduna piesele într-un volum este demnă de a fi salutată.

Investigarea realităților sociale inedite de pe o poziție marxistă, oferă dramaturgului prilejul rezolvării dilemelor complicate, rămase fără răspuns de pildă, pentru intelectualii din dramele lui Camil Petrescu. „Citadela" sufocanta a lumii burgheze — se sfărîmă irevocabil și vîntul proaspăt al revoluției înviorează totul. „Se alege pămîntul de ape" — rostește metaforic pe scenă bătrîna savantă Dinescu. Oamenii buni și integri trăiesc nu fără încordare, un proces viu și autentic de cunoaștere. Bunica, Petru, Irina, aviatorul Dan („Citadela"), surorile Boga, din piesa cu același titlu, medicul Toma („Febre") și alții nu se mai zbuciumă zadarnic să afle sensurile adevărate ale vieții, ale creației. Orizonturile construcției socialiste se deschid amplu înainte lor. Pe ei nu-i domină obsesia halucinantă a sinuciderii lașe, integrarea pasionată în tumultul bătăliei pentru cauza colectivă le coordonează existența într-un mod fericit.

Autorul opune oamenilor cinstiți, aflați într-o efervescentă prefacere lăuntrică, pe aceia care se cramponează cu înversunare de vestigiile trecutului burghez. Matei din „Citadela sfărîmată" rămîne exponentul lor cel mai reprezentativ. Prăbușirea lui tragică atestă falimentul total al adepților unei ideologii monstruoase. Înfruntarea de idei se desfășoară, de cele mai multe ori, cu intensitatea adecvată. Ceea ce nu i-a reușit pînă acum, în suficientă măsură, lui Lovinescu este conturarea — viguroasă și expresivă — a emisarilor noului, activiști de partid, muncitori, tineri crescuți de revoluție etc. Caterina, Pavel Golea, muncitorul de la han, Mereș etc. influențează rodnic — fiecare într-un fel propriu — transformarea morală încercată de oameni integri dar încă „orbi" interior și avizi de lumină. Totuși, partiturile acestor promotori ai ideilor noastre nu beneficiază de nuanțe multiple. De la un dramaturg atît de înzestrat ca Horia Lovinescu, publicul spectator așteaptă totdeauna personaje complexe, putenic individualizate.

În privința arhitectonicii pieselor, se poate constata stăpînirea de către autor, din ce în ce mai precisă a legilor scenei, eliminarea elementelor de balast.

Lovinescu știe să conducă dinamica interioară specifică unui conflict scenic. Are, de asemenea, o replică nervoasă, fără încărcătură lexicală inutilă. Piesele, bineînțeles, nu sînt lipsite complet de anumite fisuri (diluări excesive în „Citadela", o doză de melodramatism în „Febre", ingustarea unor simboluri în „Hanul de la răscruce" prin pendularea — ca în cazul profesorului și al actriței, bunăoară — între tendința de individualizare concretă a personajelor și a situațiilor și tentația generalizării etc.)

Piesele într-un act („Oaspetele din faptul serii", „Și pe strada noastră", „Revederea") denotă apelul prea abundent la convenția teatrală și, de aici, impresia de oarecare artificiozitate. Dușmanii de odinioară (Oaspetele), tatăl și presupusul fiu, „Și pe strada noastră", iubiții despărțiți „Revederea" se întîlnesc cam nemotivat, acțiunea decurge fără deplină logică, intervenția autorului devine sesizabilă. Volumul, ar fi necesitat, cred, și un studiu introductiv.

***AI BOTEZ

Curier literar

● În cursul de ediții „Cronicile medievale ale Romîniei", Editura Academiei a tipărit recent vol. IV : Radu Popescu — Istoriile Domnilor Țării Romînești, „prima ediție critică" a acestei cronici, cum e anunțată în studiul introductiv, pentru cititorul tînăr dedicat muncii, citățm concentrarea „stilistică" a cronicarului în redarea unuia din „momentele" de istorie medievală („Domnirea lui Antonie Vodă, leat 7172 : „Deci, mergînd domnul cu bolarii la vizirul și așteptă caftane, începu (vizirul, n.n.) a întreba : — Care iaste Mareș ? Zise : Eu sînt. Ia-l! Ci-l luară. Care iaste Ghiorghe vornic ? Zise : Eu sînt. Ia-l! Ci-l luară. Care iaste Șărban ? Ziseră : Nu iaste. Care iaste Mihai postelnicul ? Cesta iaste. Ia-l. Îl luară. Care iaste cutare, cutare ? Îl luară pe toți și rămase domnul singur cu ceilalți bolari. Și zise domnului : Împăratul te-au mazilit" (pag. 116).

● În E.P.L., într-o excelentă prezentare grafică au apărut „Cărțile populare în literatura romînească" — 2 volume — ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu : „Ediția pe care o prezentăm încearcă pentru prima dată la noi să reunească cele mai reprezentative cărți populare romînești care au circulat — cu mai mare sau mai mică intensitate — în întreaga perioadă feudală a istoriei poporului nostru și în perioada capitalistă". Din cuprinsul vol. I : „Istoria a Alexandrului celui Mare"..., Împărăția lui Priam, împăratul Troadei"... ; „Esopia" ; „Viața lui Bertoldo și lui Bertoldino"... Printre operele cuprinse în vol. II, „Împărăția poamelor și tuturor legumelor", din care citățm : „...Atunci veni și Ceapa la divan cu 3 rînduri de haine îmbrăcată și cu veșmintele ei roșii și cu fîre înveninată și cu barba țîrînd-o pe pămînt și să jura înaintea împăratului (împăratul era „proslăvita Gutuie", n.r.) : — Împărate, să n-aibu parte de frati-meu Usturoiu, de văru-meu Mușțariu, și de cuscru-meu Hreanu, și de socru-meu Praju... minciuni au grăit Strugurul către împărăția ta"... (pag. 271 și urm.).

● Din achizițiile mai recente ale Muzeului Literaturii Romîne :
— O serie de volume (istorie, etnologie, folclor...) adnotate marginal de G. Coșbuc (provenind din biblioteca poetului).
— Manuscrise, scrisori, fotografii, obiecte personale (călimară, toc — etc.) ale lui Al. Macedonski.
— Un manuscris (inedit) cu versuri ocazionale dedicate lui V. A. Ureche de Al. Vlahuță (1882).
— Corespondență a scriitoarei engleze Lucy Byng — traducătoare în l. engleză a unor clasici romîni : Eminescu, Creangă, Caragiale, Duiliu Zamfirescu (piesele inedite ale corespondenței privesc munca asupra traducerilor).
— Un lot foarte bogat de manuscrise, scrisori (inedite), caiete de studii ale lui Panait Cerna.
— Scrisori (inedite) adresate de I. A. Bassarabescu unor diferite persoane.
— Corespondență de familie a lui Cezar Petrescu (piese inedite).

● Din poezia Gazetei literare (11 nov. a.c.) la pagina de versuri semnată de Tiberiu Utan, citățm poeziile „Pasii", „Noapte de iarnă", „Stîlpi de înaltă tensiune", „Cînd rid copiii". În finalul paginii, poezia „Memento" :

Adu-mi aminte, cintec :
Din nou rămîn dator
prezentului fugind în viitor.

(Memento)

● În același număr al Gazetei literare un sector critic echilibrat ca paginație tematică ; notăm articolele care suscită discuții privind literatura actuală : „Poezia și logica imaginii", „Modalități ale romanului", „Însemnări pe marginea liricii lui Beniuc". Sub semnătura lui Dumitru Micu, articolul „Teatrul lui Mihail Sorbul" (capitol de monografie ?) Subliniem capacitatea de analiză și de confruntare cu fenomenul literar al timpului, pe care criticul o vădește cînd discută laturile originale ale dramei „Patima roșie".

● Se află sub tipar, urmînd să apară în curînd, o ediție în trei volume a scrierilor lui Alexandru Vlahuță. Primul volum cuprinde poezille, cel de-al doilea schițe, nuvele, povestiri, portrete, articole pe teme literare și politice, cel de al treilea, romanul „Dan", „Romînia Pitorească", „Pictorul Grigorescu" și carnetele de însemnări zilnice ale scriitorului. Ediția este însoțită de un studiu introductiv, note, comentarii, bibliografie, indice semnate de Valeriu Rîpeanu.

cronica literară

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA: „ION CREANGĂ"

Ritmul în care, prin grija Editurii pentru literatură, apar în ultimul timp *biografii* și *monografii* consacrate scriitorilor romîni, ar fi putut să stîrnească discuții mai aprinse în legătură cu aceste specii literare, de o covîrșitoare importanță în procesul valorificării moștenirii culturale, într-un moment cînd specialiștii noștri se află în plină activitate pentru elaborarea *Tratatului de istorie a literaturii romîne*. S-au tipărit lucrări foarte diverse, utilizînd diferite metode de investigație, despre scriitori cu o viață și operă felurite, prilejuind, astfel, posibilitatea unor confruntări și a unor concluzii teoretice imperios necesare pentru buna desfășurare a muncii istoricilor literari. Toți autorii la care ne referim acum (G.C. Nicolescu : „Vasile Alecsandri", Mihai Gafița : „Cezar Petrescu", Savin Bratu : „Sadoveanu", N. Gheran : „Gh. Brăescu", B. Elvin : „Camil Petrescu" și, în fine, Zoe Dumitrescu-Bușulenga : „Ion Creangă") pornesc de la dorința de a defini personalitatea și de a evoca viața creatorului de artă în determinările ei intime cu opera. Principiul acesta a fost îndelung verificat, explicarea personalității și vieții autorului fiind una din cele mai vechi și mai bine cunoscute metode de a studia literatura. Și totuși lucrurile nu sînt de loc simple. Căci dacă dispunem de anumite principii generale care definesc structura acestor specii literare, cînd ne aplecăm concret asupra unuia sau a altuia dintre creatori, dificultățile sporesc nebănuit. Chiar alegerea metodei de investigație poate prezenta un risc, atunci cînd ea nu se desprinde din natura obiectului cercetat. O biografie poate fi discutată în funcție de lumina pe care ea o aruncă asupra creației autorului, dar poate fi concepută și ca un studiu al omului de talent sau de geniu, al dezvoltării lui morale și intelectuale ; putem, de asemenea, considera biografia ca fiind menită a furniza material pentru studiul sistematic al psihologiei creatorului, al procesului său de creație. Deci, finalitatea biografiei sau a monografiei literare trebuie să determine într-o bună măsură profilul ei. Altminteri asistăm la nașterea unor hibrizi literari fără șanse de a via. Lucrările pomenite mai sus izbutesc, într-o bună măsură, ceea ce își propun autorii lor, în funcție de caracteristicile scriitorilor studiați și de materialul informativ care le-a stat la dispoziție.

Savin Bratu, de pildă, își propune „să împlinească faza de analiză, raportată la istoricul operei", să realizeze în cele 658 de pagini „o biografie a operei, ca o descriere a ei în evoluție, reconstituindu-i istoria și stabilind, acolo unde însăși realitatea ne impune, etapele distincte ale formării și împlinirii ei".

Metoda aceasta are, firește, avantajele ei, dar și dezavantaje căci, explicînd geneza și conținutul operei, exclude totuși, într-o bună măsură, posibilitatea analizei mijloacelor artistice prin care se exprimă personalitatea lui Sadoveanu. Temeinic documentată, bazîndu-se pe date prețioase, puse la dispoziția criticului chiar de autor, lucrarea lui Mihai Gafița despre „Cezar Petrescu" ne ridică, însă, o chestiune de principiu : pînă la ce grad își poate însuși exegetul punctul de vedere și judecata de valoare a autorului asupra propriei sale opere ? Întrebarea ne-o putem pune și în cazul lui B. Elvin, care, de asemenea, pare a se lăsa copleșit, uneori, de explicațiile pe care autorul, Camil Petrescu, le-a dat unor conflicte sau unor eroi din dramaturgia și romanele sale. Dar — mi se poate răspunde, pe bună dreptate — nu putem ignora nici reversul chestiunii : cît avem dreptul să punem la îndoială unele mărturisiri și unele opinii ale autorului în legătură cu propria sa operă, atunci cînd acesta a făcut nu o dată dovada unei severe lucidități ? Riguroasă, ținîndu-se strîns la document și la materialul inedit, monografia lui N. Gheran despre Gh. Brăescu ne pune în situația de a discuta despre selecția valorică a scriitorilor cărora le consacrăm astfel de studii, despre rolul materialelor inedite, iconografice sau manuscrise și proporțiile în care pot sau nu pot fi utilizate într-o monografie de asemenea dimensiuni. Fără îndoială că nimeni nu este posesorul soluțiilor stas, în rezolvarea unor asemenea probleme, dar ele există ca atare și stabilirea unor criterii mai obiective — în urma unor dezbateri științifice — nu poate decît să contribuie la realizarea de lucrări din ce în ce mai bune.

Recenta monografie despre Ion Creangă, datorată unui istoric literar înzestrat, cu un rafinat gust artistic, stăpîn pe o cultură bogată și variată, aplecat analizei, în general, nu ridică probleme specifice biografiei sau monografiei — în accepțiunea dată mai sus. Autoarea, cum era și firesc în cazul lui Creangă, nu-și propune să aducă date noi în legătură cu biografia marelui povestitor, sau cu urmărirea procesului de elaborare a basmelor, cu chestiuni speciale de psihologie a creației, privite în sine. Aceasta pentru că, socotește autoarea, „cu Ion Creangă lucrurile stau altfel. Biografia sa se alcătuiește din înșiruirea cîtorva date îndeobște cunoscute. Adăugirea, la acestea, a altora, eventual proaspăt descoperite, nu ar mai avea însemnătatea deosebită pentru explicarea scriitorului și a legăturilor lui cu opera". Folosindu-se de acele date biografice strict necesare în interpretarea unei opere artistice, Zoe Dumitrescu-Bușulenga întreprinde, de fapt, în cadrul cărții consacrate marelui humuleștean, o exegeză estetică de un înalt nivel. Mai întîi, se face un examen riguros al criticii, deși nu complet, căci ar fi fost de dorit mai multe referiri și la alți exegeți și critici care și-au exprimat opinii despre arta lui Creangă, precum și un popas mai stăruitor asupra gîndurilor atît de profunde și sugestive a unor scriitori numai pomeniți, precum St. O. Iosif, Emil Gîrleanu, Ilarie Chendi etc. Din acest examen, autoarea desprinde felul în care diverse tendințe critice au înțeles să se apropie și să și-l apropie pe Ion Creangă. E de subliniat pertinența cu care Zoe Dumitrescu-Bușulenga a știut să distingă nuanțe și să stabilească adevăruri într-un hățiș de opinii atît de contradictorii care s-au lăsat peste opera lui Creangă de-a lungul anilor. În alte capitole se realizează propriu zis exegeza operei, vorbindu-se cu multă competență despre etos, umanism popular și realism folcloric, despre structura intimă a basmelor și poveștilor, despre povestiri și amintiri, descifrîndu-se peste tot, cu un profund spirit de pătrundere, „izvoarele rîsului în opera lui Creangă".

Deși vine după lucrări cu totul excepționale, amintim numai acea admirabilă „Viață a lui Creangă" scrisă de G. Călinescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga aduce incontestabil puncte de vedere noi, interesante, fundate pe estetica marxist-leninistă. Bizuindu-se pe o vastă cultură, autoarea îl asociază firesc pe Creangă marilor spirite ale culturii universale, prin puterea de a reda grandiosul, prin viziunile homerice asupra lumii, prin forța tonică a rîsului, prin capacitatea de a exprima în basmele, poveștile și povestirile sale, ca într-o epopee, viața poporului căruia îi aparține.

Analizînd minuțios fondul operei lui Creangă și specificul ei artistic, autoarea reușește să dea imaginea unui scriitor de geniu, cu un univers propriu, care, deși se realizează pe fondul folcloric, se definește ca o personalitate creatoare unică, inimitabilă. Monografia aceasta izbutește să cuprindă întreaga varietate de probleme pe care le ridică opera lui Creangă, pornind de la structura socială a epocii respective, trecînd prin elemente etnografice și lingvistice spre filozofia populară și concepția de viață a maselor, sintetizată de genialul povestitor și cobîrînd pînă la cele mai revelatoare amănunte de stil care încheagă însă totul într-o viziune organică, edificatoare pentru geniul narativ al humuleșteanului. Deși, ca procedeu de reconstituire a universului lui Creangă, autoarea recurge nu o dată la rezumat, acesta nu se transformă într-o obișnuită descriere a operei, ci constituie, cel mai adesea, o adevărată judecată de valoare. Exegeza operei lui Creangă îi prilejuiește totodată autoarei interesante dezbateri teoretice despre unele categorii estetice, cum ar fi comicul cu nuanțele lui, umorul și satira, confruntîndu-le cu scrisul marilor scriitori satirici din literatura universală și subliniind și în acest sens adînca originalitate a povestitorului romîn. „De la un capăt la altul opera lui Creangă — spune Zoe Dumitrescu-Bușulenga — e un hohot de rîs. Nu rîsul cu gust amar al lui Caragiale sau Gogol, ci rîsul tonic al țăranului cu concepție optimistă de viață, pe care toată tradiția înțelepciunii populare l-a învățat că forțele răului vor fi întotdeauna înfrînte pînă la sfîrșit".

Dacă mulți cititori vor mai fi avut încă o impresie eronată despre Creangă, ca fiind doar un savuros povestitor popular sau un autor de istorioare și povești pentru copii, lucrarea Zoei Dumitrescu-Bușulenga va avea, credem, darul să-l așeze pe marele humuleștean între figurile de primă mărime ale prozei romînești.

Tocmai pentru că monografia de față ni se prezintă ca o reușită incontestabilă a istoriografiei noastre literare, socotim necesar să sugerăm autoarei, pentru a da studiului rotunzime, o aplecare mai insistentă asupra unor capitole din sumar. Ne gîndim că, de pildă, primul capitol ar necesita — cum am mai spus — o completare de date și izvoare, în așa măsură încît să-l arate pe Creangă în lumina contemporanilor și a posterității, nu numai în critică, ci în însăși conștiința cititorilor, ca o prezență permanentă. Pentru că, înainte de a-l recunoaște critica, l-au recunoscut miile de cititori. Poporul s-a recunoscut în opera lui, așezîndu-i-o lîngă opera folclorică, confundînd-o uneori cu aceasta. Este nevoie de asemenea de o investigație suplimentară la ultimul capitol, care să analizeze, la nivelul de cultură și informație al autoarei, familia de spirite căreia îi aparține Creangă și, mai interesant decît atît, aportul operei povestitorului humuleștean la îmbogățirea patrimoniului universal. Sînt sugestii care, de altminteri, nu vin decît să reliefeze calitățile deosebite ale monografiei pe care ne-a prezentat-o Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

I. D. BĂLAN

dicţionar de istorie literară contemporană

POEŢI ŞI PROZATORI

ION BĂNUŢĂ

A debutat în paginile ziarului **Presa liberă**, apărut la Timişoara în anii 1940—41. După Eliberare a publicat în ziarul lugojan „Severinul" şi în „Luptătorul Bănăţean". Prima plachetă de versuri i-a apărut la Lugoj sub titlul „Cetatea tăcerii". De aici şi pînă la cele trei volume publicate în ultimul deceniu — „Izvoare" (1956), „La hotarul dintre lumi" (1960) şi „Am rechemat iubirea" (1962) — Ion Bănuţă a rămas credincios celor cîteva atitudini şi modalităţi lirice care-i desenează profilul specific.

Poezia sa răsună fie în cadenţa solemn-entuziastă a imnurilor şi odelor închinate vieţii noi, fie în acordurile grave ale amintirilor unui trecut de luptă şi jertfe. Toate aceste glasuri, diferite prin timbru şi intensitate, converg la încheierea unei opere poetice partinice şi militante, consecinţe fireşti şi necesare ale unei biografii pe cît de simplă pe atît de reprezentativă pentru evoluţia istorică a poporului nostru în ultimele decenii. Autobiografia lirică a poetului este a fiului de ţăran, izgonit de sărăcie în fabrică şi, de acolo, de unde întrezărise drumul luptei şi al victoriei populare, azvîrlit în temniţă. (Născut în 1914, în cătunul Siliştea de pe valea Argesului, Ion Bănuţă ajunge ucenic la Griviţa, în 1929, lucrînd, după 1935, la Căile Ferate din Timişoara).

Poet al epocii sale, Ion Bănuţă e prezent în actualitate, fie cu versuri ocazionale, cîntînd euforic entuziasmul zilelor de sărbătoare ale poporului („Demonstraţie", „Cîntec de mai", „Flamură de mai", „Cîntec de august", „Floare de august"), fie comentînd poetic evenimente concrete şi semnificative pentru viaţa nouă din patria noastră, cum ar fi consfătuirea pe ţară a colectiviştilor („Zece mii de meşteri mari" şi „Horă în decembrie", decorarea unui preşedinte de gospodărie colectivă, fost argat („Steaua de aur") sau inaugurarea gospodăriei colective din Stoieneşti — Argeş („Nuntă"). Uneori însă, în asemenea versuri, poetul preferă descriptivismul, adoptînd un ton cam declarativ ce deserveşte ideea majoră de la care a pornit. O poezie de notaţie, cum e „Perspectivă" distonează în valorosul ciclu „Toast" din volumul „Am rechemat iubirea" şi se aseamănă prea mult cu „Toate steagurile roşii" din volumul precedent. Se mai întîlnesc unele versuri, ca în ciclurile „Cetatea tăcerii" sau „Griviţa eroică", în care experienţa personală a poetului rămîne insuficient prelucrată poetic. Fireşte că valoarea reală a ansamblului atenuează aceste stridenţe. Poetul se remarcă însă printr-o exuberanţă tinerească şi o bucurie aprinsă, transpusă într-o prozodie simplă, cantabilă.

Simbolurile favorite ale unei generaţii întregi de poeţi îl atrag şi pe Ion Bănuţă. Jertfele, luptele, mîniile, biruinţele au culoarea aprinsă a macilor învolţi şi a zorilor. Trecutul înseamnă „bezna groasă" în care „pe tronuri de oase / străjerul întunericului, / cenuşiu, în cizme şi fier, / cu-n burete de sînge ştergea / stelele oamenilor de pe cer", bezna prin care poetul a răzbătut către „luminişuri", în luptă cu „umbra morţii blestemată". El cîntă „iubirea mare care a încins pămîntul / alungînd din inimi vremea de tăciune, / omul erei noastre în veci luminîndu-l".

Conform unei viziuni folclorice, natura devine leagăn al purităţii şi simbol al vieţii perpetue. Moartea pădurii iarna e doar o aparenţă, un somn, pe cînd : „în adînc de muguri / viaţa se-nfiripă şi ea doarme numai / sub zăpezi, o clipă, ca apoi, deodată, creşterile-ncete să zbucnească-n soare / şi să ne îmbete". Perceperea naturii nu se risipeşte la Ion Bănuţă în peisagistică. Sensibil la culori şi sunete, încîntîndu-se de „vopseaua cerului" furată de mare, de roşul soarelui în amurg, de ruginiul pădurii autumnale sau de auriul însorit al caiselor coapte, poetul nu se lasă ademenit de contemplarea sterilă. Elementele naturii, înregistrate cu reală sensibilitate şi acuitate, servesc drept cadru simbolic necesar exprimării unor idei majore. În această direcţie, I. Bănuţă îşi manifestă predispoziţia remarcată pozitiv în critică drept una dintre trăsăturile proprii şi viguroase ale poetului — către concentrare, către poeziile scurte, mai ales catrene, dense şi substanţiale. Catrenele aforistice ale lui I. Bănuţă cuprind cel mai adesea un sens generalizator. Într-un catren ca „Frunzele", poetul reuşeşte să comunice ideea profundă că sensul vieţii trebuie căutat în luptă şi activitate, nu în inerţie : „Dezbrăcate şi brumate / au să cadă toate, toate. Dar veni-va vreme bună să se legene-n furtună". Ion Bănuţă e un sentimental sfios, atras de gingăşie şi suavitate. Departe de a-şi ridica orgolioase monumente, poetul nu se consideră altceva decît unul dintre miile de glasuri ale umanităţii, care plăteşte prin versul său o datorie către colectivitate : „Sînt un om de pe hotar / ard în mine mii de inimi". Se descifrează în poezia lui Ion Bănuţă o permanentă preocupare pentru responsabilitatea sa poetic cetăţenească, şi adesea regretul pentru toate dăruirile incomplete : „Astăzi m-a cuprins tristeţea / nu a ploilor şi-a ceţii, ci că-n lupta noastră mare / nu dădui tot jarul vieţii. / Astăzi m-a cuprins tristeţea că / n-am versul ca o spadă, / ca un fulger să despice / pe duşmani să-i văd grămadă".

E de remarcat claritatea cu care-şi comunică ideile într-un limbaj poetic necontorsionat, firesc, fără artificii. Poetul rămîne şi pe viitor dator să vegheze ca această simplitate să nu devină niciodată simplism. „Esenţial este — afirma G. Călinescu într-un medalion critic — că Ion Bănuţă este poet, şi că are o inimă care zvîcneşte sonor. Prin ea se va înţelege şi desăvîrşi pe sine".

R. Florea

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI :

„Izvoare" — poezii, E.S.P.L.A., 1956 ; „La hotarul dintre lumi" — poezii, E.S.P.L.A., 1960 ; „Am rechemat iubirea" — poezii, Ed. tineret, 1962.

SCRIERI DESPRE :

La hotarul dintre lumi, Nic. Ivan : Scrisul bănăţean, nr. 2/1957; Vasile Nicolescu, în Luceafărul, nr. 13/1 iulie 1960; G. Călinescu, „Un poet" (în Cronica optimistului) în Contemporanul nr. 28/8 VII 1960; Valeriu Ripeanu, în Gazeta literară, nr. 30/21 VII, 1960; Radu Popescu, cronică în Contemporanul nr. 36/2 IX 1960; I. D. Bălan, cronică în Luceafărul, nr. 18/15 IX, 1960; Al. Oprea, recenzie în Viaţa românească nr. 9/1960; Leonard Gavriliu în Scrisul bănăţean nr. 10/1960; Dan Deşliu, „Am rechemat iubirea", Scînteia tineretului, nr. 4716, 10 VIII. 1962; Matei Călinescu, cronică în Gazeta literară, nr. 35/30 VIII. 1962; Vasile Nicolescu, cronică în Romînia liberă nr. 5563/5 IX, 1962; C. Cubleşan, recenzie în Tribuna, nr. 40/4 X. 1962; N. Manolescu, cronică în Contemporanul, nr. 43/26 X. 1962; N. Ciobanu, cronică în Scrisul bănăţean, nr. 11/1962; Victor Felea, cronică în Steaua, nr. 12/1962; Lucian Dumbravă, cronică în Ţasul literar nr. 3/1962.

URY BENADOR

Ury Benador (născut la Mihăileni-Dorohoi în 1895, la 26 aprilie, scriitor autodidact, debutînd în 1924 ca autor dramatic), cunoscut şi apreciat pentru volumele *Appassionata ; Preludiu la Beethoven : Ghetto veac. XX ; Hilda* şi *Subiect banal*, apărute înainte de Eliberare, precum şi din fragmentele publicate în „Flacăra", „Contemporanul", „Gazeta literară" şi Viaţa românească, în deosebi din romanul în pregătire *„Beethoven"*, reluat în romanul său *Gablonz — Magazin universel* (1961) o temă preferată a literaturii sale din trecut.

Reîntîlnim aici unele personaje din operele anterioare, însă existenţa şi acţiunile lor cîştigă în semnificaţie. Nota socială devine mai pregnantă, mai clară, dintr-o optică filozofică nouă care îi maturizează viziunea artistică.

Ury Benador, pornind de la evenimentele anilor următori primului război, cînd ţesătura intereselor burgheze devine din ce în ce mai densă, în anturajul începutului prosper al lui Avramuţ Feighenbaum-Smochinescu şi al domnului colonel Gh. Cristea-Bujor, cel ce în 1907 întîi a „reprimat" şi apoi a „avizat", înfăţişează o impletire realistă de destine în perspectiva revoluţionară a istoriei.

Aşa cum remarca şi V. Ripeanu, Avramuţ Smochinescu „începe ca Dinu Păturică, în depozitul unchiului său Marcu Moise din tîrguşorul Podoleni ; procedează ca un Iancu Urmatecu, eliminînd nemilos pe toţi cei ce-i stau în cale (de notat paralelismul dintre soarta lui Ioachim Dorodan din *„Sfîrşit de veac în Bucureşti"* şi Mişu Horowitz din *Gablonz*) trăieşte şi se înavuţeşte ca un Micu Braun sau Iosif Rodean".

Sîntem imediat după naţionalizare cînd, din nenumăratele întreprinderi ale lui Avramuţ şi ale domnului colonel, din industria grafică şi din magazinul „Universel-Au-Bon-Gout S.A.R.", nu mai rămîne decît un mizer magazin de gablonzuri.

Avramuţ are o uluitoare pricepere în afaceri, dublată de un cinism ce aminteşte de unii eroi balzacieni. Deviza sa „cine e frumos, dar eu sînt deştept" sună cinic, mai ales cînd înţelegi că „deştept" nu înseamnă decît o nemaipomenită pricepere în a înşela (şi înşală tatăl, ştăpînul, asociatul, ţigănuşii care-i cumpără gablonzuri şi chiar pe dumnezeu, negociind torele sfinte şi săpunul R.J.F. — garantat din grăsime de evreu).

Smochinescu îşi îngăduie tot, de la hoţia cea mai măruntă pînă la falimentele frauduloase şi incendiile regizate. Ca şi Colonelul, ca şi Vasile Damian incendiatorul, ca şi Nathanson, ca şi mulţi alţii din tagma burgheziei, el ignoră şi sfidează legile. „Cînd eşti milionar, nimic nu te deranjează şi ţi se asortează orice. Chiar şi puşcăria".

Consolidarea combinaţiilor comercial-industriale ale lui Avramuţ demonstrează încă o dată că „în sînul fiecărei naţiuni din zilele noastre există două naţiuni" şi că oricît s-ar vorbi despre frăţia oamenilor de acelaşi sînge, această frăţie nu există decît dacă e „rentabilă". Nu există decît „două neamuri de fraţi, reb Smarie, să ştii de la mine, un neam de fraţi de la un milion în sus şi un alt neam de fraţi de la calicie în jos", — explică Avramuţ.

Mişu Horowitz, comis voiajorul cu abonament clasa a III-a, îmbătrîneşte pe drumuri, face economii sîngeroase, doarme în parcuri, vagoane sau ceainării ca să ducă acasă familiei diurna cît mai întreagă. Cinstit, respinge cu indignare propunerea lui Avramuţ de a-l înşela împreună pe unchiul Marcu Moise, totuşi Horowitz va fi cel arestat pentru abuz de încredere. Eliberat din închisoare, nu are decît perspectiva şomajului. Înnebunit de griji aleargă de la cămătarul Rappaport la Avramuţ, de la el la soţii Schoenherz, de la soţii Schoenherz la Nathanson, de aci la Vasile Damian, într-o cursă halucinantă care-l doboară. Toţi îl resping. E doar puşcăriaşul, holodrontul — bătrîn pentru a mai fi comis voiajor — de care nimeni nu are nevoie. Mintea lui Mişu e chinuită de întrebări : de ce, cine-i vinovatul de tot ce i se întîmplă lui acum, nu cumva Blima are dreptate cînd spune că de vină e alcătuirea socială ? ! În pragul morţii, începe să priceapă, ca şi Manasu, librarul din Podoleni, că „nu e de ajuns să-ţi fie milă de omul umilit, obidit şi ofensat, dacă în loc de soluţii dai anestezii şi narcoze. Soluţii, soluţii, să se dea oamenilor !". Moartea tragică a lui Mişu Horowitz, dar mai ales schimbarea radicală a Sarei, care simte nevoia să ia de gît „alcătuirea lumii", sau măcar pe Avramuţ, paginile acestea ale începutului de clarificare, sînt poate cele mai realizate din volum.

Romanul suferă de unele imperfecţiuni în ceea ce priveşte mersul acţiunii şi caracterizarea personajelor. E vorba mai ales de faptul că eroii se autoanalizează stîngaci, îşi ţin un fel de discursuri, doar pentru a face cititorul să înţeleagă din ce punct de vedere şi cum trebuie să-i judece. Experienţa literară a lui Ury Benador nu îndreptăţeşte această artificialitate. Pe pagini întregi se teoretizează nefiresc, reducînd forţa realistă a romanului.

Subscriind la observaţia lui Ov. S. Crohmălniceanu, în *Gablonz* „burghezia se autodemască mai mult prin declaraţii decît prin acţiune şi autorul lasă impresia că reprezentanţii claselor exploatatoare cunosc marxismul şi folosesc efectul legilor economice în interesul lor".

Personajul care suferă cel mai mult în ceea ce priveşte realizarea artistică este Colonelul — prezenţă total neconvingătoare. El aglomerează prea multe coincidenţe. Apariţia intelectualilor şi muncitorilor — Moscu Navon, Benţian Costuleni, Udrea, Pavel, Birlădeanu, nu este deocamdată marcată în acest volum, decît prin discuţii. Discursurile lor, fragmentele de amintiri, anticipează doar acţiuni viitoare.

Romanul „Gablonz — Magazin Universel" este o viguroasă prezenţă epică în literatura noastră contemporană, cu lipsuri pe care le-am dori îndreptate în volumele viitoare şi, fireşte, cu calităţi pe care le dorim sporite.

E. Oprescu

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI :

„Gablonz — Magazin Universel", E.P.L. 1961.

SCRIERI DESPRE :

Ov. S. Crohmălniceanu : Gablonz Magazin Universel, V. R. 11/1961 ; G. Dimisianu : O cronică antiburgheză, Gazeta literară 31/61; Al. Săndulescu : Ury Benador — Gablonz Magazin Universel, Steaua 9/61; Liviu Călin: Ury Benador — Gablonz Magazin Universel, Gazeta lit. 49/961 ; V. Ripeanu : Ury Benador — Gablonz Magazin Universel, Luceafărul 18/961 ; G. Munteanu : Ury Benador — Gablonz Magazin Universel, Contemporanul 32/61.

VLAICU BÎRNA

Născut la 4 decembrie 1913 în Crişan, regiunea Hunedoara, Vlaicu Bîrna aduce în literatură privelişti din satul moţesc „dintre două rînduri de dealuri", cu case prin ale căror ferestre cît palma de mari, soarele „e furat în fărîme".

Pînă a pieca la Bucureşti, la universitate, unde urmează Facultatea de litere, Vlaicu Bîrna trăieşte printre moţi, învăţînd la liceul „Avram Iancu" din Brad. Încă student, în 1934, publică versuri la revistele **Azi** şi **Viaţa literară**, dar în cercurile mai largi de cititori se face cunoscut mai ales prin volumele **Cabane albe** (1936) şi **Brume** (1940). **Turnuri** este cea dintîi culegere de poezie care îi apare îndată după Eliberare, în 1946. Volumul este dedicat oraşului medieval ardelenesc, ruinelor cetăţilor evocatoare de istorie şi colţurilor de natură. Poetul, care cunoştea bine mizeria socială şi sărăcia proverbială a satelor de munte (el însuşi fiind fiu de ţăran sărac, angajat întîmplător şi sporadic ca muncitor necalificat în industria locală), se refugiază în natură şi în trecutul eroic. În acest volum, Bîrna este un poet de notaţii, concentrate în cîteva strofe, nu rareori subtil şlefuite ca în **Cetatea de Baltă, Ceas de veghe, Plopul, Peisaj.** Versurile nu au încă o suficientă vibraţie a prezentului, pe care o vom întîlni în **Minerii din satul lui Crişan** (1949), **Tulnice în munţi** (1950) şi **Cerbul roşu** (1956). Poezia lui Vlaicu Bîrna a evoluat de la imaginile de o frumuseţe rece din volumul **Turnuri**, la înflăcăratele poeme închinate omului şi muncii. Nu se mai întîlnesc hieraticele apariţii nocturne ale umbrelor de jupînişe şi voievozi care se desprind din firidele bolţilor, ci oamenii vii, băieşi şi rişnari de pe malul drept al Crişului Alb, dînd în subteranele „adînci şi ceţoase" marea bătălie a întrecerilor în muncă. Versurile din **Minerii din satul lui Crişan**, prin conţinut, pregătesc atmosfera din celelalte volume, căci, dacă în capitolul intitulat **Grupul 24 în fruntea întrecerilor** avem o evocare a muncii paşnice de azi a minerilor (tratată uneori jurnalistic), primul capitol al cărţii cuprinde aspecte din trecutul de mizerie şi opresiune al moţilor, reluate şi amplu dezvoltate cu exemplificări din istoria răscoalelor atît în **Tulnice în munţi** cît şi în **Cerbul roşu**. În ciclul închinat lui Horia, din volumele **Tulnice în munţi,** dîrzenia şi violenţa moţilor răzvrătiţi este exprimată în poeme de un patos autentic, a căror frumuseţe vine din simplitatea expresiei poetice. Vlaicu Bîrna uzează adesea, în chip fericit, de cadenţa populară **(Bate vîntul**

peste ţară) sau de o frază lirică variat sacadată, prin care este exprimată tensiunea groazei cînd Horia este tras pe roată **(Inscripţie).** Simbolicul titlu **Cerbul roşu** inmănunchiază versuri închinate forţei revoluţionare a poporului. Conţinutul volumului, mai mult epic, îi permite lui Vlaicu Bîrna să-şi valorifice capacitatea de evocare plastică ; totuşi, optarea pentru poemul-nuvelă, cu lungimi şi insistenţe adeseori retorice, anihilează fiorul poetic, rezultînd de aici o proză rimată. Substanţialitatea poemelor din aceste volume constă în faptul că toate imaginile converg într-o tulburătoare exprimare a suferinţei şi a setei de libertate. Prin contrast, **Arcul aurorii** (1962) este conceput sub forma unui reportaj liric, în care entuziastul efort înnoitor din socialism este exprimat sub aspecte variate şi uneori neaşteptate, ca în antologica poezie **Amfora.** Cele două volume de proză pentru tineret **Romanul Caterinei Varga** (1960) şi **Cînd era Horia împărat** (1963) sub raport strict educativ pot fi reţinute, ele oferind exemplul sublim de dăruire a luptătorului, care înalţă existenţa, îmbogăţind-o cu semnificaţii majore.

C. Ştefănescu

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI :

Turnuri, 1946. (Fundaţia pentru literatură şi artă); **Minerii din satul lui Crişan**, Cartea poporului 1949; **Tulnice în munţi**, E.S.P.L.A., 1950; **Cerbul roşu**, E.S.P.L.A. 1956; **Romanul Caterinei Varga**, Edit. tineretului, 1960 ; **Arcul aurorii**, E.P.L. 1962; **Cînd era Horia împărat**, Edit. tineretului, 1963.

SCRIERI DESPRE :

Mihnea Gheorghiu : **Tulnice în munţi**, Viaţa românească nr. 4/1950; I. D. Bălan : **Cerbul roşu**, Viaţa românească nr. 8/1956; M. Petroveanu, Gazeta literară nr. 33/16. VIII. 1956; N. Ciobanu, Scris. bănăţean, nr. 9/1956; Lector : **Romanul Caterinei Varga**, Contemporanul nr. 10 (752) 10. III. 1961; H. Zalis : Scurta istorie şi romanul istoric, Gazeta literară nr. 12 (366), 16. III/1961; G. Munteanu : **Arcul aurorii**, Contemporanul, nr. 39 (833), 28. IX. 1962; H. Zilieru, Ţasul literar nr. 4/1963; E. M. : **Cînd era Horia împărat**, Gazeta literară nr. 9 (468), 28. II. 1963.

Refuzul documentării minore...

Leonard Gavriliu semnează în Gazeta literară din 21. XI 1963 un judicios articol despre Refuzul poeziei minore. Sîntem de acord cu asertiunile criticului la adresa poeziei minore care mai există în periodicele noastre, dar nu sîntem de acord cu inadvertenţele de documentare ale articolului. Poetul Victor Felea este criticat pentru crochiul liric intitulat Zile de vară, publicat în Steaua (9/1963) şi pentru poema Rătăcesc pe străzi apărută în Luceafărul (nr. 18/1963). Mai ales această ultimă poezie constituie o piesă de bază a analizei critice — rătăcirea poetului pare a fi mult mai gravă în acest exerciţiu metaforic certat cu logica".

Toate bune... numai că Leonard Gavriliu n-a observat că poezia „Rătăcesc pe străzi" e o reuşită parodie la adresa lui Victor Felea, semnată de Marin Sorescu.

E. VASILE

Scurt scenariu pentru spectatorul de televiziune

Deschizi televizorul. Aştepţi înfrigurat. Se anunţă un film.

Muzică promiţătoare. Generic... generos : Scenariu Radu Albala, Regia Vlad Bîtcă, operatori — mai mulţi, redactor, montaj, decupaj etc., etc...

Titlul : „Drumeţind prin Bucureşti".

Urmăreşti cu interes.

Dacă nu eşti din provincie, te plictiseşti repede.

Dacă eşti din provincie, nu te plictiseşti chiar atît de repede.

Filmul se derulează rapid, prezentîndu-ţi o imagine din Cotroceni, una din Grădina Botanică, Teatrul de Operă şi Balet, faţada Facultăţii de Drept, a Ministerului de Justiţie, statuia lui Eliade, Mihai Viteazul ecvestru etc. (indicaţie de regie : exact ca la un diascop din bilciuri — „Poftiţi de vedeţi Roma", „Poftiţi de vedeţi Parisul").

Pe parcurs, te gîndeşti să feliciţi Televiziunea : bună idee de a transmite imagini luate de cineamatori.

Dar îţi aminteşti de generic : e totuşi un film făcut special pentru televiziune ; cu scenariu, cu regie...

Devii curios : oare ce a putut să scrie în acel scenariu ? Filmul e doar o simplă instruire de imagini, o peliculă înregistrată de oricare turist care merge prin Bucureşti cu un aparat de luat vederi.

Te miri.

Te întrebi.

Rămîi perplex cînd auzi că are şi urmare.

— SFÎRŞIT —

P. S. Totuşi sînt şi părţi pozitive : timp de un minut ţi se oferă ca fond muzical o romanţă de Anton Pann pe versuri de C. A. Rossetti, atunci cînd imaginea ajunge la statuia acestuia din urmă.

Şi încerci regretul că n-a scris versuri şi Mihai Viteazul, pentru că filmul ar fi avut astfel mai multe părţi instructive.

R. VENT.

Critica tandră

Fascicola nr. 12 din Biblioteca „Narodnaia Rumînia" cuprinde alături de cinci schiţe o condensată prefaţă ce merită şi va merita speram, toată atenţia din partea criticilor şi istoricilor literari, întrucît prezintă inestimabile date, necunoscute, despre prozatorul Costache Anton. Informaţia exhaustivă a prefaţatoarei atît pe adîncimi biografice cît şi de înălţare valorică a prolificului prozator, trebuie citată : debutează în literatură în martie 1953 după ce termină liceul comercial, cu povestiri din mediul sătesc. În 1950 tînărul scriitor întrerupe facultatea de filologie şi vine în Bucureşti să urmeze şcoala de cinematografie. În anii următori Costache Anton scrie povestiri din viaţa soldaţilor (între anii 1951—1953 el îşi face armata) (concomitent cu şcoala comercială ? n.n.) şi publică totodată povestiri pentru copii ...considerate de prefaţatoare ca foarte valoroase în acest vitreg domeniu cărnia îi lipsea pînă acum un părinte. ...Romanul „Seri albastre" este socotit ca unul dintre cele mai reuşite în literatura pentru copii...

Despre eroii autorului ni se spune că sînt o întreagă galerie de figuri care poartă amprenta originalităţii şi care vorbesc despre măiestria autorului ca psiholog.

Cele numai cîteva emoţionante informaţii de mai sus sînt comunicate de către Eugenia Tudor (Anton) conform unei poziţii critice evident obiective.

I. MUREŞAN

Scrisoare către redacţie

REPRODUCEM MAI JOS O SCRISOARE PRIMITĂ DE LA UN CITITOR :

Nu de puţine ori, în orele de repaus, iau în mînă o carte de literatură. Lectura ei o găsesc potrivită pentru relaxare, după ore de muncă intensă cu cifre şi noţiuni tehnice pe care le implică pregătirea profesională şi, în acelaşi timp, drept mijloc de educare estetică.

În ce priveşte poezia, mi-au plăcut întotdeauna versurile ce se disting prin claritatea lor, care într-un limbaj simplu redau plastic idei şi imagini.

Aceste considerente m-au determinat, nu de mult, să procur şi, evident, să citesc volumul de poezii „Constelaţia lirei" de Alexandru Andriţoiu, apărut în Editura pentru literatură.

Îmi place cum scrie Andriţoiu şi nu am vrut să pierd prilejul de a-l citi.

Dorind să aflu păreri ale criticii în legătură cu această carte, am citit cronica literară la volumul amintit, publicată de Gazeta literară în numărul său din 7 noiembrie a.c.

Trebuie să mărturisesc de la început că citata cronică m-a nemulţumit. Autorul ei, Eugen Simion, lasă impresia că a citit nu întreg volumul, ci numai o parte din poeziile cuprinse în el. Numai astfel se poate explica de ce, de la un cap la altul al cronicii — cu foarte mici excepţii —, se vorbeşte numai despre poeziile erotice din carte. Acest lucru mi se pare cu atît mai inexplicabil cu cît în seria celor 53 de poezii din volum, cele erotice nu alcătuiesc majoritatea. Prezentînd „Constelaţia lirei" prin această prisma, autorul cronicii o recomandă a fi o „poezie de album în tradiţia lui Minulescu", ceea ce mi se pare nereal, dacă ţinem seama de întreg conţinutul culegerii de versuri. Urmărind aceeaşi idee, tov. E. Simion mai pune de cîteva ori semnul egalităţii între recenta creaţie a lui Andriţoiu şi lucrările unor poeţi care au scris cu ani în urmă : Lucian Blaga, Ştefan Petică şi din nou Ion Minulescu.

Mi-am pus întrebarea firească : de ce a încredinţat tiparului o cronică incompletă, tov. Simion ? De ce lasă impresia că se referă la un volum cînd are în vedere numai o parte a sa ?

Oare să nu fi avut nimic demn de semnalat tovarăşul Eugen Simion în restul volumului „Constelaţia lirei în afara citării cîtorva titluri? Oare poezii ca Dimensiuni, Viitor, Sens, Zugravul nu meritău a fi analizate? Oare poezii ca Vecinul meu activistul, Colectivist citind, Constelaţia lirei n-au putut fi studiate mai atent de critic ? Personal consider că ar fi fost mai nimerit ca observaţiile cuprinse în cronică în ceea ce priveşte locul acestui volum în creaţia lui Andriţoiu să se refere şi la asemenea poezii. Cu atît mai mult cu cît versurile de acest fel alcătuiesc în majoritate „Constelaţia lirei".

NEAGU UDROIU
student anul V, Institutul Politehnic Bucureşti

Prezenţa absenţei

Subsolul paginei de teatru a Contemporanului (nr. 45) este luminat de la prima treaptă cu un panseu : „A reînvia un text nu înseamnă numai a-i căuta eternitatea ci şi a-i descoperi actualitatea"..., continuă cu altele de acelaşi calibru şi ajunge în zonele snobismului lingvistic care, ştiut este încă de la Coana Chiriţa, nu spune nimic sau spune pe dos. Bunăoară : ţesătura dramatică începe „întîi lent, apoi accelerîndu-şi ritmul pînă la explozie — explozie declanşată nu de acumulări tăcute ci prin însumare" (deci însumarea nu este tăcută !)

„Unul îşi creează extrinsec şi lucid rolul (C. Gheorghiu), parcurgînd în crescendo şi descrescendo toate nuanţele persiflării de calitate (personajul creat într-o ambianţă solemnă ar fi cucerit simpatii)" Ori e calitate ori ar fi trebuit să fie. Păcat că spaţiul nostru e zgîrcit cu astfel de texte. Am fi continuat. Reproducem totuşi încă un citat: ...„actriţa dă parvenirii iluzia unui dat congenital (!); merge spre un scop prestabilit (!) ca spre o împlinire firească. Ochii dinăuntru parcă-i rid altfel — dar dedublarea fiind abia schiţată, spectatorul pleacă fără a avea certitudinea simulării. Mai iezuită afirmare şi negare în acelaşi timp nici nu se putea !

Aşa că într-o asemenea cronică de teatru (la „Paharul cu apă") concretă şi precisă este absenţa judecăţilor de valoare şi prezenţa contradicţiilor (ha e comedie, ha melodramă, ba tutti frutti etc.) şi a semnăturii : Zamfira Popescu.

Mîna dreaptă la urechea stîngă

Citim cu stupefacţie crescîndă o penibilă mostră de cuvinte goale ce din coadă sună, intitulată „Sentiment pentru revoluţie" scrisă de Ion Cringuleanu şi publicată pe prima pagină a „Ţasului literar" nr. 16. Ne întrebăm dacă nu cumva redacţia a abuzat de bunăvoinţa hîrtiei, reproducînd atari versuri : „La mese, pe stradă, în intimităţi / Rar, sau în atitea dăţi, / Oamenii acestia se frămîntă subtil şi imens / în înfierbîntatul sens / Al revoluţiei care dă rezolvări / La cantităţi de durere, / La mari întrebări Te surpi şi renaşti şi creşti / Afli cine n-ai fost, cine eşti; / O, revolutia, botar la răstimp / De arătură prin suflet — anotimp ! / Devine mişcare firească / Grăbind să te nască, să te renască ! / „În spaţii mişcîndu-se oglinzile-n planuri / Te descoperi om viu în elanuri / Cu tributul plătit îndoielii amare / Rupi cerul lipsit de hotare / Şi-l pui sub cap / Şi dormi la adîncuri" / / ...Mergi înainte ca viscolul pînă-n petale, / Pentru sensul şi demnităţile tale".

Ne întrebăm, de asemenea, dacă nu cumva este ambiţie deşartă din partea autorului de a simula gesturi ce nu-i sînt pe măsură, gesturi care dovedesc o inspiraţie pauperă şi care duc la o vulgarizare de nedorit.

R. N. MIRCEA

Punctul de plecare

În „Tribuna" nr. 46 citim articolul „Tentaţia manierismului" de D. Ceserean. Autorul găseşte punctul nodal al succeselor dar şi al nereuşitelor lui Nichita Stănescu în capacitatea deosebită a poetului de a opera asocieri inedite, neaşteptate. Sînt explicitate pe larg cîteva poezii, exemplificînd cele două direcţii contrare. Am fi aşteptat acea desprindere de concretul poeziilor analizate, generalizarea necesară pe care ne-o promiscse şi titlul, avansarea către cauzele reale ale manierismului, ca şi referirea la o mai largă categorie de poeţi, întrucît fenomenul nu pare chiar atît de singular în contextul poeziei noastre tinere (includerea accidentală a Florenţei Albu în discuţie nu schimbă cu nimic lucrurile). Articolul pluteşte însă în jurul chestiunii ridicate, dînd impresia unei superficiale analize stilistice, încît am putea lua drept concluzie aserţiunea pe care autorul o voise punct de plecare : „Curios este deocamdată faptul că ambele aspecte (pozitiv şi negativ în poezia lui Nichita Stănescu — n n.), excluzîndu-se în permanenţă, par să fie rezultatul aceluiaşi punct de plecare", adică, aşa cum spuneam la început, al deosebitului talent asociativ al poetului. Rămînem astfel în stadiul de simplă constatare...

ION VIŞAN

aTiTuDiNi

LIVIU REBREANU

Elev la gimnaziul din Năsăud

La arhivele Statului din Năsăud există o prețioasă scrisoare a lui Liviu Rebreanu cu privire la însemnătatea anilor de școală petrecuți la gimnaziul grăniceresc. Scrisoarea este un răspuns adresat de scriitor directorului școlii, la felicitarea acestuia, cu prilejul alegerii ca membru al Academiei, în mai 1939. Iată conținutul acestei scrisori:

Domnule Director,

Vă sînt recunoscător pentru bunele urări și aduceri aminte ce-mi trimiteți cu ocazia alegerii mele la Academie.

Liceul grăniceresc din Năsăud, pe care-l conduceți și reprezentați cu atîta înțelegere și însuflețire, mi-a dăruit primele îndrumări de literatură românească. Amintirile cele mai dragi, acelea ale copilăriei, mă leagă indisolubil de instituția dv, clădită și întreținută atîtea decenii din obolul celor mulți săraci grăniceri români... aproape toți bărbații de seamă ai Transilvaniei s-au mîndrit a fi fost măcar vremelnic elevii liceului năsăudean.

Vă urez, din parte-mi, Domnule Director, să vă păstrați energia pentru a duce mai departe gloria culturală românească pe care și-a cucerit-o instituția dvoastră în decenii de străduințe.

Sînt al dvoastră cu sentimentele cele mai bune

Liviu Rebreanu

Premiantul clasei a IV-a a școlii din Maieru este trimis de părinții săi să urmeze studiile mai departe la Gimnaziul Grăniceresc din Năsăud. Și, astfel, între elevii clasei întîi pe anul școlar 1895-96, figurează și Liviu Rebreanu. În clasa a doua era elev N. Drăganu, cel ce va deveni distins filolog și profesor la Universitatea din Cluj.

Însuși tatăl lui Liviu Rebreanu urmase cursurile Gimnaziului, fiind coleg de bancă și prieten cu George Coșbuc; prietenia lor avea să dureze o viață întreagă. Acestea au și fost motivele pentru care institutorul Vasile Rebreanu și-a dat copilul la Gimnaziul din Năsăud. Aici exista o atmosferă prielnică studiului și profesori cu merite deosebite.

Între profesorii săi întîlnim cîteva nume bine cunoscute printre cărturarii ardeleni: Pompei Grigoriță, autor de manuale școlare, la Geografie, Ion Lupoae și Ion Gheție la Limba latină, Grigoriu Pletos, fostul profesor de limba română și diriginte al lui George Coșbuc la muzică, și, în sfîrșit, doi tineri profesori, Emil Domide (în clasa întîi) și Al. Haliță (în clasa a doua) cu care va studia Limba și literatura română.

Cel de-al doilea profesor de română, Alexandru Haliță, a lăsat o puternică impresie elevului din clasa a doua. Fiind în același timp cu Coșbuc elev al liceului (cu doi ani mai mare decît cel ce era socotit „arta poetică a satului"), Al. Haliță a avut un cult deosebit pentru poetul din Hordou, insuflînd și elevilor săi dragostea pentru poezia acestuia. Liviu Rebreanu însuși își amintește cu plăcere, mult mai tîrziu, de profesorul său ca de un adevărat „inițiator în poezia lui Coșbuc", „admirator fanatic al poeziei coșbuciene, propagator fervent al cultului pentru cel mai mare poet al românilor, cum striga dînsul, cînd se înfierbînta sau cînd i se părea că cineva s-ar putea îndoi de valoarea excepțională a idolului său",

„Tînărul nostru profesor ne-a introdus pe Coșbuc în programul de studii. Fiindcă nu era încă în programa oficială și deci nu figura încă în cărțile de școală, ne-a dictat cîteva poeme ca să le învățăm pe dinafară. Ne ducea uneori la bibliotecă și ne arăta manuscrisele poetului de pe cînd era elev în liceu. Ne-a citit apoi poeziile rămase în procesele verbale ale cercului de lectură de pe vremuri. Ba odată, într-o Duminică, după Paști în loc de obișnuita excursie pe dealurile dimprejurul Năsăudului, ne-a condus pînă la Hordou...

Bănuind probabil în mine mai multă rezonanță și ecou pentru obiectul pasionatei sale admirații, profesorul mi se adresa în clasă mai ales mie cînd vorbea despre Coșbuc"...

Trecînd mai apoi la Bistrița, s-a despărțit astfel „și de profesorul care a știut să țină în noi vie și fierbinte dragostea pentru Coșbuc".

Este locul aici să afirmăm, că, deși nu i-a fost profesor la clasă, un rol însemnat în pregătirea lui Liviu Rebreanu l-a avut și Ioan Păcurariu. Absolvent al aceluiași gimnaziu din Năsăud, Ioan Păcurariu a făcut apoi studii filozofice și estetice. El este autorul primei cărți românești de estetică (Elemente de estetică, Năsăud, 1909), și al unor alte lucrări ca „Despre efectul artei". „Despre frumos", „Cugetări asupra factorilor evoluțiunei istorice a popoarelor" etc.

Năsăudul va lăsa urme adînci în activitatea de viitor a lui Rebreanu. Poate cu gîndul la anii petrecuți în Gimnaziul de aici, va alcătui scriitorul abecedare, cărți de cetire, de gramatică și de compunere. În amintirea acelorași ani, traduce în 1922 „O mie și una de nopți" și îngrijește în 1940 volumul de „Povești" de I. Creangă. Același Năsăud i-a prilejuit paginile de autentică emoție artistică din „Ion".

Academicianul Liviu Rebreanu își amintea cu dragoste și venerație de cei doi ani de studii la Gimnaziul din Năsăud. Trecerea prin Năsăud însemnă de fapt începutul unor ani de adîncă pregătire cărturărească, contactul — prin intermediul profesorilor — cu literatura română, cu folclorul și cu unii autori străini. Acești ani i-au sădit în suflet, fără îndoială, dragostea pentru literatură, devenindu-i astfel hotărîtori în formația sa literară.

„Trecînd la liceul german din Bistrița și mai tîrziu la un liceu unguresc, după obiceiul și nevoile ardelenești de-atunci", conchide prozatorul, „a trebuit să mă hrănesc mulți ani numai cu firimituri". Aflăm în aceste rînduri încă o recunoaștere a ceea ce a însemnat gimnaziul năsăudean pentru Rebreanu: aici, dîndu-i-se primele îndrumări de literatură românească i-a fost stimulat interesul pentru aceasta și deci, într-o mare măsură, pentru însăși profesia de scriitor.

Victor Crăciun

Un roman necunoscut: „ȘARPELE"

Fie datorită exigenței artistului, fie datorită unor împrejurări neprielnice, numeroase lucrări literare, aflate printre hîrtiile lui Liviu Rebreanu, n-au mai ajuns să fie încredințate tiparului.

Dacă despre romanele neterminate și nepublicate **Minunea minunilor** și **Păcală și Tîndală** a amintit autorul însuși în diverse ocazii, asupra romanului **Șarpele**, ca și asupra unor titluri ca **Uraganul, Întunericul, Cămașa fericitului, A doua iubire**, Liviu Rebreanu a păstrat o tăcere desăvîrșită. Existența romanului de care ne ocupăm a fost semnalată de abia de curînd, în cartea de memorii a soției romancierului, care consideră însă textul nerealizat sau pierdut.

Liviu Rebreanu a început să lucreze la redactarea textului acestui roman, după cum ne indică el însuși pe foaia de titlu, la 1 august 1917 stil vechi, deci în timpul refugiului la Iași. Acuzat de trădare a intereselor militare ale puterilor centrale în teritoriul ocupat, unde fusese nevoit să-și părăsească familia, scriitorul era suspectat de colaborare cu inamicul împotriva intereselor militare ale antantei.

Ocolit de majoritatea confraților, lipsit de mijloace de existență, dar dorind să rămînă totuși scriitor, Rebreanu caută, în acest timp, o anume temă și formulă literară care să-i asigure un succes imediat, solicitînd interesul editorilor. Redactarea romanului *Ion*, începută cu un an mai înainte, era aproape terminată. Întreruptă la sfîrșitul lui februarie 1917, ea va fi reluată, după cum notează scriitorul pe manuscris, în iulie și încheiată „luni 14 august" stil vechi, la „ora trei și jumătate". Șansele de editare a lui **Ion** erau deocamdată reduse. Ar mai fi existat o temă la fel de actuală: războiul. Pentru a scrie un roman cu această temă se simțea însă insuficient pregătit. În plus, nu dorea nici să facă concesii spiritului patriotard la modă. Rebreanu se gîndea la un roman al cărui succes să fie asigurat printr-un conflict de dramă sentimentală de mare senzație, care pe atunci îl zguduise profund. Prototipurile eroilor principali îi fuseseră apropiați, iar mediul — cel scriitoricesc — bine cunoscut.

Așa s-a născut ideea romanului „Șarpele".

Era vorba de drama căsniciei poetului Șt. O. Iosif, și apoi a căsniciei poetului Dimitrie Anghel cu scriitoarea Natalia Negru, dramă izbucnită tocmai în epoca în care Liviu Rebreanu se stabilea la București și încheiată prin moartea timpurie a doi dintre cei mai de seamă scriitori ai vremii.

Căsătorită la început cu Șt. O. Iosif, care nutrise pentru ea o pasiune mistuitoare, Natalia Negru îl părăsise în 1910, pentru prietenul și colaboratorul soțului, D. Anghel. Șt. O. Iosif, resemnat și bolnav, își cîntă iubirea defunctă într-un ultim volum de versuri și moare în 1913 în spital. Copilul moare și el 2 ani mai tîrziu. Cel de al doilea soț, fire violentă, spre deosebire de cel dintîi, într-un acces de gelozie trage un foc de revolver asupra soției sale, în toamna anului 1914 și, crezînd că a ucis-o, se sinucide. Natalia Negru fusese însă numai rănită ușor.

Pe Șt. O. Iosif și D. Anghel, Liviu Rebreanu îi cunoscuse încă de la stabilirea sa în Rominia. Familia și prietenii romancierului și-l amintesc participînd alături de ei la ședințele cenaclului din casa lui Mihail Dragomirescu sau ale tinerei Societăți a scriitorilor romîni, unde cei doi poeți figurau ca membri fondatori, D. Anghel fiind pînă în 1912 și vice-președinte.

Bineînțeles că în roman fizionomia prototipurilor reale a fost schimbată în măsura în care o cerea logica acțiunii. Mai aproape de realitate rămîn figurile poeților Iosif și Anghel, al căror nume e păstrat de altfel și în caietul de creație pînă la redactarea definitivă. Numele eroinei e schimbat însă de la început, personajul suferind cele mai multe modificări de structură față de prototip.

La început, romancierul și-a fixat titlurile primelor două capitole: **Trecutul, Întîlnirile** și al ultimului: **Focurile** și numele personajului feminin, Alina. Apoi face portretul acesteia: „Alina — tipul femeii, numai corp, fără cap, frumoasă... durdulie, ochi verzi ca marea, schimbători (Ochii n-aveau o culoare stabilă, în general erau verzi, dar verdele deseori se stingea atît de mult încît de abia se mai deosebea de albeața ochiului, iar alteori se întuneca atît de mult încît părea că luceste ca ochiul pisicii în întuneric; așa cum erau însă veșnic ademeneau...) Ea nu iubește de fapt niciodată. Aceasta nu din perversitate, ci din instinct, fără să-și dea seama. Ea crede că iubește chiar mult și doar „uneori își simte sufletul gol, dornic de altceva". Am reprodus acest portret pentru a sublinia atît măsura în care s-a apropiat, cît și aceea în care s-a depărtat romancierul de prototipul real. Trăsăturile personajului feminin principal din **Șarpele** aparțin tipului comun de eroină burgheză din romanele sale: Alina din **Șarpele**, caracterizată de Anghel caricatural drept „un singur și imens morman de carne vie, trandafirie, dacă vrei, excitantă, otrăvitoare", ne evocă portretul Rozei Lang așa cum îi apare în **Ion**, cu ocazia primei nopți de dragoste lui Titu Herdelea. Ochii verzi, schimbători aparțin atît soției necredincioase din Șarpele, cît și Ilenei, soția necredincioasă din **Adam și Eva**, ambele „femei fatale" pentru ercii principali sau Cristianei Belcineanu din **Gorila**. Alina își admiră goliciunea în fața oglinzii din plictiseală și pentru a-și stimula încrederea în puterea de atracție a fizicului ei, ca și Nadina din **Răscoala** sau Virginia Pahonțu din **Gorila**.

Fragment autograf din prefața la Calvarul, 1918, reflectînd poziția antirăzboinică a lui Liviu Rebreanu, din timpul primului război mondial.

Dar să revenim la caietul de creație al romanului **Șarpele**. După primele creionări de capitole și portretul eroinei, Rebreanu își însemnă mai multe liste de nume, în care găsim subliniate: **Urban, Matei Tomșa, Mugur.** În dreptul celui dintîi se indică prototipul **Anghel**, în dreptul celui de al doilea **Iosif**. În textul redactat, pentru eroul al cărui prototip e Șt. O. Iosif a fost folosit însă cel de al treilea nume subliniat.

Paralel cu fixarea numelor, Rebreanu stabilește și împărțirea definitivă pe capitole. Titlurile celor 13 capitole (numărul corespundea celui al capitolelor din **Ion** și al celui dintr-o versiune inițială a **Răscoalei**) sînt identice cu cele comunicate de scriitor soției sale într-o scrisoare datată de aceasta 6 octombrie 1917 în memoriile sale: 1. **Goliciunea**; 2. **Primejdia fericirii**; 3. **Patima**; 4. **Îmbrățișarea**; 5. **Prăpastia**; 6. **Amurgul și zorile**; 7. **Chinurile**; 8. **Roata norocului**; 9. **Prăbușirea**; 10. **Iadul iubirii**; 11. **Revolverul**; 12. **Bomba**; 13. **Ochii verzi.** Caietul de creație se încheie cu detalierea pe subcapitole și scene a subiectului, a cărui schemă respectă în linii mari desfășurarea reală a dramei sentimentale din care s-a inspirat.

Primul capitol, care se deschide cu scena oglinzii, a rezervat prezentării fizice și morale a personajelor principale, prilejuită de prima întîlnire a prietenului soțului cu Alina. Divorțul face obiectul capitolului 6, moartea eroului al cărui prototip e Iosif e prezentată în capitolul 9, scena cu revolverul și moartea celui de al doilea soț al eroinei, în capitolul 11; moartea copilului din prima căsnicie, în capitolul 12. Ultimul capitol are misiunea de a răzbuna dragostea eroilor și sentimentul moral al romancierului: eroina apare, caricaturizată, drept femeia unui bărbat cu înaltă situație socială care se distinge prin bădărănie și prostie.

Scriitorul n-a mai procedat, în cazul romanului **Șarpele**, ca în cazul lui **Ion**, pornind de la o nuvelă, sau al **Răscoalei**, de la o piesă de teatru. Noul roman trebuia lucrat repede. „Eu scriu mult, fiindcă ceea ce scriu vreau să fie definitiv. **Șarpele** e pe calea cea bună. Capitolul întîi e aproape gata — își anunța Rebreanu soția în scrisoarea pe care am mai amintit-o. Iar într-o altă scrisoare: „Mi-a venit poftă mare de scris. Să vedem, dau gata **Șarpele**?". Siguranța scriitorului venea și din faptul că înainte cu doi ani, scrisese o comedie: **Revolverul**, în care tema, deși rezolvată altfel, era aceeași, comedie care reluată mai tîrziu va fi publicată și reprezentată sub titlul **Cadrilul**.

Dar prevederile lui Rebreanu nu s-au realizat. Din **Șarpele** nu s-a păstrat decît primul capitol. Și, se pare, că nici n-a fost scris mai mult. În același caiet, după însemnările care au slujit redactării romanului **Șarpele**, urmează alte însemnări pentru volumul de nuvele de război **Catastrofa** și povestirea autobiografică **Calvarul**, menită să-l apere de învinuirea de colaborationism... Acestea au trecut pe primul plan.

Dar și apariția relatării romanțate a aceleiași drame sentimentale: **Helianta. Două vieți stinse** de Natalia Negru, l-a hotărît definitiv să dea uitării proiectul din 1917, deși din capitolul întîi al romanului neterminat, scriitorul s-a gîndit la un moment dat să publice un fragment cu mențiunea „dintr-un roman care va apare cîndva".

Nicolae Liu

REYMONT ȘI REBREANU

De patru decenii, cunoscătorii literaturii poloneze și române se întreabă de unde provin asemănările existente între **Țăranii** lui Reymont și **Ion** al lui Liviu Rebreanu.

În 1932, Stanislaw Lukasik semnala această asemănare în prefața la traducerea lui **Ion** în limba polonă, iar trei ani mai tîrziu Emil Biedzycki se oprea asupra aceluiași lucru în cursul său de **Istorie a literaturii române**.

S-a emis ipoteza că Rebreanu ar fi cunoscut romanul scriitorului polonez și că acest lucru s-ar fi reflectat în **Ion**.

Cronologic, Rebreanu ar fi putut citi romanul **Țăranii** care apăruse în volum între anii 1904—1909 și a fost tradus în limba germană între 1912—1916. În vremea, deci, a genezii romanului **Ion**. Ne lipsesc însă dovezile materiale ale acestei lecturi. Ceea ce știm noi este faptul că **Țăranii** a intrat în biblioteca romancierului nostru în 1926, în traducere franceză, iar autorul lui **Ion** declara în 1935, într-o conferință despre Reymont, că pentru întîia oară aflase de romancierul polonez în 1925.

Faptul că în 1924 Reymont obținuse Premiul Nobel pentru **Țăranii** a stîrnit, fără îndoială, curiozitatea lui Rebreanu, satisfăcută probabil în anul următor, cînd a și citit romanul scriitorului polonez în versiune germană.

Cert este că în aceste condiții nu putem vorbi de influența lui Reymont asupra lui Rebreanu, ci de un paralelism literar, care apare însă cu atît mai interesant cu cît presupune o bogată similitudine de fenomene, în primul rînd între mediile sociale descrise.

Asemănarea între satul polonez din a doua jumătate a secolului trecut și cel românesc de la începutul secolului nostru a fost relevată de Garabet Ibrăileanu încă în 1926, în **Viața Românească**, unde ajunge la concluzia că opera lui Reymont este oglindirea în literatură nu numai a țăranului polonez, ci a unei categorii mai largi, a țăranului din Europa răsăriteană, din care face parte și țăranul român.

Reymont și Rebreanu abordează această temă într-un moment în care țărănimea română și polonă se afirmă nu numai ca producătoare de bunuri, ci și ca o forță capabilă să zguduie temeliile șubrede ale orînduirii burghezo-moșierești, și cînd problema țărănească devenise deosebit de importantă în legătură cu rolul țărănimii în revoluție.

Concepțiile lui Reymont și Rebreanu, mărturisite de acesta în **Lauda țăranului romîn**, asupra lumii satului se cristalizează sub auspicii asemănătoare, marcate de anumite idei de proveniență narodnică, după care satul are normele sale aparte de guvernare și posedă o moralitate naturală, izvorîtă din legăturile țăranului cu pămîntul și conviețuirea cu natura.

Cunoașterea profundă a vieții satului îl îndepărtează însă, atît pe Reymont cît și pe Rebreanu, de ideea unității țărănimii, a vieții idilice la sat, lipsită de frămîntări, de lupte sociale. Ei consideră elementul esențial al vieții rurale — în condițiile societății burghezo-moșierești — pămîntul și proprietatea asupra lui, generatoare de conflicte ascuțite între diferite grupuri sociale.

Așadar în centrul atenției ambilor scriitori va sta lupta pentru pămînt cu diferitele ei aspecte și specificul momentului în care autorii și-au conceput operele.

Dacă Reymont tratează problema fărămițării gospodăriilor țărănești în sînul unei familii de țărani înstăriți, Rebreanu își construiește romanul pe tema luptei împotriva sărăciei și a goanei după avere. Motivul zestrei (la început romanul avea chiar titlul **Zestrea**) apare, ce e drept, și la Rebreanu, dar pe un alt fundal social. Conflictul pentru pămînt are loc între reprezentanții unor pături sociale diferite, între un țăran sărac și unul bogat. În felul acesta conflictul principal din **Ion** capătă o semnificație socială mult mai bogată decît în **Țăranii**.

Țăranul lui Reymont, fiu și totodată slujitor pios al pămîntului, rod al ideologiei „Glos"-ului, trebuia să fie plin de demnitate, sfătos, gospodar model, un om care putea constitui o pildă și pentru alții și Reymont ne spune că așa este Boryna și așa va fi și Antek.

Îmbrățișarea simbolică a ogorului prin care sfîrșește bătrînul Boryna, comparată atît de insistent cu sărutarea pătimașă a gliei de către Ion, are cu totul alt caracter. La Reymont, ea reprezintă întoarcerea la pămîntul-mumă, la Rebreanu avem de-a face cu un fenomen profund contemporan, ea întruchipează setea de pămînt.

În acest conflict epuizant, scriitorii antrenează mase largi, crecează o permanentă interdependență între individ și colectivitate, ca în poemele homerice. Soarta și acțiunile locuitorilor din Lipce sînt strîns legate de ceea ce se întîmpla în ograda lui Boryna și invers. Rebreanu aduce aci un element nou din viața satului — intelectualitatea, tot atît de plastic și de bogat zugrăvită ca și țărănimea, ceea ce nu găsim nici la Zola, nici la Reymont. Dar această legătură organică dintre eroi și colectivitate le-a dat posibilitatea scriitorilor să aducă în prim plan, după rezolvarea conflictului social, conflictul etic între individ și societate. Atît Ion cît și Jagna intră în conflict cu societatea, încălcînd normele morale, tradiționale ale comunității în care trăiesc.

Unele personaje ale lui Rebreanu seamănă cu cele ale lui Reymont, cum e și firesc, prin similitudini de viață. Vasile Baciu în prima parte, cînd cedează o parte din avere lui Ion, este un Boryna, se înrudește cu Bylica și cu Jagustynka. Și mai apropiat de Bylica este Dumitru Moarcăș. Ana seamănă cu Hanca și, parțial, Ion cu Antek.

Mitul țăranului, propagat de literatura „Tinerei Polonii", a luat sub forța talentului lui Reymont proporții uriașe. Antek, cu puterea lui neobișnuită își are obîrșia în miturile antice; Jagna, inepuizabilă în dragoste, simbol al pămîntului-mumă, este o nouă Elenă. Ei depășesc cadrul oamenilor obișnuiți, au ceva din măreția temută a naturii și frămîntarea neliniștită a pămîntului.

Eroii lui Rebreanu sînt încleștați într-o luptă aspră, crispată pentru pămînt, împotriva mizeriei, ei nu cunosc stările euforice de care este stăpînită, de pildă, Jagna.

Modul în care scriitorii s-au apropiat de realitate a lăsat urme adînci și în fizionomia romanelor. Reymont ne-a lăsat un roman al analizei stărilor sufletești, în care adesea iese la iveală o notă subiectivă. El încheie conflictele în mod „fericit" și totul se pierde în binecuvîntarea cerșetorului care părăsește satul.

În schimb, Rebreanu ne dă un roman obiectivat și îl încheie cu o disonanță, care capătă o profundă semnificație socială. Tragediei lui Ion îi opune împăcarea lui Belciug cu Herdelea și nunta fetei celei mici a dascălului.

Dar marele merit al lui Reymont și Rebreanu constă în aceea că au știut să surprindă specificul național și al epocii acolo unde realitatea era foarte apropiată, dînd opere nepieritoare, cu asemănările și deosebirile inerente originalității marilor talente.

Ion Petrică

O EMOȚIONANTĂ EVOCARE

Pentru literatura noastră memorialistică, atît de săracă în ce privește viața și creația marilor scriitori din trecut apariția cărții de amintiri a soției lui Liviu Rebreanu *) constituie un eveniment.

Lectorul atent va remarca bogăția informațiilor — oferite de cele douăzeci de capitole ale cărții — aduse în bună parte pentru prima dată la cunoștința publicului larg, dar și prezentarea plină de căldură și expresivitate.

Folosirea jurnalului personal al lui Liviu Rebreanu, care ar merita să fie editat cel puțin cu paginile cele mai valoroase, a corespondenței și a altor documente literare, grija continuă pentru autenticitate și adevăr au făcut pe unii recenzenți să reproșeze cărții de amintiri a soției scriitorului ceea ce se poate reproșa numai unei monografii. Aceștia uită însă că Fanny Liviu Rebreanu, așa cum subliniază în prefață, și-a propus numai evocarea unor „gînduri" și „întîmplări" semnificative, legate în special de viața împreună a celor doi soți, într-un omagiu postum demn de unul dintre cei mai de seamă scriitori români ai veacului XX. Și a izbutit. Cetitorul închide cartea de memorii cu sentimentul că l-a cunoscut pe romancier cu faptele, gîndurile și sentimentele sale cele mai elevate, trecînd ușor peste unele imperfecțiuni de stil. Remarcă noutatea informației și nu selectarea ei științifică. În sfîrșit, rămîne impresionat de discreția cu care autoarea ne lasă să întrezărim sprijinul permanent pe care l-a acordat asigurării condițiilor necesare elaborării operei romancierului, spiritul de sacrificiu manifestat în momente cruciale pentru acesta, cum au fost acelea din timpul ocupației germane, loialitatea și dragostea cu care și-a înconjurat întotdeauna soțul.

N. L.

*) Fanny Liviu Rebreanu: „Cu soțul meu", Editura pentru literatură, 1963.

ARGEŞ

REPORTAJ DE

ŞTEFAN BĂNULESCU

„... Colo spre miazănoapte stau munţii
în stejăriştl
Şi stincile de piatră şi dealuri lungi cu rărişti...
Ca la minune cată la dînsul călătorii,
Că cerul tot se rumpe
In ploi scînteietoare de colb de pietre
scumpe...
Un colb de diamante părea că se lăţeşte
In cute peste lume de scîntee şi creşte...
Numai părea de mine că este mai aproape,
Scînteietoarea ploaie, lumina de pe ape,
Munţii pierduţi departe în vinetele cete
Riuri curgînd alene, arcuri de frumuseţe
Imi ameţeau gîndirea... sub arcurile acele
Treceau turmele toate a neamurilor mele...
Părea că însuşi cerul a fost durat cu falâ,
Pentru intrarea noastră, o poartă triumfală“...

(EMINESCU. Din versurile notate în finalul manuscrisului poemului dramatic „Bogdan-Dragoş“)

La sute de metri înălţime, pe pereţii abrupţi ai stincilor de la Cheile Argeşului, muntele mut a răsunat sub vibraţia arcurilor în asalt ale oamenilor cu căşti de miner şi frînghii de alpinist, căţăraţi şi lipiţi cu piepturile de piatra dură şi colţuroasă, piatră care nu cunoscuse decît atingerea zăpezii şi a vînturilor uscate, şi unde nu clipiseră decît şuvoaiele subţiri ale cascadelor şi luminile frînte ale cerului răsucite prin defileurile înguste, abisale.

In urma paşilor pe verticala stîncii şi pe buza prăpastiilor ocolite şi de caprele negre — au rămas salturile permanente de oţel şi beton ale viaductelor, serpentinele albe ale drumurilor pe creste ameţitoare, unde pot alerga şi coloanele autobasculantelor de mare tonaj şi limuzinele turiştilor. Pe vîrfuri zimţate de piatră şi pe estacade aeriene, tonele pieselor metalice s-au închegat în geometrii de argintiu, galben şi verde, — silozurile de agregate, fabrica de betoane cu trei etaje, macaralele-funicular se ridică pe fundalul depărtat al roşului de toamnă al pădurilor făgăreşene. Prin porţile boltite ale tunelurilor au fost străpunse adîncurile geologice de la cota de peste 800 de metri înălţime, pînă spre locurile unde apele argeşene simt dealul şi cîmpia şi-şi domolesc cursul.

Concepută şi proiectată în întregime în ţară, Hidrocentrala de pe Argeş — pe fronturile ei de lucru desfăşurate pe distanţe care ating uneori aproape o sută de kilometri — conectează talentele îndrăzneţe ale gîndirii noastre tehnice cu eroismul şi experienţele mature cîştigate în anii socialişti pe şantierele republicane.

Calculul ingineresc şi măiestria constructorilor noştri se încumetă să fixeze într-o armonie monumentală radiaţiile de beton şi oţel ale Hidrocentralei cu măreţia aspră a naturii, pentru a zmulge şi pulsa cu maximum de vigoare energiile de lumină ale apelor din bazinul argeşean.

In memoria zilnică a oamenilor de pe Argeş care iau parte la desfăşurarea lucrărilor, ca şi în a acelora care vin pur şi simplu numai să vadă noile geografii de pe Argeş, revine un adevăr scump tuturora: N-au trecut nici trei ani de la evenimentul din 16-17 februarie 1961, cînd conducătorii de partid şi de stat în frunte cu tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej, sosiţi pe Valea Argeşului, au examinat amplasamentul şi schema de amenajare a Hidrocentralei — şi „Cuvîntul Partidului a devenit faptă“...

Toponimii. Un pinten de cetate şi Castelul de echilibru

Toponimiile sînt grăitoare: văile montane — cucerite şi supuse de coloniile mai „din nord“ ale constructorilor — poartă nume de hău şi sălbăticiuni — *Valea Rea, Valea Zimbrului, Valea cu Peşti, Valea Caprei, Valea Lupoaicei, Valea Lupului*; ceva mai în jos, parcă în memoria firavelor încercări prin secole de a atinge şi îmblînzi asprimea locurilor — cîteva văi cu dulceaţa numelor de om, de plante cu flori căutate, şi de animale mai apropiate ograzii: *Valea lui Stan, Valea Măceşilor, Valea Oiasa.*

Pe una din stîncile de la Cheile Argeşului, un pinten de cetate — pe care n-a îndrăznit s-o ridice altul decît temerarul Vlad Ţepeş. Noaptea, de pe peretele stîncii opuse — suiţi pe una din platformele superioare ale Castelului de echilibru al Hidrocentralei — ne-am dus privirile pe puntea aeriană a fascicolelor de lumină aruncate de reflectoarele minuite de constructori — şi am avut sentimentul că urmele tăcute ale cetăţii prinse în faruri au continuat să sclipească şi după ce bătaia reflectoarelor şi-a luat cursul obişnuit spre locurile unde schimburile de noapte urcau în coloane lungi, pe treptele săpate în munte, sau coborau la nenumăratele puncte de lucru din tunelurile centralei subterane şi ale Galeriei de evacuare a viitorului „Argeş subpămintean“.

„Manole, Manole,
Meştere Manole...“

Tuneluri şi străzi suprapuse. Valea Argeşului, Valea Crişului şi Valea Jiului... O amiroă de beton de 165 de metri „Orga constructorilor“ din cetatea subterană cu bolţi la 120 de metri sub albia Argeşului.

De la o înălţime de unde privirile ar putea cuprinde întregul contur al magistralei de pe Argeş, şantierele ţi-ar apărea adunate în imaginea unei păsări de dimensiuni fantastice: culmile Făgăraşului ar fi pe aripile ei larg desfăcute în spre Topolog şi în spre rîul Doamnei; iar trupul ei, înfiripat printre ceţurile crestelor montane din preajma punctelor de izvor ale rîurilor şi continuat pînă spre Curtea de Argeş, l-ai vedea pregătindu-se pentru zborul de lumină, trecînd prin şantierele poporului de „sculptori“ în beton, oţel şi stîncă, de la baraj, de la centrala subterană şi de la Galeria de Fugă ce va cuprinde noua albie subpămînteană a Argeşului în bolţile unui tunel de aproape 14 kilometri lungime...

După o nouă noapte de muncă inginerească la planşetă — şi aceste nopţi nu sînt puţine — hîrtiile de calc îşi răsucesc cilindrii cu foşnet mineral, înfoliind în tuburile lor albe, liniile colorate în tuş ale noilor fronturi de lucru, în care milimetrul fixat între unghiurile echerului poate să însemne un munte — iar un punct al compasului, un şantier complex cu o constelaţie de energii în asalt asupra rocilor şi asupra apelor. O nouă dimineaţă deci, — şi sub lumina solară a magistralei — prin cilindrele de calc preluate la locul de lucru, transpar liniile colorate ale şantierelor ca la organismele vii cu sistemul circulator diafanizat sub aparate de înaltă precizie...

Pe magistrală, oglinda planurilor de fină gîndire tehnică modernă se desface cu limpezime la scara creatoare de 1/1 şi se suprapune pe mişcarea vie a construcţiilor.

Pe „malul drept“ al Cheilor Argeşului, drumul de acces spre coronamentul barajului a fost terminat în mai puţin de un an de zile, aşa cum calculele inginereşti l-au conceput, într-o indisolubilă creaţie de tehnic şi artistic.

Intîiele contururi „concrete“ ale şoselei peste prăpăstii, au fost date de „bătaia inimilor“ — spune tînărul Alexandru Gheorghe, unul dintre „primii“ care prinşi cu frînghii, fără trepte înspre pămînt, au tăiat trepte în stîncă la înălţimea frunţii. „Am fost şi eu printre aceia care au croit poteca pe axul drumului“ — sună mărturia altui pionier Ion Nicola, şef de brigadă. Să-l citäm, pentru memoria faptelor înscrise pe peretele muntelui cu pasul şi cu clipa supremă: „La 8 februarie anul trecut am început lucrările la şoseaua de coronament şi n-a fost de loc uşor. Muntele abrupt, zăpadă, ploaie, alunecuş. Îmi amintesc că unii dintre noi şi-au scăpat căştile de miner. După trei zile de încercări pe stînci din ce în ce mai necunoscute, abia am trecut de hectometrul 4 şi numai legaţi cu frînghii. Minuiam ranga mai departe şi dacă aş avea ceva în plus de spus e că n-am avut nici un accident. Nici un om n-a părăsit brigada“.

Şoseaua spre coronament cunoaşte acum o altă agitaţie, de autostradă în plină şi continuă activitate, coloanele autobasculantelor cu agregate şi ciment, autocamioanele încărcate cu piese metalice circulă suprapus pe serpentinele de asfalt lansate peste arcurile de piatră ale viaductelor, sub care rămîn păduri cu stejari seculari şi văile cu cer.

Ultimul viaduct „încrustat” pe margini de stînci are o deschidere de 30 de metri. Întrebîndu-i pe cei care au lucrat la viaducte, vor ezita deopotrivă să spună care a fost „cel mai greu viaduct de îndoit” şi pe care îl consideră „cel mai frumos”. Brigăzile lui George Ciurea şi Ferencz Catău rezolvă mai uşor întrebarea — după cum ne-a mărturisit cu mult umor dulgherul Ion Mierlă — ei răspund simplu: „cele mai grele şi cele mai frumoase sînt cele 12” — asta pentru că brigăzile lor au lucrat la 12 viaducte din totalul de 14. Se pare însă că, o dată lucrurile aşezate pe „coronament“, şi „confruntate cu frumuseţea naturii“ — după expresia inginerului Manea, şeful serviciului tehnic — cel mai frumos viaduct ar fi cel de la „Valea lui Stan“. Cascadele subţiri şi limpezi care-i măsoară stîncile „de fundament“, de la creştete pînă la tălpi, îi scot în evidenţă salturile liniilor, — şi probabil că peisajul autumnal, generos în bogăţia de culori a pădurilor cu frunzişuri în nuanţe de la galben la roşu aprins, adaugă şi el la „fondul natural foarte avantajat“, sentimentul de vibraţie „celestă“ pe care acest viaduct îl dă la orice schimbare de lumină, mai mult decît oricare dintre „ciutele albe“ ale drumului spre coronamentul barajului. Fără îndoială, supleţea şi vibraţia acestui arc capătă rezonanţe impunătoare în amintirile de „şantier“ ale constructorilor, fiind legat de numele omului care „se afla pretutindeni“ la lucrările şoselei; după cum brigada sa s-a aflat printre ultimele care au încheiat cea din urmă porţiune de drum pînă la cota de 830 metri înălţime; e vorba de comunistul Constantin Prisăcaru care cu oamenii lui a simţit din plin greutatea de a lucra la „Valea lui Stan“, suspendat printre cascade, escavînd sterilul, prinzînd zidurile de sprijin şi parapetele în „osul“ stîncilor.

„Fragment“ de stîncă în lucru

Lucrărilor de coronament le-au răspuns zi şi noapte cele de „pe malul stîng“. Paralela eforturilor eroice desfăşurate de constructori şi mineri încercaţi s-a menţinut în ritm de „şantier republican“.

Un tunel la cota 800 nu a fost mai greu decît unul mai apropiat de „sol“, unde presiunile geologice, roca mai slabă, puteau da peste cap previziunile calculelor şi experienţelor de muncă temerare. La galeria **Rotunda** marna a sfărîmat sub plafoane traversele montate de mineri experimentaţi, şi lupta cu „cerul de rocă“ a fost dusă aproape pe centimetru linear, şi un brigadier cum e comunistul Tudor Moraru a minuit cu oamenii săi, sub ploi de apă şi de clisă şi sub ameninţarea desprinderilor cu prăbuşiri, trunchiurile cele mai vînjoase de copaci pentru armarea bolţilor.

Ar părea poate „original“ şi „spectaculos“, dar într-un miez de noapte, cînd a fost terminat tunelul de deviere a Argeşului, din preajma barajului, momentul a căpătat brusc caracter de sărbătoare, însemnătatea actului ca şi acţiunea într-adevăr eroică au fost simţite în aceeaşi măsură ca înscriindu-se în istoria nouă şi generoasă a locurilor, şi invitaţii sosiţi din diversele puncte gravitale ale barajului i-au sărbătorit pe oamenii din brigada lui Pavel Oţet şi n-au lipsit florile şi s-au adus elogii spuse scurt şi cu firesc de constructor.

Pe lungimea totală a reţelelor de tuneluri, veştile au circulat şi circulă prin mijlocirea „ritmului de lucru“; un tunel vertical, „un puţ“, terminat la Galeria de Fugă stîrnea un răspuns de la aducţiunea rîului Vilsan, de unde se anunţa că se va începe şi acolo „frontul“ pe orizontală. Tunelul de la o captare secundară trebuia să atingă metrul 2 000 la 31 decembrie, dar punctul „2 000“ a fost depăşit cu 70 de zile mai devreme, şi, la momentul sărbătoririi, invitaţii de la aducţiunea Cernat s-au numit cu anticipaţie întîii premiaţi după Topolog. După cum la Valea Bradului, unde rîul cu acelaşi nume a fost deviat pe o albie aeriană, la Rîul Doamnei, nu departe de Poiana Surlelor, dimensiunile tehnice de la celelalte galerii ale „captărilor secundare“ au fost reluate pe fronturi de lucru mai rapide.

Deopotrivă de sugestivă cu întretăierea „ritmului“ e şi întîlnirea dintre destine pe magistrala Hidrocentralei de la Argeş ceea ce confirmă că energiile declanşate pe aceste şantiere sînt filtrate prin experienţele mature şi prin biografiile reputate şi consolidate în cele aproape două decenii de construcţii republicane. Întîia benă de beton — lansată la 18 octombrie anul acesta de macaraua-funicular de la coronament şi coborîtă de la cota de 870 metri, în amfora în V a văii viitorului baraj, i-a purtat pe doi bicăzeni, pe inginerul mecanic Ladislau Racosi şi pe benistul Alexandru Ojog. La talpa barajului, în amfora văii dintre Cheile Argeşului, în care se vor turna 500 000 metri cubi de beton pentru înălţarea barajului de 165 metri înălţime, tinerii ingineri Popovici, Mazilu şi Hanganu, proaspeţi absolvenţi de facultate susţin „intîiele seminarii de baraj“ în faţa „decanului“ bicăzean, inginerul Gheorghe Sălăjan. Iar în ceea ce priveşte minerii, — cum spune un artificier moldovean din Comăneşti Moldova — în galeriile tinerei magistrale s-au întîlnit Valea Argeşului, Valea Jiului Valea hunedoreană a Crişului Alb şi Valea Bicazului... În centrala subterană a Hidrocentralei şi în Galeria de Fugă îşi confruntă măiestria minerii Petroşanilor, cu cei din Bradul Transilvaniei şi cu localnicii — pentru a nu-i mai număra pe cei de la Bicaz a căror carte de vizită ţi se oferă cu insistenţă. Veniţi din atîtea părţi ale ţării ei însumează o reprezentanţă prestigioasă, întîlnindu-se în lucrările de boltire a centralei subterane aflată la 120 de metri sub albia Argeşului şi desăvîrşind profilurile parabolice, ovoidale şi circulare prin care Galeria de Fugă va evacua apele ce vor cădea în turbinele hidrocentralei de la o înălţime de 320 metri.

Amurg pe Valea Lupului

Între stîncile depărtate din depresiunea Loviştei, pe Valea Lupului, amurgul de toamnă ia proporţii de fragment de mare — după ce în defileiele strîmte ale Cheilor Argeşului lumina nu pătrundea decît prin irizări care prindeau într-un colb multicolor cele mai fine linii ale fronturilor de lucru de la temelia barajului, de pe pereţii muntelui şi la serpentinele coronamentului. Valea largă lovişteană — dar accidentată cu fîşii ascunse — inundată de lumina grea a toamnei, oglindea ca-n ape adînci pădurile de stejar de pe malurile depărtate ale culmilor, unde coroanele de frunziş de un roşu incendiar se clătinau în valuri mişcate de vînt. Între malurile văii, bătaia ritmică a unor zgomote puternice se prelungea undeva, spre ţărmurile mai depărtate, deschise ca o cupă de piatră pe bolta celestă. Printre copacii înalţi de pe culmi, care păstrau albastrul cerului în albiile luminişurilor dintre trunchiuri, „înotau pădurarii“, „scafandri“, cum li se mai spune tăietorilor care defrişează viitorul lac de acumulare pentru a face loc jumătăţii de miliard de metri cubi de apă captate de pe un bazin în suprafaţă de 750 kilometri pătraţi. „Harpa de aramă“ a copacilor cîntă ultimele melodii grave în cupa de piatră care-şi aşteaptă apele pentru viitoarele simfonii hidroelectrice.

Sebastian Costin

VÎNTUL, FRATELE MEU

Drumuri tăcute, de asfalt cenuşiu
Ingustate de magia vitezei,
Descindeţi în sufletul meu, închipuind
Harta complicată a peregrinărilor mele
Nici o călătorie
N-a dezertat din sufletul meu,
Nici una dintre imaginile în relief
Pe care soarele le-a gravat ca în marmora
Nu s-a pierdut.
Străveziul octombrie din satul de pe deal,
Clasele albe în aerul cărora
Pluteau de pe-acum, aşteptînd viitoarele bănci,
Scrijelîturile nepricepute ale băieţilor mici;
Dorina, fata de zlătar de la Cîmpuri,
Prima generaţie evadată din cort,
A cărei foaie de caiet o mai păstrez
Pentru că iubesc literele ei silitoare
De elevă în clasa întîi;
Sau poate cealaltă foaie,
Foşnind şi acum în buzunarul pallonului vechi,
Foaia pe care scria „Tabel nominal
Cu locuitorii individuali din circumscripţia 12“
Şi ale cărei nume le-am şters cu mîna mea.
Unul cîte unul
În lunile lungi ale iernilor trecute,
În plină ofensivă a lucidităţii şi-a dragostei...
Zi de zi, pe harta peregrinărilor mele
Se limpezesc contururi noi, reliefuri strălucitoare
Ca măgurile Vrancei, sub brumă,
Cu fiecare drum nou
Strîns ca un ghem de asfalt sub roţile din faţă
ale maşinii,
'Agonisesc o lumină pentru sufletul meu liniştit.
Timpul mă mişcă fără încetare
Asemenea vîntului cald de octombrie —
Fratele meu.

DESCOPERIREA ZILNICĂ

Iubesc oraşu-acesta prin ploaie lunecînd
Asemeni unei nave pe-ntinsul mării, proaspăt.
Sub tinerele-i ziduri mă-nchipui rînd pe rînd
Aproape şi departe, amfitrion şi oaspăt.

Aceste turnuri zvelte care-au intrat firesc
În nopţile cetăţii cu linişte lunară,
Aceste magistrale severe, le iubesc
Aşa cum le descopăr în fiecare seară.

M-apropii cu uimire întîiului venit
De fiece miracol ştiut de multă vreme,
Deşi e-aceeaşi steaua plutind către zenit,
Deşi aceleaşi steaguri palpită pe trireme.

Cetatea mea se schimbă în dimineţi de-argint
Ca aerul pădurii, din zi în zi mai proaspăt.
De-aceea, sub cupole, eu rînd pe rînd mă simt
Aproape şi departe, amfitrion şi oaspăt.

ODĂ BRUMEI

O, cum se-aşterne bruma peste lucruri!
Necruţător se-aşterne peste lucruri —
Cu-o tentă melancolică, desigur,
Pentru că iată, a venit şi toamna
Şi păsările vor pleca pe rînd
Gonite de fiorul alb, departe,
Şi primăvara va mai sta o iarnă
Ascunsă-n fibră galbenă din trunchiuri...
Dar lucrurile, iată, prin contur
Mai ferm sub transparenţele de brumă,
Şi liniile par acum mai limpezi,
Şi mai adînci, şi mai definitive.
Brazii brumaţi par gînditori severi,
Par filozofi lucizi pictaţi pe cer,
Alitea universuri printre care
Trecusem orb de zeci şi zeci de ori
Mi se dezvăluie în clipa asta
De sub penelul pastelat al brumei!
Şi-o bucurie-a lucrurilor, albă,
Mă-ntîmpină sub soarele din zori,
Se prelungeşte-n aer şi mă cheamă...

PUTEREA

CORNELIU LEU

Fragmente din romanul cu același titlu.

31 octombrie, ora 13 și un minut.

Ușa înaltă și îngustă de la cabinetul primarului se deschise brusc.

Chiru tresări.

Și, fiindcă pe piept îl odihnea — negru — un pistol automat, instinctul milităresc se trezi în el. Luă poziția de drepți și dădu capul pe spate rămînînd cu ochii spre tavanul exagerat de înalt al coridorului.

Pe secretar îl pufni rîsul.

— Fir-ai să fii de ghiduș !... Îți arde de instrucție, măi flăcău ?...

— Pe cuvînt că-mi arde, tovarășe secretar !... De orice îmi arde !... Tii... cum să nu-mi ardă cînd puterea-i acum aici, în mîinile astea ?!...

Se apropie cu pași mari, făcînd-o mult mai pe zdravănul decît era :

— Tovarășe secretar, la ordin !... Spune tot ce vrei, că face Chiru !... Dacă vrei, îți iau în spinare și bricul Mircea și-l aduc aici, în piață, la nasul statuii... Puterea !... Uite puterea !... Aici e puterea !...

Apoi deveni mai grav, mai chibzuit, precizînd :

— Gata ; punem speculanții la ordine și-or să aibă ce mînca și gemenii mei, și toți gemenii și negemenii din lume.

Secretarul îl sorbea din ochi. Pe fața lui smeadă, prelungă, cu trăsături ascuțite, strălucea bucuria de-a auzi un om vorbind atît de sigur de el. Și-l mulțumea atît de mult explozia de fericire și certitudine a cazangiului ăstuia mic și îndesat, încît nu-i venea să-l întrerupă, să-i spună pentru ce deschisese ușa. Ochii lui arămii, vii, plini de idei, rămăseseră lucioși, visători : de cîtă vreme aștepta clipa asta, cînd va afla în fiecare om atîta siguranță și atîta avînt !

Și, parcă părîndu-i rău că trebuia să treacă prea repede peste ea, spuse cu timiditate :

— Măi flăcău, Drăgan... pe unde-o fi Drăgan ?... L-or fi pansat ?

— L-au pansat. Acolo, jos, la registratură. Aveau marinarii un sanitar. Mormăia huiduma, ca un taur, cînd îl freca cu tinctură pe carnea vie. Strîngea din dinți și i se bulbucaseră ochii, însă un „of" n-a scăpat !... Zău, cu unul ca ăsta parcă prinzi și tu curaj !... Ce om e Drăgan ăsta, tovarășe secretar ; el, cu toate că-i hamal, știi cît ne-a ajutat și pe noi, la șantier !...

— Da ?... Fața secretarului se lumină și mai mult. Cumpăni o clipă, apoi se hotărî : Nu-i așa, măi flăcău, că-i bun ăsta de primar ?

— De primar ?!... Sprîncenele lui Chiru se ridicară-n sus, buzele i se întredeschiseră, ochii începură să-l strălucească. Tii !... Că bine v-ați mai gîndit !... Va să zică asta făceați înăuntru cînd eu vă păzeam aici... Frumos !... Să știi că nu v-am păzit degeaba !... Și o zbughi pe scări strigînd : Drăgane ! Drăgane ! Unde ești Drăgane ?...

Secretarul intră încet în cabinetul primarului, fără să închidă după el ușa înaltă și îngustă capitonată cu marochin. Se uită strengar la ceilalți membri ai consiliului F.N.D. și spuse :

— Mă iertați, tovarăși, c-am zăbovit atîta, dar am avut o discuție cu... masele...

Apoi deveni grav. Puțintel emoționat chiar. În cadrul ușii, în mantaua sa vechi, apăruse Drăgan. Îl trase înăuntru luîndu-l pe după umeri, și-l privi în ochi :

— Drăgane, măi flăcău, o mare sarcină îți stă în față. Niculae a murit. A trebuit să ne gîndim la cineva care să-l înlocuiască. Vei fi primul primar al muncitorilor care va lua loc, în acest scaun. Tebeică e ajutorul tău.

În timp ce-i era arătat scaunul cu spătar înalt și ținte înflorate, Drăgan se uită cu teamă și neîncredere la secretar și rosti surprins, chiar, neplăcut surprins :

— Cum, cu ?!...

— Da, tu... Sigur că tu !... fii răspunseră deodată toți membrii consiliului.

Mușcîndu-și buzele, el îi privi atent, cu un gînd ascuns. Îi privi pe fiecare în parte și deodată păru că ia o hotărîre :

— Asta nu se poate, tovarășe !...

O clipă, cei din jurul mesei tăcură atît de mirați încît vorbele lui Drăgan parcă se auziră răsunînd mai multă vreme. El își dădu seama de asta. Făcu o mișcare nedecisă ca și cum ar fi intenționat să plece. Apoi, pricepu că, totuși, trebuia să se justifice și încercă :

— Găsiți altul mai bun, tovarăși ; eu nu mă pricep, tovarăși...

— Dar tu crezi, măi flăcău, că eu mai fusesem secretar în momentul cînd am fost ales !... Am fost ales, mi s-a arătat încredere și-am făcut ce mi-a dictat conștiința mea de muncitor... Da, asta e...

Pe Drăgan însă nu-l impresionau privirile aspre ale secretarului. Spuse cu tonul omului care știe bine de tot un lucru :

— Nu, tovarăși, cu mine nu se poate — și, pentru că oamenii din jurul mesei acoperite cu un cristal sub care se mai găseau niște ilustrate primite de fostul primar păreau că nu-l pricep, încercă să le explice și clocăni c-un deget în fruntea sa lată : Capul ăsta nu-i trecut prin nici o școală, tovarăși... Nu, nu, tovarăși, nu se poate ; găsiți unul mai bun !...

— Drăgane, dar jos, în port, la noi, cine-a organizat mai bine că ține lupta muncitorilor ?... îl întrebă Tebeică aproape amenințător de grav ce era.

Supărat că cele spuse de el pînă atunci nu fuseseră luate în serios, Drăgan le atrase atenția :

— Aia era altceva, tovarăși, acolo eram între ai mei, înjuram, făceam ce mă tăia și pe mine capu'. Dar aicea ?!... Priviți și voi !... Cu fotoliile astea, cu cristalele astea !... Burghezii sînt periculoși, tovarăși ; v-am spus doar cum a vrut să mă înșele Segărcescu !... și repetă, cu mirare că ceilalți nu înțeleg : sînt periculoși, tovarăși !...

— Sînt periculoși, da !..: începu să se supere secretarul și de vrei să spui cu asta ?... Că nu-i urăști de ajuns ?!...

— Dacă nu-i urăsc ? !... Drăgan se uită la toți și încercă să ducă mîna la bărbie. Dar uită de gest înainte de-al face. Răspunsul răbufnea din el cu patimă : Mamă, mamă... Să mi-i dați mie pe mînă !... Păi, numai cît m-am reținut alaltăieri, ca să nu strivesc cițiva dintre huliganii ăia !... Da ; eu îi invidiam, chiar îi respectam că au cultură, c-au trecut prin școli !... Dar ce le-au folosit lor școlile ?!... Uite, să ne prostească pe noi și să ne exploateze !...

— Păi vezi, Drăgane ?... îl mustră Ioana. Atunci ?!... Atunci de ce zici nu ?... Și-i arătă cu mîna scaunul primarului.

Drăgan ascultă încruntat, supus. Dar cînd pricepu ce vroia să zică se dădu înapoi ridicînd mîinile și ferindu-se ca de dracu :

— Nu, nu... tovarășă Ioana ; nu, tovarăși.— nici așa să n-o luăm !... Nici așa, chiar unul fără școală, ca mine !...

Cu pași mari și apăsați, de-a dreptul supărat, secretarul veni lîngă el privindu-l aspru :

— Cum, Drăgane ?... Va să zică așa : Partidul e-ntr-o situație grea ; cel pe care a vrut să-l pună primar a fost împușcat, noi trebuie să pornim să mobilizăm întregul județ ; acum Partidul îți cere să-l ajuți să aibă aici un om de încredere, iar tu... tu...

Și nu mai spuse nimic, ci clătină din cap în timp ce Drăgan se dădea încet înapoi.

Drăgan se dădea încet înapoi, neîndrăznind să privească la ei, mișcînd încet în sus și-n jos sprîncenele late, stufoase. Dar deodată se opri, încercă să ducă mîna la bărbia teșită, apoi renunță, strînse buzele făcîndu-le și mai subțiri, își înfiora nările și privi la secretar cu ochi mari, din ce în ce mai luminați :

— Mie, Drăgan Gavrilă, îmi cere partidul să-l ajut ?!... rosti el cîntărind bine fiecare cuvînt. Mie ?... Apoi, pe neașteptate, contrariat, furios pe propria sa ființă, scăpă un strigăt ca și cum ar fi vrut să se descătușeze : Ah, capu ăsta prost !... Se uită la ei și furios, și rușinat. Rosti greu : Păi vedeți tovarăși că-s prost ?... Că, în loc să-mi dau seama de marea cinste !... Ptiu !... Auzi : Partidul îmi cere mie ajutorul și eu dau înapoi!... Cu o singură zmucitură din cap îi privi pe toți, apoi înălță fruntea și pașii lui mari, apăsați zdravăn, îl purtară pînă lîngă masa primarului. Tovarăși, eu am vrut ca partidul nostru să fie reprezentat cît mai bine, să fie un om care să-i pună la punct pe toți Segărceștii, un om superior lor. De asta ziceam... Dar dacă-i așa... tovarăși, fiți siguri, fiți siguri, tovarăși : mai bine mor decît să mai fac vreo greșeală !... Am să fac exact ce-mi va dicta conștiința mea de muncitor. Am să fac exact cum spune platforma pe care a propus-o partidul. Am să chem aici speculanții și-am să-i oblig să vîndă mărfurile la un preț omenesc ; am să-l chem pe Segărcescu și pe toți ceilalți patroni și directori și-am să-i oblig să-i reprimească pe toți muncitorii concediați... Am să mă duc în suburbii, la Anadolchioi, și-am să împart moșia generalului Macici... Se uită la ei, dar nu rușinat ; doar istovit, obosit. După asta... După asta nu știu ce-am să mai fac. După asta n-aveți decît să găsiți unul mai deștept și să-l puneți în locul meu...

31 octombrie, ora 17 și 39 de minute

— Tebeică, ai grijă de ăștia, îi spuse Drăgan gîfîind. Trebuie să-i ținem aici cu noi. Soldații nu vor îndrăzni să tragă. Dacă vor trage în noi, vor trage și în ei.

Tebeică dădu grav din cap, scoase pistolul din buzunarul de la spate și, cu priviri crunte, se-ndreptă spre grupul de negustori. Printre aceștia se aflau și prefectul, Segărcescu, ziaristul de la centru, profesorul...

— Haideți, nici o vorbă. Strîngeți-vă toți în colțul ăla. Haide, haide !... Luați loc pe scaune, stimați domni, și puneți mîinile frumos pe masă.

În timpul ăsta, Drăgan le făcu semn alor săi și ieșiră cu toții pe sală începînd să coboare treptele largi de marmoră. Le coborau încet, apăsat, ca și cum fiecare ar fi strivit o mie de gînduri sub fiecare pas, ca și cum în mintea fiecăruia s-ar fi născut o mie de gînduri la fiecare pas.

Pe la jumătatea scărilor, acolo unde ele coteau, se uneau și se lărgeau coborînd spre holul vast. Drăgan se opri, și spatele lui mare îi opri pe toți ceilalți. Rămase o clipă așa, cu privirile-nfipte-n pămînt, se frămînta și tare-și mai chinuia bărbia. La un moment dat se-ntoarse spre ei. O durere adîncă, parcă ciuda unei neputințe, îi umezea ochii.

— Rămînem aici orice s-ar întîmpla ! spuse el deodată, răstit, ca și cum s-ar fi împotrivit cuiva. Trebuie să arătăm celor care ne-au pus că știm să rezistăm pînă la capăt...

Îl privi pe fiecare pe rînd și, parcă amintindu-și ceva, repetă :

— Da, da, trebuie să le arătăm celor care ne-au pus !... Nu-i așa ?

Toți încuviințară, tăcuți. Afară se auzea forfota.

— Ce se-ntîmplă acolo ?!... sări Chiru.

— Lasă, e mai bine așa, spuse Dinu venind de pe scări. Am aranjat garda pe scările primăriei. Trebuie să-i ținem pe loc, să întindem de timp cît mai mult. Va veni îndată cineva să parlamenteze.

— Nu ieșim de-aici, repetă aproape cu încăpățînare Drăgan.

— Sigur că da, nu trebuie să părăsim primăria ; e o poziție cucerită, aprobă și Dinu. Militarii sînt derutați, cu toate c-au schimbat mai multe companii. Pe motiv c-au aranjat garda, băieții noștri s-au apropiat de soldați și-au făcut agitație ; Tase mustăciosul le-a spus „băieți, nu faceți vreo prostie, gîndiți-vă că noi avem reprezentanți în guvern, nu vă luați după acei ofițeri care vă asmut contra noastră".

— Asta a fost o idee foarte bună, spuse Trifu, căruia-i sticleau cam ciudat privirile.

— Deci, să hotărîm tovarăși, spuse Drăgan, adunîndu-i pe toți în jurul lui. Nu ieșim de aici. Oamenii din oraș își dau seama că aceasta este o poziție cucerită în lupta noastră. Dacă o vom părăsi, înseamnă că nu mergem pînă la capăt. Înseamnă că putem da oricînd înapoi. Cei care au venit și ne-au instalat trebuie să-și dea seama că noi nu le trădăm interesele, orice s-ar întîmpla. Astfel, vor avea și mai multă încredere-n partid. Iar burghezia... burghezia își va demasca mai repede intențiile.

— Cine sînt cei încercuiți în primărie ?" se vor întreba oamenii.

— Cei pe care i-am pus noi ca să ieftinească prețurile, ca să-i domolească pe speculanți" își vor răspunde ei. „De ce i-au asaltat burghezii ?"... „Pentru ca, în continuare, să ne înfometeze !"... Și, astfel, masele se vor strînge și mai mult în jurul partidului.

— Ei, ce ziceți, oare gîndesc eu cum trebuie ?

— Gîndești cum trebuie, îl spuse Dinu parcă alegînd cuvintele sau idelle. Da, tovarăși, și eu cred așa. Ce trebuie noi să facem ?... Noi trebuie să încercăm să întoarcem chiar și această situație grea în favoarea noastră. Și asta e calea cea mai bună. Trebuie să ne punem pe treabă. Să-i facem pe oameni să știe că sîntem aici și că rezistăm. Atunci încrederea în partidul nostru va crește.

Scîrțîind, ușa mare dela intrarea primăriei se deschise. Pe ea intrară doi ofițeri încinși cu diagonale.

— Am venit să vă somăm să ieșiți de-aici de bunăvoie, spuse unul din ei cînd ajunse lîngă trepte. Domnul comandor vă garantează că vă ia sub paza lui și vă ferește de orice atac.

Drăgan coborî spre el. Parcă șchiopăta sau parcă ceva îl ținea pe loc. Un geamăt abia auzit se chinuia în pieptul lui. Pumnii i se strîngeau, i se strîngeau, i se strîngeau... Se străduia să fie calm.

— Nu avem nevoie de paza domnului comandor și nu ieșim de-aici pînă nu ne vor cere asta masele care au venit și ne-au pus, spuse el cu glas jos, amenințător. Dacă vreți să treceți, să știți că sînt și destui burghezi în primărie. Dar să știți, mai ales, că mîile de oameni care ne-au pus aici, vă vor pedepsi aspru. Altceva nu avem de spus.

Ofițerul era grav, dar parcă încerca să para binevoitor.

— Noi ne-am făcut datoria, spuse, să știți că sînt vreo cîteva sute de civili pe care de-abia îi ținem în frîu, mai bine predați-vă și vă garantăm că sînteți în paza noastră pînă restabilim legătura cu Capitala și primim dispoziții de la guvern. Sînt doar și reprezentanții dumneavoastră în guvern !

— Am spus, îi răspunse Drăgan plin de hotărîre, calm, nemișcat ; nu ieșim de-aici decît dacă ne-o vor cere cei care ne-au pus. Spuneți-i comandorului să bage de seamă cum procedează. Deja e vinovat de soarta președintelui de sindicat. I-o spun eu, primarul legal al orașului.

Ofițerul dădu din cap, apoi se uită în ochii camaradului său.

— Noi ne-am făcut datoria, spuse el... Și deodată, cu glas mai șoptit : să nu ne-o luați în nume de rău. Noi nu facem politică, noi executăm ordine... Chiar domnul comandor ne-a spus să vă comunicăm asta... Noi facem tot posibilul ca să restabilim ordinea, dar, cine știe... Uitați-va, din momentul de față noi trebuie să imobilizăm pichetul dumneavoastră de pază, ca să nu mai poată circula între piață și primărie. Așa că e mai bine să stați sub paza noastră decît aici. Gîndiți-vă și comunicați-ne.

Drăgan îi privi inexpresiv. Dar, după ce ieșiră, nu-i mai pasă că marinarii trăgeau grilajul de fier peste ușile primăriei ca la o închisoare. Ridică îndrăzneț fruntea spre tovarășii săi :

— Asta-i a doua victorie pe ziua de azi, tovarăși. Armata nu se va apropia mai mult. Urcă grăbit la ei : Ei, haideți : acum la treabă !...

Mișcările-i dovedeau febrilitate, privirile, parcă nu mai erau ale lui Drăgan cel de pînă atunci. Erau clare, erau concentrate, n-aveau nici un semn de mirare sau de întrebare în ele. Erau privirile unui om care știe limpede, lucid, ce are de făcut. Punct cu punct, amănunt cu amănunt.

— Am promis că încă în seara aceasta vom afișa ordonanța și lista de prețuri, spuse el. Trebuie să le afișăm. Tovarășe Trifu, cînd ai plecat dumneata din tipografie, ce era cu ordonanța ?

Trifu se uită pieziș, parcă neînțelegînd ce rost avea întrebarea asta acolo, pe scările de marmoră, sub emblema cu far și pești a orașului, cînd prin ferestrele mari de la intrare se vedea cum unități de marinari înconjoară și imobilizează pichetele de muncitori.

— Cu ordonanța ?... întrebă el mirat ; apoi de abia își dădu seama despre ce era vorba : începuseră s-o culeagă.

— De-abia începuseră s-o culeagă ?

Nu știai dacă în glasul lui Drăgan supărarea se adresa ziaristului care arăta atît de derutat, sau faptului că de-abia începuse culesul literelor ordonanței. Dar Drăgan nu avea timp să se supere sau să nu se supere. Mintea-i lucra febril într-o singură direcție :

— Să ne gîndim : dacă ei n-au reușit s-o tipărească, sau dacă au tipărit-o și nu pot s-o afișeze ? Noi ne-am angajat ca în astă-seară... populația trebuie să afle și hotărîrile noastre, dar mai ales, trebuie să vadă că oamenii care au fost puși la primărie nu stau cu mîinile-n sîn ci acționează orice s-ar întîmpla.

Mic, grav, Chiru veni lîngă el și-i apucă mîna :

— Te-am priceput Drăgane ; ai dreptate. Trebuie să facem noi ca ordonanța să ajungă afară. Ca să fim siguri că ea va fi afișată, ca orașul să afle că noi rezistăm aici și lucrăm în continuare. Cînd umblam prin camere, undeva, la subsol, am văzut un multiplicator...

— Și eu mă gîndeam la asta, spuse Dinu bucuros ; mă gîndeam că nu se poate ca în toată primăria asta să nu existe un multiplicator.

— Atunci nu mai stați, spuse Drăgan aferat. Trebuie să folosim fiecare minut. Să mergem sus să facem lista de prețuri.

— Noi vom aduce imediat multiplicatorul, spuse Chiru, trăgîndu-l pe Dinu după el.

Și porniră repede, doi în sus și doi în jos, pe scările largi de marmură deasupra cărora trona stema orașului cu un far, niștet valuri și niște pești.

Cînd dădură să cotească, Trifu se împiedică și se-ntinse pe balustradă cît era de lung. Drăgan îl prinse repede, fără prea multă grijă, și-l trase după el :

— Hai tovarășe Trifu, că nu se știe cît mai avem de trăit. Trebuie să profităm de acest timp !

Venind repede în urma lui, gazetarul spuse luminat :

— Și eu gîndeam la fel, tovarășe Drăgan, fiecare minut ne poate pierde, dacă nu ne gîndim cum să ne salvăm !

Drăgan îl privi aspru și, cu toată grăbă, se opri în fața ușilor înalte care dădeau în anticamera primarului :

— Cred că m-ai înțeles greșit, domnule Trifu, eu ziceam să profităm de timp ca să ne facem datoria, să facem treburile pentru care am fost puși aici ! Ca să vadă poporul cum lucrează niște comuniști. Să fim bine înțeleși ! Poftim !...

Trîntită cu toată forța lui de hamal, ușa capitonată făcu să răsune prelung coridoarele pustii.

— Tebeică, o să trebuiască să-i scoatem pe ăștia pe hol și să-ncepem să facem lista de prețuri, spuse Drăgan gîfîind.

Lungunul dădu din cap în tăcere, îl prinse de braț și-l trase lîngă fereastră :

— Vezi acolo, lîngă căruța aia. Au adus un mort. Au omorît pe cineva.

Desen de EUGEN MIHAESCU

— Cine-o fi ? întrebă Drăgan c-o ciudă bănuitoare în priviri.

Se apropiară încet de masa lungă cu cristal, pe o latură a căreia, supuși, stăteau Segărcescu, prefectul și ceilalți.

Drăgan își aminti că în jurul aceleiași mese stătuseră la discuția aceea cînd intrase el prima oară aici. Și-și spuse : „Ei vezi, avea dreptate Segărcescu să mă întrebe : acum în ce poziție vom pune statuia de afară ?"

Și, un moment, se gîndi serios cam în ce poziție ar fi mai bine s-o așeze.

31 octombrie, ora 17 și 48 de minute. pentru unii ora unor speranțe neîntemeiate.

— Ei, ai văzut, domnule Drăgan ?... V-am spus eu, v-am atras eu atenția, v-am avertizat eu că istoria se repetă !...

Glasul lui Segărcescu cerea socoteală ; era disprețuitor și chiar amenințător. Liniștea înghețată din cabinetul primarului parcă fi sublinia vorbele materializîndu-le și agățîndu-le printre trichelurile candelabrului.

În spatele mesei, Drăgan și Tebeică se uitau unul la altul cu măselele încleștate, cu mînie în priviri. Dincoace, prostiți, negustorii se holbau la înginer. Din fund, de lîngă ușa secretă, Trifu îi cerceta pe toți, încruntat, ca și cum ar fi chibzuit în sinea sa un plan de fugă. Din capătul celălalt al sălii, livid, prefectul îl pîndea, gata să sară după el, să dispară pe ușa secretă. Ziaristul de la centru, în culorile lui țipătoare, era totalmente zăpăcit. Numai profesorul, ca un corb bătrîn și subțire, părea amuzat de surprizele pe care i le oferea desfășurarea evenimentelor.

Și totul într-o tăcere de cristal, zgîriată din cînd în cînd de comenzile scurte ale ofițerilor din piață.

Cu pași hotărîți, stăpîni, mărunt printre toți ceilalți, Segărcescu se îndreptă spre ușă. Prefectul făcu un pas dînd să-l urmeze, dar se opri bîlbîind ceva, parcă și mai livid la față. Mîna inginerului, fină, înfrumusețată de un inel cu piatră neagră, lată, lucitoare, neîncrustată, apucă ivorul de alamă masiv și dădu să-l apese.

Dar în clipa aceea, o rafală de mitralieră sparse liniștea, lăsîndu-i parcă răni adînci.

Se auziră plesnind scurt cîteva dintre țiglele acoperișului.

Cînd se dezmeticiră, îl văzură pe Segărcescu tot lîngă ușă, de două ori mai alb. Aproape ca prefectul de alb.

— S-ar putea ca dintr-o prostie... murmurau cu inconștiență buzele lui.

Atunci, un glas foarte puternic și foarte apropiat, îi făcu pe toți să tresară :

— Hei, voi cei dinăuntru !...

Glasul părea să se plimbă printre el :

— Hei, voi cei dinăuntru !...

Abia după asta își dădură seama că glasul de afară venea printr-o portavoce marinărească :

— Hei, voi cei dinăuntru !... Sper c-ați auzit mitralierele ?! ...Dar nu-i numai asta !... O singură mișcare dacă faceți, săriți în aer !... Am pus dinamită în toate cele patru colțuri ale primăriei !... Dinamită, înțelegeți ?!... Stați liniștiți pînă la noi ordine. Un cuvînt sau un deget, dac-a scos cineva, zburați în aer !... Dacă părăsiți primăria, vă garantăm că sînteți luați în paza armatei. Dacă nu...

Și se făcu iarăși liniște deplină. Liniște încordată, în care se frămîntau planuri, clocoteau disperări. Pînă cînd, auziră cu toții un glas ca din ceruri :

— Zburăm în aer !...

Era Trifu, care părăsise ușa secretă și venea spre ei, alb ca varul. El făcu doar începutul. Pentru că deodată, o forfotă, o agitație, o viermuială, începu în cabinetul primarului, sub cerul cu nori roz.

— Aoleeeeu !... Maaaaicăăă !... ne omoară, ne-aruncă-n aer ; blestemaților !...

Negustoreasa cea grasă își apucă fustele și se repezi urlînd la Drăgan :

— Blestematule, pocitule, știrbule : după ce ne-ai adus aici să ne furi averili, să murim acum din pricina ta ? !... Du-te !... Du-te și spuni-li să lase-n jos puștili, să putem ieși !...

Și „averili" și „puștili" sunau grozav de stupid în clipa aceea încordată.

— Du-te tu !... Sînt ai voștri.

Drăgan îi desprinse mîinile de pe haina lui și-o îmbrînci.

— Da ?... Atunci mă duc !...

Și, țipînd isteric, aceea își apucă iarăși fustele, repezindu-se la ușă.

Ochii tuturor urmăriră picioarele ei groase, încălțate-n pantofi cu mai multe rînduri de talpă. Se duceau drept, uneori hotărît, alteori ezitînd, din ce în ce, însă, mai puțin ezitînd, spre ușă.

— O opresc, scîrba dracului !... spuse Tebeică.

Drăgan îl privi cu înțeles :

— S-o oprească ei, de ce tu ?... Noi, mai devreme sau mai tîrziu, tot sărim în aer ; ei au interesul să nu sară !...

Cuvintele lui răsunară oarecum sinistru.

Prefectul îl privi cu ochi mari, din ce în ce mai mari. Parcă ne măsură ce se măreau înțelegea mai bine despre ce era vorba.

Și, deodată, pricepînd, strigă înnebunit, ca și cum ar fi comandat o paradă :

— Opriți-oooo !...

Un negustor gras, chel, cu mîinile scurte, o apucă de mîna cu inele :

— Stai cuminte, coana Paraschivo, vrei să sărim în aer ?

— Păi ce, așa nu sărim ? ! Tot sărim, n-auzi ce spune ăla ?... Eu strig, striiig !...

— Oare-ntr-adevăr, noi tot sărim în aer ?...

Tebeică se-ntoarse și găsi lîngă el mutra rugătoare a lui Trifu. Se făcuse verde și bărbia îi clănțănea fără voia lui.

— Eu strig !... zbiera negustoreasa dînd parcă numai din pantofu cu talpa groasă.

De lîngă ușă, Segărcescu o privea mut.

— Femeie, înțelege femeie — sună melodramatic glasul prefectului. Trebuie să găsim o cale, femeje. Ei nu știu că sîntem înauntru, pot să dea foc, dacă văd mișcare. Trebuie...

— O soluție, trebuie, o soluție...

Toți cei de lîngă ușă rămaseră uimiți. Da, glasul acela disperat, depersonalizat, era al lui Segărcescu. Al înfiptului Segărcescu, al celui care, prin atitudinea lui, le dăduse pînă atunci curaj. Făcînd un pas și venind mai în mijlocul grupului de negustori, inginerul încercă să se justifice :

— N-ați auzit ce spune ăla : ei tot mor ; dar noi ? !... Ah, trebuie să găsim o soluție...

Și glasul lui plîngăreț îi înspăimîntă pe toți mai mult decît rafalele mitralierelor de-afară.

— Domnule prefect, dar dumneavoastră... strigați dumneavoastră ; ei vă cunosc glasul, spuneau negustorii.

— Mi-l cunosc, recunoscu aproape plîngînd prefectul, mîngîindu-și reverele, dar eu..., eu sînt compromis...

Sprîncenele i se zbîrliseră ; părul, la fel. O strălucire înfricoșată îi juca în priviri. Se duse la Drăgan, se aplecă peste masă și-i strigă :

— M-ați compromis ! M-ați lăsat prefect și m-ați compromis !

— Da' ce, eu te-am chemat aici ? !...

Drăgan simțea că nu se mai poate stăpîni. Își dădea seama ca devenea cu fiecare clipă mai brutal, mai impulsiv. Scîrba pentru viermuiala fricoasă a celor din fața sa se împletea cu ura pentru cei de-afară. Și, totuși, deasupra acestor sentimente, conștiința lui îi spunea cu precipitare : „domolește-te, domolește-te ; nu te lăsa în voia furiei ; trebuie să fii cu mintea limpede !" Nu mai spuse nimic. Se uită la prefect cu scîrbă, apoi își luă ochii de la el. „Ah, dac-ar fi aici Niculae, sau secretarul, cu mintea lor clară, cu firea lor stăpînită !..." își spuse mai departe... și, apoi, cercetînd fețele tovarășilor săi : „Trebuie să mă silesc ; să mă stăpînesc ; am datoria să acționez cît mai bine !"...

Atunci, ușa se deschise și în cadrul ei apăru spatele voinic al lui Chiru. Se mișca greu trăgînd ceva. Apăru și Dinu. Greu, în mîinile lor se afla multiplicatorul.

— Aha ; l-ați găsit !

Drăgan apucă mașina cu mîinile lui mari și le ajută s-o pună pe masa de cristal. Negustorii, prefectul, Segărcescu priveau uimiți, stupefiați, ca la o mașină infernală. Pe semne că-n ochii lor cele două suluri, manivela, cleștii căpătau cine știe ce groaznică înfățișare. Numai Catul Georgescu, ziaristul de la centru se apropie curios ca o pasăre, bagă degetele între cele două suluri și-i spuse lui Drăgan zîmbind și fricos, și c-o notă de umor macabru :

— Domnule primar, să știți că nu ne veți putea stoarce decît în rate între sulurile astea.

Drăgan îl privi, dar nu-l pricepu. Nici nu se străduia să-l priceapă. În mintea lui se legau alte ginduri. Vorbea scurt, precis, ca omul care știe ce are de făcut :

— Dumneavoastră toți treceți în anticameră și așteptați acolo. Tovarășe Dinu păzește-i pînă vei fi schimbat. Chirule, zici c-ai să te pricepi să umbli cu multiplicatorul ? Încearcă-l. Tebeică, scoate lista cu prețuri pe care am început s-o facem. Tovarășe Trifu, treci te rog la mașină să bați din nou ordonanța. Așa bun ; se aplecă asupra hîrtiei pe care i-o întindea Tebeica. Stai să mai citim o dată. Mi se pare că nu am pus peștele sărat...

Negustorii și toți ceilalți treceau pe lîngă el uitîndu-se uimiți. De afară se auzea glasul care striga ultimatumul prin portavoce. Abil, priceput, Chiru încerca și făcea să țăcăne cîte un resort al multiplicatorului.

— De-afară se strigă un ultimatum și ei nici nu răspund ! se auzi deodată, ciudat de bizară pentru toată acea atmosferă de lucru febril, vocea prefectului.

Se oprise în cadrul ușii. Fața lui era lividă. Se dădu la o parte ca să treacă pe lîngă el speculanta cea grasă. Și, disperat ca toți își vedeau de treburile lor nedîndu-i nici un răspuns, începu să tremure zbîrlindu-și parcă și mai mult sprîncenele de motan :

— Canalii, bestii !... ticăloși de comuniști !... Trebuia să vă calc în picioare !

Pe Tebeică nu-l mai răbdă inima. Se-ntoarse și-i spuse :

— În schimb, dumneata ai venit și ne-ai lins picioarele !

— Cum, eu ?... Prefectul făcu ochii mari, mari de tot, parcă neînțelegînd. Și, deodată, se muie : Da, ai dreptate, domnule, vi le-am lins ; și, vi le și ling !... Dar de ce nu răspundeți o dată ultimatumului de afară ? !

Tebeică nu se mai uită la el. Discuta cu Drăgan, arătîndu-i ceva pe tabelul prețurilor.

— Nu vă intercesează un ultimatum atît de grav, domnilor ? ! ! întrebă disperat, dar și uimit prefectul.

Dar, fiindcă rămăsese ultimul dintre cei care trebuiau să iasă, Dinu îi prinse zdravăn brațul împingîndu-l pe ușă :

— Domnule prefect, vi s-a spus doar că avem treabă !

— I-am dat de rost ! Merge ! strigă Chiru mulțumit, ca și cum găsise cel puțin o ieșire secretă din primărie.

— Auzi : „au treabă" spunea prefectul disperat, pășind în anticameră. Moartea e la un pas de ei, și „au treabă" !... Cum puteți avea treabă, domnilor ? se întoarse el spre Dinu.

Dinu îi răspunse aspru adresîndu-se tuturor :

— Ați fost chemați aici ca să vi se comunice măsurile pe care le la noul primar. Așteptați pînă vă vor fi comunicate !

Toți rămaseră cu gurile căscate privindu-l ca pe un nebun. Ca pe un nebun de care trebuie să te temi.

Înăuntru, Drăgan și Tebeică nu se înțelegeau asupra prețului la peștele sărat. Tebeică spunea că peștele sărat trebuie să fie cel mai ieftin pentru că era marfa care se afla în cele mai mari cantități în oraș, deci marfa pe care o vor consuma cei mai mulți oameni.

Îi luară arbitri pe Chiru și pe Trifu.

Cînd se uitară la gazetar, văzură că acela avea privirile ascunse hoțește și că nici nu se mișcase din loc.

— Tovarășe Trifu, era vorba să treci la mașină să bați din nou ordonanța.

— Ordonanța ?... întrebă gazetarul cu glas pierdut. Ce rost are ?...

Lui Drăgan îi năvăli sîngele în obraz. Se apropie de el și-i spuse mușcînd cuvintele :

— Ce rost are ?... Are același rost pe care l-a avut demonstrația de azi dimineață. Are rostul de-a arăta în oraș că există o nouă administrație !... Da, și că această administrație acționează, orice s-ar întîmpla. Are rost pentru că ne facem datoria față de oamenii care ne-au pus aici ! Are rost pentru că astfel mobilizăm masele, ca să-l răzbunăm pe Niculae și pe omul acela mort pe care l-au adus huliganii acum în piață.

Trifu tresărea la fiecare intonație mai dură a hamalului. Cînd ridică fața, avea în colțul buzelor un zîmbet șters, puțin ironic, puțin șmecher, puțin servil :

— Știu tovarășe Drăgan, bine-nțeles că are rostul ăsta, spuse el cu glas subțire. Întrebarea mea avea un sens pur tehnic : „Ce rost are să bat pe hîrtie obișnuită ?"... Pentru multiplicator e nevoie de o foiță specială.

— Foiță specială ?

În cuvintele astea Drăgan parcă scuipă toată ciuda că n-avea timp să se răfuiască cu gazetarul și să-și dea seama dacă acela vorbea adevărat sau își bătea joc de el.

— Avem ; poftiți și foiță specială, spuse Chiru întinzîndu-i o coală. Am luat eu. Am luat și soluție, și spirt...

Trifu luă repede hîrtia din mîna cazangiului și se așeză în fața mașinii cu gesturi ușoare. Era bucuros că reușise să se stăpînească și că nimeni nu-i observa tremurul fin care-i cuprinsese degetele.

— Bun, spuse Drăgan ; Tebeică și Chiru, revedeți încă o dată prețurile. Căutați harta ca să vedem locurile unde trebuie neapărat afișată ordonanța. Eu îi dictez dumnealui ca să nu facă vreo greșeală... Și, după ce se apropie de Trifu, precizînd cu ironie morocănoasă : Din neatenție, nu cumva să facă vreo greșeală...

În vreme ce Chiru și Tebeică aduceau din anticameră rama mare cu planul orașului, din piață, iarăși se auzi ultimatumul strigat prin portavoce :

— Hei, voi cei dinăuntru, clădirea e dinamitată. Ieșiți de bună voie ! Vă garantăm că veți fi luați sub paza armatei ! Nu riscați să săriți în aer !

Vocea făcea să zbîrnîie geamurile și producea un ecou ciudat în cabinetul prelung al primarului. Candelabrul cu tricheluri se clătina încet.

— Scrie, spuse Drăgan, fără să se întrebe la ce era atent Trifu. Ordonanța numărul unu...

DOUĂ SCHIȚE DE TUDOR URSU

PIAȚA

Viermuiala pestriță, străpunsă de țipete, înjurături sau înjurături. Marfă și prețuri. Ochi în ochi, gata să cîntărească, să înșele, să mintă. Mîini care dau bani, care îți apucă, altele care fură.

Precupeți, cuconițe cu ordonanțe, servitoare, jupînii în uși de prăvălii privind cu zîmbet gras clădirea enormă a tribunalului pe unde au fost și poate au să mai treacă și rar cîte un țăran huimac, dîndu-și seama că a dat totul pentru jumătate din cît își făcuse socoteala. Piața trăiește. Trăiește obișnuit. Deodată un răcnet prelung, vîlvoi, își lăsă o jumătate din mineca de la cămașe în mîinile unuia care continua să zbiere răgușit și o luă la fugă. Nedumerirea tuturor îl ajută pe fugar să capete un avans și aproape domolise pasul crezînd că a scăpat cu atît. Greșise! Piața vroia să se distreze. Urcați pe tarabe sau pe cărucioarele de zarzavat rideau și strigau cît îi ținea gura.

— Ia-llll!

— Pune mîna pe el!

— Ia-llll!

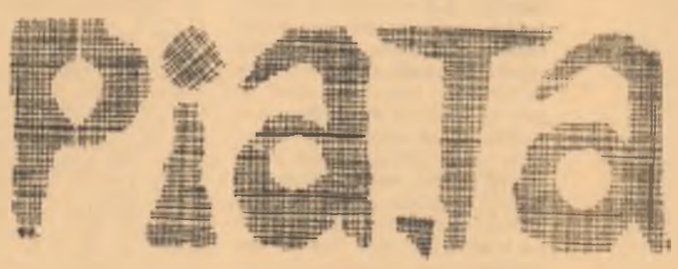

venind de undeva din marginea ei de sus, oprește totul pentru cîteva secunde. Capetele se ridică, iar privirile încercînd să treacă peste ele se îndreaptă spre locul unde un nod de oameni se hălăbănea cînd într-o parte, cînd într-alta.

Unii își pipăie buzunarele, alții acoperă marfa, dar toți atrași ca de un magnet se uită sau pleacă într-acolo.

Într-un moment în care nimeni nu se așteaptă, din grupul încins, se desprinse o arătare de om cu părul vîlvoi, își lăsă o jumătate din mineca de la cămașe în mîinile unuia care continua să zbiere răgușit și o luă la fugă. Nedumerirea tuturor îl ajută pe fugar să capete un avans și aproape domolise pasul crezînd că a scăpat cu atît. Greșise! Piața vroia să se distreze. Urcați pe tarabe sau pe cărucioarele de zarzavat rideau și strigau cît îi ținea gura.

— Ia-llll!

— Pune mîna pe el!

— Ia-llll!

Începu o goană nebună. De-a lungul pieței, pe chei, un șir întreg alerga gîfîind în urma fugarului. Unii obosiseră și se lăsau păgubași, dar veneau alții, cum se schimbă caii de poștă, și luau urmărirea. Se părea că-l vor prinde în dreptul halei, unde cîțiva parlagii și măcelari ieșiseră și ei și voiau să-i taie drumul. Dar fugarul coti brusc trecînd taluzul de iarbă și o luă apoi drept peste liniile de tramvaie. Simțea că-i ard plămînii, că dacă mai fuge așa cade lat, dar știa bine, că o dată prins, nu-l mai scapă nici dracu'! Îl bat ăștia de-l schilodesc. Apucase să se uite o dată înapoi și-i văzuse. Cîțiva erau mai aproape, restul veneau mult în urmă. Pe ăștia, cîțiva, de ar putea să-i încurce în străduțele din spatele benzinăriei. Și o luă într-acolo. Cînd să treacă Șerban-Vodă, un domn încercă să-l oprească. Îl dădu grămadă cu un pumn în piept și fugi mai departe. Nu mai putea! Singura scăpare era să intre pe-o străduță, pe o stradă mică, apoi din una în alta. Să se bage într-o curte, într-o casă și ce-o fi să fie! Poate-l scapă oamenii. Dădu colțul, făcu vreo douăzeci de metri și se opri huimac. Era o alee, o fundătură. Încercă o poartă mare de fier. Era închisă. Îi venea amețeală! Vru să traverseze, dar era prea tîrziu. Se gîndi să sară un gard dar nu mai avea putere. Îi aștepta gîfîind în mijlocul rondului asfaltat.

Primii sosiți, gîfîind și ei, se opriseră la cîțiva pași. Nu îndrăzneau. Unul rămas la colț îi chemă pe ceilalți. Curînd rondul se umplu și înconjurară din toate părțile. Printre picuriî de sudoare care-i dădeau în ochi și-l usturau, încerca să-l recunoască pe vreunul, dar nu-i știa. Peste tot, fețe asudate, cu ochii ieșiți din orbite, rînjind sau cu gura strîmbată de furie. A îndrăznit unul și i-a dat un pumn în ceafă. A vrut să se întoarcă dar tot din spate l-a pocnit altul și l-a aruncat în pumni celor din față. Apoi l-au trîntit jos și au început cu picioarele. Nu puteau toți ajunge să-l lovească și se luptau între ei.

— Măcar un pumn, un pumn să-i dau, se ruga băiatul de la băcănia mare

N-a durat mult, dar destul. I-a oprit fluierul strident al sergentului adus de un licean, care alergase și el, dar i se făcuse frică.

Prinși în fundătură, n-au încercat să fugă și nici n-aveau de ce. Se strînseseră unul lîngă altul și se uitau cînd la cel bătut, care începuse să se miște, cînd la sergent, pe care îl cunoșteau.

— Ce-ați făcut mă aici? Ce-ați înnebunit? Și-i privi pe rînd. Erau cîțiva fructari, vreo trei de la pasări, zarzavagii doi de la domnu' Miclu brînzaru, și colac peste pupăză Fița. Butoiul ăla de femele de vinde borș în colțul halei. Cum ajunsese asta pînă aici?

— Dar vorbiți o dată! Ce-a făcut de l-ați tocat așa? și se uită la cel bătut, care, după multe încercări, se ridicase și bîjbîind ca beat, încerca să ajungă la gardul unei grădini. Acolo, se sprijini și începu să-și șteargă fața plină de sînge, cu mineca rămasă întreagă.

Ieșise lumea pe la porți, la ferestre...

— Ce-a făcut mă? răcni din nou sergentul.

Parcă nu-i mai întrebase o dată? Ce să răspundă? Care știa? Și parcă ei nu se întrebau fiecare, acum, uitîndu-se unul la altul? Ce-a făcut bă? Spune mă! ce-a făcut? Tăceau și se priveau mai departe mirați. Unii începuseră să măsoare din ochi distanța pînă la colțul aleii. În secunde Fița din încurcătură, Chicoti o dată scurt de se cutremurară toate grăsimile pe ea, împreună vîrfurile degetelor sub sînii cît două verze enorme, mai chicoti o dată, apoi spuse privind la ceilalți:

— Și ce? așa... dă pomană... nu putea și el s-o-nceapă? și o luă, liniștită rîzînd și tîrșindu-și papucii, spre colțul străzii, cu toți după ea. Se molipsiră de la rîsul ei. Rîdeau și se împingeau unul pe altul. Ultima, tot Fița, a dat colțul, uitîndu-se în urmă și ridicînd din umeri.

Aleea se golise, geamurile s-au închis, lumea a intrat prin case, doar o bătrînă cu o strachină cu apă într-o mînă și cu o cîrpă în cealaltă, îl ștergea pe cel bătut pe față. Își revenise și se așezase pe bordură să se odihnească.

— Ce-ai făcut mă? De ce te-au bătut? începu sergentul.

Privi de jos în sus uniforma cafenie, căută să-și adune gîndurile, apoi își răspunse și lui și uniformei.

— ?!?!

— Atunci de ce alergau după tine? Ia lasă-l babo-n pace!

— Păi... că fugeam, și găsind explicația întîi cu un d'aia!

— Lasă gogoșile că te iau io la rînd! Tu de ce fugeai?

Se uită iar la sergent, își mai tîrșî o dată mineca murdară peste față, apoi răspunse amintindu-și:

— M-am bătut cu frate-meu... și m-a răzbit... Ne-am luat din cîștig... și dădu obosit din mîna fără mînecă.

— Și frate-tău unde dracu' e?

— Unde să fie? răspunse mirat. La coșuri... vinde... să lase marfa?

Se ridică greu, trecîndu-și degetele prin părul năclăit și făcînd primii pași piezișî, se rezemă de o poartă.

— Unde te mai duci mă? îl întrebă sergentul.

— Păi... cum unde...?!? în piață!! și pipăind gardurile, o porni mai departe.

CEI CARE VĂD

Era un zid sau mai bine zis un gard de zid, care despărțea piața de grădina grecului. Grădina, sau curtea, ce era, trecuse prin mai multe mîini dar îi zicea așa, după unul Zacanidis care o avusese primul și care făcuse și zidul. De aici din piață, toată lumea care termina cumpărăturile și ieșea spre cartier dădea cu ochii de el. Cînd ploua mult și se făcea noroi, mai toți o luau pe lîngă zid, unde temelia înălța pămîntul. Mutau papornițele în dreapta și cu stînga se sprijineau în tencuiala zgrunțuroasă.

Ținea de la clădirea cu birourile pieții, în linie dreaptă, pînă la al doilea rînd de prăvălii. Vreo treizeci de metri. De înalt, Lae Chirigiul care la toți se uita pe deasupra, cînd ridica mîna, tot îi mai rămînea o palmă pînă la coama presărată cu cioburi de sticlă de toate culorile.

Oamenii cartierului se obișnuiseră cu el și nu-l mai luau în seamă. Rar, cînd privirea li se oprea pe cenușiul lui, o prelungeau pînă la colț sau o săltau cu grijă peste cioburi, spre cerul din fund forfecat de plopi.

*

Într-o dimineață, pe la începutul lui iunie, în timp ce descărcau un camion cu marfă, Țică îi șopti ceva lui Pavel și se uitară amîndoi la zid. Cînd mai aveau vreo două coșuri, ziua începuse bine și Pavel rizînd strîmb, îi zise lui Țică:

— Cheamă-l și pe jupînu să vadă!

— Dă-l dracului! răspunse Țică și adăugă admirativ: da' bine le-a aranjat-o.

Acum se vedea clar: Aproape pe toată întinderea zidului, apărușe peste noapte, scris de mărimea unui stat de om, TRĂIASCĂ P.C.R. și la sfîrșit, tot așa mare, semnul. Secera și ciocanul.

Nu văzuseră numai ei doi. După descărcat, se adunaseră toți în colț lîngă birt și, înșirați pe-o oiște de camion și pe bordură, priveau nestingheriți.

Jupînii ieșeau din cînd în cînd pe prag, dădeau din cap, „a semn rău" și intrau, ca după puțin să iasă iar să se uite și din ușe în ușe, să facă același semn repetat, de la unul la altul, ca în vechiul telegraf.

Au văzut femeile venite la pîine, prima cumpărătură a dimineții, și s-au întîlnit cu altele.

Bărbații se vedeau pe stradă și din ochi, știau unul de altul, dacă trebuie să-și mai spună.

După o oră, cînd primul comisar a apărut în piață, în fața zidului era alt zid de oameni care priveau. Cei din primul rînd, după ce stăteau un timp, lăsau locul altora care pînă atunci se ridicaseră în spate, pe vîrfuri, dar nu pleca nimeni. Cîte unul, după ce se uita în stînga, în dreapta, citea cu voce tare. În dimineața aceea, aproape tot cartierul avea treabă în piață.

Comisarul s-a învîrtit de vreo două ori pe departe, apoi s-a dus la telefon. Își închipuia el ceva, dar nici chiar așa.

— Tot răul e spre bine — se gîndea Nică, zarzavagiul, și vindea într-una unor oameni care se uitau peste capetele celorlalți la sfertul de zid ce se vedea pe deasupra, cu partea de sus a literelor. Smulgeau restul din mîna lui Nică și plecau într-acolo. Și Nică punea pe cîntar ce știa el și cîntărea tot ca el. Dacă observa vreunul, începea cu un ton jumătate mirat, jumătate indignat, nestiind ce gîndește cel din fața lui:

— Ce îndrăzneală dom'le! ce îndrăzneală! tocmai aici s-o scrie! Duceți-vă, duceți-vă să vedeți. E scrisă mai mare decît firma lui Pop și Bunescu din centru.

Nu trecu mult și peste umărul unui client văzu mașinile poliției. Erau două de cele deschise în care se string vagabonzii la razii, pline cu sergenți. Bănui ce urmează și începu să-și strîngă coșurile întinse pînă pe caldarîm. Apoi rămase în ușa prăvăliei cu mîinile încrucișate pe piept.

Mașinile au ocolit pe străzile de alături și au venit pînă la colțul grădinii, unde s-au oprit claxonînd prelung. Sergenții au sărit jos și au intrat între zid și oameni. Acum, nu le mai vedea decît mîinile cu bastoanele de cauciuc sau vinele de bou, care cădeau peste capete din toate părțile. Auzea țipete de femei. Cineva striga ceva, mai tare decît ceilalți, dar nu se înțelegea nimic. În învălmășeala care urmă, rămaseră mai mult cei de la ateliere. Curioșii fugiseră încă de la sunetul claxoanelor. Sergenții îl smulgeau pe cîte unul din grup și mai mult pe sus îl duceau la mașini. Pe trotuar lîngă băcănie un muncitor înalt se lupta cu doi. Îi scăpase tașca și din ea, sufertașul cu mîncare se rostogolise pînă aproape de canal. Nevastă-sa, neștiind ce să mai facă, îl trăgea de haină plîngînd. Au mai venit cîțiva și i-au luat și pe ea și pe el.

Larma a scăzut treptat și s-a potolit. S-au mai auzit cîteva ordine răcnite, apoi totul păru că a reintrat în normal. Un cordon de uniforme cafenii stătea de pază în fața zidului. Doi comisari și un civil explicau ceva unui alt civil, care se plimba nervos izbind cu piciorul cartofii sau evitînd atent, roșiile împrăștiate pe jos.

Nica urmări săriturile elastice și totuși frînte ale unui cartof, căruia pantoful civilului îi dăduse o lovitură zdravănă.

Din mucheea bordurii de vizavi sărise în sus apoi se rostogolise pînă sub taraba lui. „Bilă, mandă, bilă", gîndi Nică și se repezi înăuntru de unde reveni cu o găleată. Vărsă restul de apă peste verdețuri apoi rămase cu ea în mînă. „Nu pot să mă duc eu! Nu merge!" își zise.

— Gică tată! vino-ncoa.

Fiu-său care îi făcea niște socoteli pe o ladă, într-un colț al prăvăliei, apăru în prag, mirat de veselia din vocea lui taică-său.

— Ia găleata și du-te de stringe cartofii ăia. Roșiile lasă-le că-s terciuite. Doar dacă e vreuna mai așa... vezi tu...

— Du-te boule! Mișcă-te! îi mai vînz o dată. Răspunse printre dinți Nică, mutrei întrebătoare a lui fiu-său. Și urmări din ochi copilul cu găleata, vrînd parcă să-l conducă de departe, spre rigolă, unde se vedeau cei mai mulți cartofi.

*

Sergentul mută bastonul de cauciuc dintr-o mînă în alta, se întoarse pe călcîie și se opri. Pînă acum nu se plictisise. Și ieri și alaltăieri își făcuse de lucru supraatît alb. S-ar așeza pe bolovanul ăla mare de la colț. Poate-l vede șefu' de sus din birou... Lucese cîteodată fireturile de la mînecă, mișcîndu-se dincolo de geam. E cu un civil. Stau amîndoi la masa de lîngă fereastră. E'te mă! Ei tau gustarea de dimineață și el să stea în picioare lîngă zid. Îl văzuse pe băiatu' ăla mic de la băcănie trecînd cu niște pachețele și urcînd la birou. Avea și ceva rotund în buzunarul din partea ailaltă. Soarele își vedea de treaba lui. Se urcase ceva mai sus și începuse să dogorească. Se așeză pe bolovan și își deschise copca de la git. Chipiul nu merge să-l scoată, cu toate că-l simțea tăindu-i fruntea. Parcă i se umflase capul. Trebuie că pune el Vasilică ceva în țuica aia. era ca toate pietele. Asta era așezată pe-un munte înalt, înalt și-n vîrf era cineva pe care trebuia să-l păzească el. Acolo voia să ajungă și urca mereu. Trecuse de mult de tarabele de zarzavat și de prăvălii. Urca mai sus. În jurul lui, negustorii nu mai erau îmbrăcați în halate sau cu șorțuri, erau în haine bune de fel de fel de stofe, unii în haine negre ca ciocliț și toți vindeau sau cumpărau ceva. Nu putea vedea ce, că nu aveau tarabe. Da' se certau, tot ca ăi de jos și își smulgeau hîrtiile și banii dintr-o mînă în alta. Cineva, nu știa cine, i-a aruncat un pumn de mărunțiș care a căzut tot, grămadă, zornăind înfundat. Încă un zornăit la fel și sări în picioare. În fața lui la doi pași, ca să nu dea N-avea în mîini decît copilul. Acum, fiindcă trecuse mai încolo, făcea cîțiva pași și întorcea capul. Dădu cu ochii de al și grăbindu-se trecu de colț. Ce au ăștia? Întîi sifonaru' pe urmă asta. De azi dimineață or mai fi fost, da' n-a băgat de seamă. Se așeză din nou pe bolovan, cu gîndul să urmărească pe fiecare.

Hamalii, cu strigătele lor, împingeau la rampă un vagon să-l descarce. Îi plăcea să se uite cum lucrează da' oineva îi dăduse sfatul să nu se bage între ei și-l povestise că nevasta unuia din ăștia, a cui nu știa, poate chiar a ăluia blond sprijinit în rangă, trimisese copilu' după carne și i-a dat vînzătoru' lui Gogu carne imputită. Înapoi a adus-o ea și i-a azvîrlit-o lu' Gogu în ochi. Ăla a tăcut, că știa cine e, da-n prăvălie mai era un comisar în civil, unu' nou, care n-o cunoștea și s-a repezit și-a luat-o la bătaie. Pînă să-l oprească Gogu, și să sară lumea, a lăsat-o lată. L-au găsit într-o dimineață, după două săptămîni pe un maidan lîngă fabrica de cuie, cu muște pe ochi...

Un timp nită de ei. Se uită la una. O mutră de spălătoreasă care plătise ceva, sprijinise paporniță pe o ladă mare și așezînd în ea ce cumpărase, ridica mereu ochii la zid și tot așa, ferindu-se, o dată și încă o dată... Începu să se înfurie. S-ar fi dus s-o ia la întrebări dar te pomenești că face asta un scandal!... și mai face și nebun. Ce, n-are voie să se uite unde vrea? A spus cineva că e oprit uitatul? Aia cu copilul cînd l-a văzut a luat-o la picior da' asta stă, mai mută ceva în paporniță și iar se uită. Îl mai observase pe unu' care întorsese capul și cînd intrase și cînd ieșise de la băcănie. Ce să le facă? N-are ce le face. Du' de ce se uită? Ce să mai vadă? Aproape îi părea rău că venise ora prînzului și piața se golise.

Reveni la hamalii care începuseră căratul. Cum dracu' or putea duce atît în spate? Uite la amărîtu' ăla, o aschimodie și aproape aleargă cu sacu'. Veneau de după prăvălii, de la rampă, ocoleau o grămadă mare de zarzavat putrezit, care zăcea acolo de cine știe cînd și treceau dincolo la magazie. Cînd ocolesc grămada de gunoi vin cu fața încoa și... și ori el a-nnebunit, ori ei nu mai sînt în toate mințile. Trec fiecare pe rînd și se uită la zid. Merg aplecați, cu pasul grăbit, puțin săltat. Cînd ajung aici ridică ochii. Capul nu pot să-l ridice că au pe ceafă și pe spate aproape suta de chile. Ridică ochii, mult, mult de tot de le rămîne jos numai albul, mare, înroșit de atîta greutate.

Se uită în ochii lor și se întreabă aproape disperat. La ce se uită? că nu văd nimic... N-au ce vedea!... Zidul e alb, alb cu zăpada... nu e nimic pe el... l-a controlat de-o sută de ori... nu se mai vede scrisul. De ce se mai uită?... Ce să vadă? Șirul se întrerupse brusc. Și dacă văd?... și văd... trebuie să vadă ceva, altfel de ce să se uite? Așteaptă să se liniștească puțin, trecu vizavi și începu să privească zidul cu încăpățînare. Cercetă cu ochii fiecare metru patrat, căutînd să descopere vreo urmă din ceea ce fusese scris. Îl cuprinse pe tot cu ochii, încordîndu-și privirea și-l privi mult timp așa, chemînd parcă scrisul să treacă prin crusta groasă de var. Se desprinse de lîngă, merse cîțiva pași, dar îl apucă amețeala. Ori unde întorcea ochii nu vedea decît dunga enormă, albă, care acoperea totul. Închise ochii și printre fulgere și boabe mărunte care-i jucau sub pleoape, albul imens revenea mereu și i se așeza în față.

Auzi sunînd la ateliere de patru fără zece, apoi de patru și în cîteva minute, totul vuia de furnicarul oamenilor ieșiți de la lucru. Treceau toți prin piață. Nu cumpărau nimic. Nici nu se uitau la marfă, la vitrine, sau la negustorii cu figurile grave, înspăimîntați, care îi urmăreau de la locurile lor. Și din orice parte ar fi venit, treceau prin fața zidului, priveau, apoi plecau mai departe.

Îi urmărea huimac. Le vedea ochii citind și buzele unite buzele ăluia se mișcă, spun ceva. Dacă ar fi aproape pe de el ar auzi.

Întîi încet, o luă printre ei strecurîndu-se, pe urmă din ce în ce mai repede, ferindu-se să-i atingă, apoi se repezi pe scări, sărind cîte două trepte și deschise ușa biroului mai mult cu umărul.

Izbitura îi făcu pe cei doi, comisarul și civilul, care stăteau de o parte și de alta a mesei, privind și ei pe geam, să se întoarcă spre el.

— Ce cauți mă aici? Ce cauți? De ce-ai venit sus? îl luă în primire comisarul, care nici el nu era în apele lui și se uita la cel intrat așteptînd parcă o soluție.

Sergentul îi privi pe rînd. Avea fața plină de spaimă. Spaima de un lucru pe care nu-l înțelegea și pe care nici nu mai dorea să-l înțeleagă. Își dădea seama că dacă înțelege e mai rău. Venise doar să le spună și începu întrerupt și gîfîind încă:

— Domn' șef.., ăștia văd! Vă spun eu că văd!

— Ce să vadă, mă? Ești nebun? și comisarul schimbă o privire cu celălalt.

— Ce scrie domn' șef! Văd!

— Ia-ascultă mă! ai căpiat? vino-ncoace! îl prinse de mînecă și-l trîri lîngă masă în fața ferestrei.

— Se mai vede ceva?... vorbește!

Trăgîndu-se într-o parte, cu mineca încă în mîna șefului, sergentul îndrăzni:

— Domn' șef... ei văd! vă spun eu! Poate nu putem noi să vedem... da' ei văd!

S-au întors toți trei să se uite din nou pe fereastră.

După un timp, pe comisar îl trecu un fior care-i scuturâ umerii și se răsti la sergent:

— Închide ușa aia... scoate pistolu' și stai lîngă ea.

Desen de POMPILIU DUMITRESCU

Cînci chile la trei inși? O fi pus la socoteală unu în plus... da' cine dracu' mai știe. Nu auzea decît vocea lui Mihăilă de la a treia. „La mai mare băăă la mai mare!" Scăpase de el, să nu dea de băut? Da' merită omu'! El l-a scos din încurcătură, el l-a băgat în poliție. „La mai mare băăă, la mai mare!" Sigur că „la mai mare". Ieri era mai mic, azi e mai mare, mîine... Se compară străzile alea nenorocite de mahala, cu postu' ăsta din piață? Să calci toată ziua prin praf sau prin zoaie și să strige copiii după tine „Sergent de stradă cu fluierul de git", sau noaptea să simți toate umbrele străzilor în spate? Aici e bătaia peștelui! Uite, acum, dacă trece printre tarabe, sau dă o raită prin prăvălii, face donăzeci de procese verbale de contravenție. Douăzeci de mîini întinse, fiecare cu moneda, sau hîrtia în palmă. Să mai treacă puțin de la figura asta cu zidu', să plece ăia de sus și intră el în pîine. Se așează mai bine pe bolovan și se rezemă de muchia zidului. Și prostu' dinaintea lui acum stă la zăbrele. Auzi! să dormi o noapte întreagă la una-n casă și să lași piața așa... să scrie cine vrea pe ziduri. Leafă-ți dă, picușu' merge, măcar să păzești, nițel acolo...

El nu uită! De ce să uite? „Să fiți ca niște cîini credincioși. Să păziți averea cetățenilor, și legile guvernului care vă plătește" le zisese șefu' ăl mare cînd au depus jurămîntul acum un an. „Ca niște cățeluși ma! Să dați din coadă în sus și să mușcați cu botu în jos" adăugase rizînd un ofițer de jandarmi. Ce-o fi căutat și el acolo?

Nu-i plăcuse „cățeluși" și nici rîsul ofițerului. „Cîine credincios" merge, vorba aia: rozi un os, da' trebuie să latri sau să muști.

„La mai mare băăă, la mai mare!" auzi din nou și se văzu deodată un dulău cît un viței. Avea colții ieșiți de sub buze și mîrîia. Se făcea că era undeva într-o piață mare de tot. Cît orașul. Mai mare. Cît țara. Da' nu peste el, camionul cu sifoane săltase cu amîndouă roțile din stînga pe bordură. Cît ațipise? cinci? zece minute? nici atît. Se trezi de tot, cînd sifoanele zornăiră din nou și camionul reveni pe caldarîm.

— Ia stai mă! Stai așa! Își îndreptă chipiul, închise copca de la git și veni lîngă camion. Mai ai vreun sifon plin? îi era gura cleioasă și-l încinsese soarele.

Omul stătu puțin să se gîndească.

— Mai e o ladă în fund. Da' bea din mai multe să nu se vadă, că mă-njură dom' Nicu.

— Să-i spui lu' domnu-tu Nicu dă mine. Io l-am golit. Și găsi lada. Cu sifonul la gură, se uita la fața nerasă a celui de pe capră care îl aștepta. Îi vedea ochii, umbriți de cozorocul șepcii, care se uitau fix la ceva. La' ce dracu' s-o fi uitînd așa? Lăsă sifonul în jos, și-i urmări privirea. Făcu doi pași, pînă lîngă el dar omul nici nu-l simți. Se uita mai departe în același loc.

— La ce te uiți, mă? întrebă scurt sergentul.

Celălalt tresări și mută privirea ridicînd din umeri.

— Mă uit și eu... n-am voie?

— La ce? se răsti de data asta.

— La zid! Na! primi răspunsul.

O mînă îi luă sifonul, alta săltă hățurile și caii porniră la pas.

Rămase privind la camionul care se ducea. Vru să se repeadă în urma lui, dar se răzgîndi și o luă de-a lungul zidului. Îl cercetă cu atenție pentru a nu știu cîta oară și se întoarse tot pe lîngă el. La ce se uita ăla, că nu se mai vede nimic? Doar varul alb. „La zid" cum o să se uite așa... doar la zid. L-o fi văzut pînă acum de vreo mie de ori. Ce-l crede prost? și pe urmă, nu se uita cum se uită cineva cînd n-are ce face. Da' cum? La mai dă-l încolo! Ce vis? și doar ațipise... ar fi vrut să și-l tălmăcească dar nu îndrăznea, prea era... Și asta la ce se uită? O femeie cu un copil în brațe ieșea din piață și arunca din cînd în cînd privirea furișată spre zid. De cumpărat, nu cumpărase nimic.

PROFIL:

GEORGE BĂLĂIȚĂ

Redacția revistei „Luceafărul" va rămîne, fără falsă modestie, în memoria multor scriitori pe care abia îi întrezărim la ora asta, poate și pentru că locul ei geografic îndeamnă memoria la longevitate. Mansarda din Ana Ipătescu, cu coridoarele luminate, cum sînt luminate culoarele de tren, a cunoscut sfiala și prima bătaie în ușă a multor începători în ale versului și prozei. Uneori, pe la 7 seara, iarna sau vara, cînd afară hăuie viscolul sau n-a murit încă amurgul în zidurile orașului, zărești, pe băncile joase, figuri stranii de adolescenți, cu ochii nocturni și nedormiți, foșnind din toate buzunarele ca niște monumente ale hîrtiei. Sînt stîngaci și focoși, îndrăzneți și timizi, sub fruntea fiecăruia ghicești sfidarea mută: habar n-aveți voi cine sînt eu! Ca prestidigitatorii, aceștii necunoscuți, venind din ateliere sau de pe băncile școlii, scot cu îndemînare din misterioasele lor buzunare, după trei fraze, coli albe, și cu o mînă palidă și tremurîndă le arată.

Emoția e dublă. Și cei ce le primesc se grăbesc să desfacă noile mesagii căutînd acolo staminele de aur ale viitorului artist. De sub tavanele joase însă, se aud ceva mai rar exploziile de bucurie care anunță nașterea unei speranțe. E firesc să fie așa. Mai rău mi se pare că, după debuturi promițătoare, flacăra unora începe să pîlpîie și să se stingă. O tăcere lugubră urmează unor debuturi senzaționale. Cine-i de vină?

Iată la ce nu mă pot gîndi privind volumul de debut, în manuscris, al lui George Bălăiță, adus pe masa mea de o mînă prietenă, harnică și sigură. Pe autor l-am cunoscut la o ședință a cenaclului „N. Labiș" (unde, sub privirile ades necruțătoare a 150 de literați *in spe*, multe pagini au fost refuzate aplauzelor dacă nu au pățit ceva mai rău). E un tînăr modest, cu priviri deschise, cu o cumpătare moldovenească în gesturi și o moliciune a glasului, anunțînd ceea ce George Bălăiță nu e decît în parte: un povestitor.

Știu că proaspătul prozator e născut în 1935, la Bacău, deci n-a forțat muzele nici prea devreme și nici prea tîrziu, că e student încă la Facultatea de filologie din Iași (anul IV), că lucrează ca activist cultural la Bacău și că a debutat acum 3 ani în revista „Luceafărul" care l-a și premiat, de altfel, anul trecut. Biografia, ca și omul, pare modestă și anunță pe unul dintre cei mai interesanți scriitori tineri, aparținînd celui *de-al treilea val* al prozatorilor noștri de după Eliberare, adică urmînd contingentului D. R. Popescu, Velea, Fănuș Neagu.

Ce aduce nou acest autor venit din orașul lui Bacovia? Ce îndreptățește speranțele numeroase legate de numele său?

Într-o vreme cînd tendințe diverse solicită formarea viitorilor noștri romancieri (atracțiile cele mai serioase în acest domeniu exercitînd: Hemingway, Șolohov și Faulkner), George Bălăiță își caută un drum propriu, fapt ce trebuie salutat cu atît mai mult cu cît s-a văzut încă de pe acum cît rău aduc *adaptările* făcute după a doua sau a treia mînă, fără discernămînt.

Ocolind proza seacă, a unor tineri, numită — eufemistic — de *comportament* (proză în care, de pildă, țăranii noștri au apucături de seniori rurali arierați sau de fermieri alcoolici din Far-West, *împrumutați* cu toptanul din traduceri nu totdeauna reușite), George Bălăiță merge către o privire complexă a universului țărănesc din zilele noastre (din care nu lipsesc, desigur, mici bizarerii) sau către studiul minuțios al universului infantil, domeniu în care căderea într-o *copilărie substanțială* este absolut obligatorie pentru a nu se rămîne la infantilismul epic.

Aparatul sensibil al prozatorului cuprinde multe registre, fiecare reprezentînd un simț acut și un ochi foarte precis. Calitățile lui principale sînt: forța de selecție a faptului semnificativ și știința tălerii secvenței la momentul potrivit. Și cu asta am și exprimat ideea unei proze cinematice (cită influență exercită cea mai recentă artă asupra ei va trebui să mărturisim cu toții, într-o zi, fără rușine), surprinzătoare, plină de culoare, eliptică, deși cu aparență de stufozitate.

Proza lui Bălăiță ascunde un poet nedeclarat, un îndrăgostit de faptul mărunt, dar plin de lirism, un aspru pictor al naturii, desvăluit rar, pregnant în pasteluri sobre, delicate paradoxal, dar sugerînd un peisaj dur care presimte și acompaniază conflictele etice cele mai ascuțite. Această știință a conjugării elementului exterior, cu observația psihologică cea mai fină, anunță în mod cert un scriitor remarcabil.

Lui Bălăiță nu-i trebuie decît răbdare și însușirea unui bagaj bogat de lecturi potrivite, fără de care cele mai mari promisiuni s-au sleit pretimpuriu. Încă de la aceste pagini zestrea sa se întrezărește și, fără să dau certificate, anunț un nume substanțial.

Eugen Barbu

ARMONIE DE TOAMNĂ

Fotografia: VALENTIN HOSSU

AGENDA CENACLULUI „NICOLAE LABIȘ"

Deși în intenție n-a fost dedicată umorului, a 26-a ședință de cenaclu a oferit suficiente prilejuri pentru rumoare și zimbete, grație cîtorva regretabile parodii a ceea ce trebuie să însemne o luare de cuvînt. Se pare că, atrași de popularitatea cenaclului și de animația discuțiilor ce se poartă aici, unii dintre participanți se simt ispitiți a-și încerca norocul în dispute critice, deși pregătirea teoretică sau gustul literar nu le-ar îngădui decît fotoliul mai modest al simplului auditor. Ne simțim astfel obligați a aminti că fiecare dintre cei aflați în sală e liber să nu pună în circulație acea maculatură intelectuală care scade nivelul dezbaterilor.

Schimbînd pentru o seară muzele și citind trei lucrări în proză (**Scrisoare de adio, Ora de practică, Drum...**) tînărul și prețuitul tenor Cornel Rusu n-a reușit să trezească de astă dată un interes deosebit. Lucrările sale dovedesc o cunoaștere „de bibliotecă", aproximativă a faptelor de viață pe care le înfățișează. Pe alocuri, în schițarea unor trăsături de caracter sau în descrierea cadrului acțiunii, se întrevăd semnele unei anumite sensibilități, dar emoția, umbrită de o tentă didacticistă, se pulverizează în notații facile și aglomerări de cuvinte. La discutarea lucrărilor au luat parte: **Gica Iuteș, Vintilă Ivănceanu, Dan Ion, Viorel Chirilă, Ion Burcin, Constantin Săbăreanu, Brîndușa Tuță, Milică Stan, Nicolae Meianu.**

În continuare, Barbu Cioculescu a citit cinci poezii **(Mușuroiul de furnici, Slava de aur a toamnei, Stihii, Ei, munții mei, Ploaie la trei după amiază).** Remarcînd cultura estetică și poetică a autorului, precum și capacitatea emoțională a unor descrieri de natură, majoritatea vorbitorilor au atras atenția asupra limitelor universului liric. Cu toate că poeziile acestea sînt, în general, bine scrise, autorul nu e încă stăpîn pe exprimarea unor sentimente foarte puternice, contemporane. Discuțiile au fost purtate de: Ion Gheorghe, Adrian Păunescu, Vasile Felea, Mircea Anghelescu, Maria Racolța, M. N. Rusu, Vintilă Ivănceanu, Dragoș Vrînceanu, Constantin Săbăreanu. În încheierea ședinței, a vorbit Eugen Barbu.

*

La a 27-a ședință, sub „tirul" discuțiilor s-au aflat Ilie Constantin (care a citit proză), Mariana Costescu (cu versuri) și... Adrian Păunescu, (autorul, de astă dată, al unei intervenții apologetice și al alteia negativiste). **Mirajul marilor hărhați** și **Intîmplări pe asfalt, pretinse schițe satirice** citite de Ilie Constantin, reprezintă, după cum s-a remarcat, „un debut foarte stîngaci în proză", „o încercare gratuită de a amuza", care abordează o tematică „arieriană, lipsită întru totul de conflicte semnificative". Prin contrast, au fost elogiate calitățile **poetului și reporterului** Ilie Constantin, pe care stilul sec, proza obiectivă, „se pare că nu-l prind". Deși între cei 12 vorbitori (Adrian Păunescu, Vera Lungu, Ion Cringuleanu, Violeta Zamfirescu, Vasile Vetișanu, George Radu Chirovici, Păduraru Adela, Tudor Ursu, Nina Cassian, Nicolae Breban, Dragoș Vrînceanu, Eugen Barbu) s-au aflat și două trei voci care au susținut că aici ar fi vorba de o așa-zisă „expunere a banalului în mod caustic și sec", de tehnica „portretului în portret" etc., concluzia cea mai apropiată de adevăr ne pare a fi fost exprimată de Nina Cassian, prin aceste cuvinte adresate autorului: „Nu-i nimic, o să învingem acest moment penibil, și o să scriem **poezii bune...**"

În continuare, Mariana Costescu a citit poeziile: **Anotimp de adolescență tîrzie, Partidului, Joc de dragoste la marginea mării, Sentimentul construcției** și un scurt poem intitulat **Apel la prezență** — care au fost analizate cu atenție și sensibilitate de Ion Gheorghe Ben Corlaciu, Niculae Stoian, I. D. Bălan. Aceștia, remarcînd sensibilitatea autentică a poetei, gingășia și fragilitatea imaginii („impregnată — e drept — de reziduri din lecturi, în fond de locuri comune"), muzicalitatea versului, începutul de cristalizare a unui univers liric propriu (estompat deocamdată de o oarecare diluare a substanței poetice, dar începînd a se vedea în lucrări ca **Apel la prezență**), au cerut poetei o mai curajoasă abordare a problematicii contemporane, renunțarea la acele tente de retorism prin care caută să suplinească uneori acuitatea trăirii lirice. Au mai luat cuvîntul, exprimînd în general păreri subiective, Adrian Păunescu (cu accente malițioase) Ilie Constantin, Ion Cringuleanu (într-o ținută arogantă), George Radu Chirovici. În încheierea ședinței, Eugen Barbu a făcut cîteva aprecieri în legătură cu poeziile citite și cu luările de cuvînt.

Rep.

In atenția istoricilor literari:

„Am să vă fac o mărturisire... rușinoasă. La treisprezece ani am ținut timp de trei săptămîni un jurnal **de zi**". (Ilie Constantin).

Bibliografie critică:

„Eu îl știu pe I. C. atît de talentat, încît cred că și la vîrsta aceea scria f. frumos!" (A. Păunescu, 29 oct. a.c.)

„Ce a citit azi, **foarte interesant**, are o problematică **ușor-ușoră**" (A. Păunescu, 19 nov. a.c.).

„Eu, acum 6—7 ani, cînd am început să scriu, scriam la fel. Am scris așa 20—30 de schițe, unele mai proaste ca acestea" (N. Breban).

VIZIUNE

Încălecăm pe stelele albastre
Și lunecăm spre cerul vînăt, cînd,
Înfășurată-n văl de abur, noaptea
Peste cîmpie trece fumegînd...

Căuș ne facem pumnul și culegem
Fructul luminii, auriu, din mers.
Cel mai banal cuvînt spus lîngă lună,
Transfigurat, ni se preface-n vers...

Încălecăm pe stelele albastre,
Visuri de păsări albe ne cuprind
Și ni se pare că și-n cosmos grîul,
Ca pe pămînt, se leagănă, foșnind...

SONDELE

Copacii-ncearcă-adîncul să-l asculte
Cu rădăcinile, dar sînt prea scurte;
Nu pot pătrunde pînă-n miezul lui
Să afle ce-i acolo și ce nu-i,
Nu pot să soarbă decît prea puțin
Din seva lui spumoasă ca un vin...

Dar sînt copaci cu rădăcini adînci
Care se-afundă în pămînt pe brînci,
Copaci metalici care scot la soare
Licoarea brună și turburătoare...

N-au ramuri ca stejarii, dar vuiesc,
Însuflețiți de glasul omenesc.

George Iarin

În timp ce creșteau
Statuile noduroase,
Împovărate cu seve și stiuleți,

Toamna are culoarea vinului
Ce scînteiază în pahare
Dulce ca prima dragoste.

Are culoarea
Basmalei decolorată de vară.

Toamna are mii de arome
Și mii de bucurii,
Bei culorile toamnei
Și bucuria își tremură petalele!

Vîrstele mele.
Seamănă cu visul atîtor oameni.
Cu un zbor de porumbei
Seamănă anii mei!

Ileana Roman

Că sînt cărarea vieții pe care urcă demn
Setoasa ei dorință de aer și de soare...

Dar ea nu mă aude, nu știe să măsoare
Nici lungul drum, nici timpul ce m-a zidit din nou.
E ca un fel de apă pierdută în ecou.

COLECTIVIST BĂTRÎN

Bătrînul simte cum prin coapsă-i trece
Foșnetul greu al grîului de mîine
Și palma aspră i se rotunjește
Peste arături, încet, ca peste-o pîine.

Palma aceasta ce-a trudit la alții,
E țeară și zbîrcită ca tavalul
Însă din gestul ei, alți de moale,
Orice mireasă-și poate face voalul.

PORTRET DE ACTIVIST

Toată culoarea adevărului
Fluidă ca apele
Se varsă în cuvintele lui.
Celor ce-l ascultă
Parcă privirea le este mai multă
Și limpede ca oglinda seninului.

În ea se răsfrînge
Pomul viitorului
Cu toate fructele lui.
Cînd vorbește el
E o liniște
Ca a sevelor spre muguri
Și plină de mustul cuvintelor
Ca via cu struguri.

AUTUMNALĂ

Toamna are culoarea împlinirilor.
Are culoarea mîinilor și frunților
Arămite de lumini

ANII MEI

Anii mei duc pe umeri zorile.
Seamănă cu grînele — foșnitoarele —
Care visează soarele
Și suie împovărate de spice.
Anii mei caută cerul să-l despice.

Vîrstele mele sînt coloane drepte
De lumini, de vise cu neștirșite trepte,
Seamănă cu drumul pînă la stele,

ȘCOALA DIN TUZLA

Aici, printre pietrele îngropate,
Aici, pe tipsia de calcar a pinilor marini,
În liniștea aceasta de gravură lunară,
Se zidește o școală, o draperie de sticlă
Pe care copii o vor împodobi cu corăbii.
Pentru noua construcție, ochii au aflat prin pirale
Pietrele rotunde ce vor dormi în beton,
Mîinile au ales grinzile lungi, hotărîte,
Iar din cearta cu norii, semețitele gînduri
Au cîștigat orizontul deplin.

REVERIE

Pe haina dimineții s-au răsfirat, ușoare
Și murmurînd sub rouă, cetăți cățărătoare
De trandafiri. Visarea are coturni de fum.
Și ceasul care bate: acum, acum, acum
Și învelișul ierbii electrizat de aer
Îl regăsesc pe firul unui același caer,
Din care știu că pleacă și ochiul meu și zorii,
Din cînd în cînd pe frunte simt marea și ușorii,
Suavii pescărușii. Copilăria vine
Ca un izvor pe care îl văd din adîncime.
Și dă ocol tăcerii, apoi supusă pleacă
În țara ei cu dune și ochiuri mari de apă.
Aș vrea să-i spun o vorbă, un fel de vechi consemn:

FARUL

La pragul mării, pînă în zare,
Farul aruncă săgeți lucitoare;
Despică nopțile fără hotar,
La pragul mării, statornicul far.
Navele prinse-n tăria furtunii,
Urmăresc ochiul înțelepciunii,
Punte-aruncată în scăpărare,
Arată drumul spre ziuă și soare.
Chemare a țărmului, dacă te-ai stins,
Nopțile-s grele, de necuprins,
Vin însoțite de știma abisului
Și trag spre nămoluri punțile visului.
Se prefac în chin și uitare
Catarge semețe, cutezătoare,
Frunțile ard, iostorul sună
Marea lui tînguire spre lună.
Arată un far cărările drepte,
Arată navelor limanuri și trepte.
Fără de moarte sînt razele lui
Străbătînd inima timpului.
Aș pieri în hăuri întunecate,
Dacă raza fierbinte nu m-ar străbate;
Catargele, punțile mele
N-ar fi luminate de stele.
Frînte, n-ar avea zări înainte
De n-ar fi raza fierbinte.

Marcel Păruș

Ion Gheorghe

PIGMALION

Ești lucrul meu la care lupt
dar care tot mă sperie, supus
deși sînt investit asupra-i absolut
de însăși talnica materie ;
căci ridicîndu-și dreapta pentru semne
ea îi dădea uneltei mele locul bun
să te ridic din piatră sau din lemn
și din pămînt să te adaug.

Dar semnele prin care mi-a trimis
furtuni, să umplu pînzele ideilor,
să-ți pot aduce formele interioare
la-nălțisarea de acum —
acelea eu i le-am răpit
și stătuit ca pasărea de soare
cînd urcă lut pe scara de lumină
la cuibul de perpetuare,
eu am zidit la viața ta opinii.

Există de asemenea un teritoriu
cu cerul alb și cu pămîntul transparent
și-acolo se aude cineva zvîrlind sămînță
și de la degete-nainte
semănătura-i cade încolțită
și crește-un soi foiorescent, de flori...

Acolo am lucrat, la rădăcinile de fosfor,
și mai aud mari cercuri de lumină
rupîndu-se de fruntea ta
ca undele sonore de un clopot —
și cercurile-acelea au cuprins copacii
și lucrurile care se-nrudeau ;
și s-au ales acolo grupuri sigure de tapie,
închise-n arii largi, de soare.

Așa cum duc meșteșugarii-n turnuri
mașinăria ceasului cetății
urîndu-și propria lor greutate
pe care și-o adaugă la schele,
așa mi-am ridicat ideile la tine
fără să știu dacă zidirea mă îndură
și-acum eu însumi mă măsor acolo...

Mai e apoi și o grădină suspendată
pe unde ți-am dat apă la migdali
și rodiile le-am păzit cu arcul
și florile ca parașutele plutesc
și bucuria ți se leagănă de ele —
aceasta este lumea sentimentelor
pe care s-a păstrez nepustiită...

Dar tot necunoscută-mi ești
deși munceam ca la un val de magmă,
ca la un soi de piatră înca-n fierbere
încît sudoarea mea se-aude
cum circulă sărată și se-agită
asemenea izvoarelor termale.

Se face de aceea că ai fi planetă
cu-o lume-a mărilor de pulbere
cu munții doar imaginați de noi
încît mă tem de ce-am întreprins :
De mine însumi deseori
nu-s sigur unde mă îndrept
și pentru ce mă duc spre un anume loc,
și pentru ce nu am pornit spre altul.

Pe cînd vorbeam și-ți conduceam încet
tăcuta creștere pe care ți-o-ncepusem
spuneam cuvintele unui miner
date nevestei, cînd îi aduce merindea.

Ci, mîngîindu-ți ramurile părului
elegiac și aspru ca o salcie
cred că puriam pe degete șalutul
prin care eu mă despărțeam de tractoriști;
și-mi pare că trecîndu-ți palma peste față
continuam un gest al agronomului
lăsat către femeia lui la despărțire.

Străin eu însumi m-am trecut la tine
și-aceasta e acum speranța mea
căci molipsit de lumea noastră
eu ți-am adus putere și-ndîrjire...

Că-n lume e un viscol auriu, de sentimente ;
așa cum circulă polenul cu albinele.
Dacă se-adaugă o nouă dungă frunții
poți s-o găsești ca pe un prag de aur...

Petre Ghelmez

POEM ÎN ALB

Steag alb, de pace, deslășoară mulgătoarea,
În fiecare zi, cînd laptele îl toarnă în bidoane...
Un steag fluid, a iarbă mirosind,
Și-a flori, și-a cer senin.
Cît — fără margini — zarea !

Îndepărtate țărmuri,
Și constelații mari, și căi lactee,
Prin pînza lui se întrevăd,
Ca largi nisipuri,
Mișcînd încoa, pe-a timpului maree.

De-aceea chiar și soarele,
De cîte ori s-aprinde dimineața,
Cu munții lui de flăcări — mai întîi
Acestui steag fluid,
A iarbă mirosind, și-a flori de sînziene,
I se închină,
Luminîndu-și fața !

Nicolae Ioana

MANIFEST

Vin la voi fără vreo armă în mînă,
Fără săgeată, fără sulița, fără scut,
Fără cal, fără trufie, fără urale
Și fără veston în fir de aur cusut.
Dar cu suflet, dar cu dragoste
Vin pe jos fără centură, fără chipiu
Cu mîna pe inimă, cu palmele goale
Mi-am dezbrăcat armura de bronz de-o mie de ani
Cum își leapădă fluturii pielea
De omidă, de vierme de pradă.
Oameni, retezați din rădăcini războiul —
Copacul deznădejdii și-al spaimei.
Oameni, căutați cu privirile-n soare
Și aruncați sămînța în noul pămînt.
Dezbrăcați-vă de platoșa îndoielii,
Spargeți aerul singurătății dintre voi,
Apropiați-vă mîinile, inimile, privirile,
Să cînte privighetorile, să cînte piraiele ;
N-am nici o teamă, n-am nici o îndoială,
Îmbrățișați-mă, să nu vă uit niciodată.

Platon Pardău

PE AICI TRECUT-AU PARTIZANII

În memoria grupului de partizani din Moisei — Maramureș, uciși de fasciști.

Pe aici trecut-au partizanii —
Marșul lor, torent neîntrerupt ;
Pomii au erupt cum nu-n toți anii,
roada-n țara asta a erupt.

Cîte flori pe ape iuți la vale
s-au sfîrșit și cîte-au început...
Vreme nu-i de lînguiri domoale,
bate-n mine ploaia ca-ntr-un scut.

Pe aici trecut-au partizanii...
Cerul arde, arde ca un dor...
Și fug apele — meridiane
ce i-au strîns în arcuirea lor.

Țară, toamnă maramureșeană,
prin Moisei octombre m-a purtat...
Eu te duc la buze ca pe-o cană
și te sorb ca omul însetat.

Întunericul se lăsase treptat, la scurt timp după ce tăietorii de stuf se întorseseră din baltă, iar acum trebuia să fie aproape unsprezece : la radio se transmisese jurnalul.

Ceea ce își pusese în gînd urma să fie făcut cît timp bătaia ritmică a grupului electrogen avea să acopere duduitul tractorului cînd îl va scoate din stațiune. Chiar dacă cineva va auzi, ar fi prea tîrziu, tractorul va fi destul de departe în baltă, iar după lumina farurilor n-ar fi avut cum să-l găsească : stuful era înalt și des în partea aceea. Și nici n-ar fi ieșit nimeni să-l caute. Nicu Gălan mai așteptă puțin, își termină țigara, se ridică de pe pat și se duse după Afanasie în cealaltă baracă.

Noaptea era așa cum o așteptase și și-o dorise, fără vînt și cu cerul senin și luna arunca o lumină sticloasă, vinătă. Gălan lăsă capul pe spate și privi irizarea palidă din jurul lunii. Mergea ușor, călcînd pe stratul subțire de zăpadă bătătorita pe cărăruia ce ducea spre cealaltă baracă. Nu era nimeni pe-afară, el aceshise anevoie ușa întepenită și intră. În baracă se culcaseră aproape cu toții, Afanasie era întins și el pe pat dar îmbrăcat și cu scurta de blană pe el. Gălan îi făcu semn să tasă și Afanasie clipi din ochi și se ridică îndată. În timp ce se îndrepta spre ușă de-a lungul șirului de paturi, cineva îl întrebă dacă se duce pe malul celălalt după vin și Afanasie clipi iarăși din ochi, zîmbind șiret.

Cînd ieșiră însă afară se posomori dintr-o dată.

— Ascultă, mă, Nicule, șeful știe ?

— Știe. Și după un timp adăugă : Ți-am mai spus o dată că știe.

— Atunci hai, făcu Afanasie.

De fapt era convins că cellalt nu-i spusese adevărul, șeful n-avea cum să știe nu numai pentru că era plecat din stațiune, ci și pentru că, așa simțea el, Gălan oricum nu i-ar fi spus ce avea de gînd să facă.

— Atunci, haide mai repede, mai zise o dată și o luă înainte spre hangar.

Abia acum își dădu seama Gălan că de la început nu fusese crezut, că Afanasie nici nu-și bate capul să afle cum stau lucrurile cu adevărat și avea nevoie doar să audă de la el că șeful stațiunii știe. Asta îl înciuda și el îl strigă din urmă.

— Stai, Afanasca, nu te grăbi așa.

Omul întoarse capul și mormăi ceva. Se obișnuise ca cellalt să nu-i mai zică diadca, ca înainte vreme, dar uneori își aducea aminte că avea nu băiat aproape cît Nicu Gălan și diadca ar fi fost mai potrivit. Numai copiii îi mai spuneau așa. Afanasie încercase să-și dea seama de ce se întîmplă astfel, îi era greu să găsească o explicație și renunță să se mai gîndească.

— Ascultă, Afanasca, tu, de fapt, ce crezi ? Că nu știu ce fac ?

— Știi, naiba să te ia, cum să nu știi.

— N-aveai decît să nu mergi cu mine, găseam pe altcineva.

Afanasie nu-i mai răspunse. Nu avea chef de vorbă acum, se gîndea că prea ușor se învoise să-l însoțească pe tînărul acesta în baltă, deși pînă la urmă oricum ar fi făcut-o, n-ar fi rezistat ispitei.

Ajunseră în fața hangarului și aici Gălan alergă la tractorul său să-l pornească mai repede. Duduitul motorului, mai puternic la început, se contopi apoi cu cel al grupului electrogen și ei se opriră amîndoi să asculte. Gălan sări la volan împingîndu-l pe Afanasie spre scăunelul recoltorului, pe urmă îndreptă tractorul direct spre perdeaua de stuf de la marginea stațiunii.

Avea de trecut o fîșie de pămînt moale acoperit de o poighiță de gheață pe care se vedeau pete albe de zăpadă. Aici niciodată nu înghea cît trebuie ca șenilele să nu se afunde prea tare și poighița aceea de gheață era înșelătoare pînă acolo unde începea adevăratul grind. Gălan ambala motorul la maximum. Nu mai era mult pînă la stuf și el hotărî să înceapă să taie chiar acolo.

Cînd intră în desiș opri pentru puțin timp tractorul. Simțea o neliniște neîncercată încă și care-l atîta și el așteptă să treacă. Era o nemișcare deplină în jur, motorul la turație mică duduia molcom și zgomotul acela atît de obișnuit auzului abia îl auzea. Afanasie era undeva în spatele său și tăcea, așteptînd.

Gălan porni tractorul și apoi, imediat, cuplă agregatul de tăiere. Trestia deasă îi învălui din toate părțile cu un foșnet sec, continuu, de ceva fragil care este strivit, călcat și tăiat, și acest foșnet era atît de puternic, încît zgomotul motorului și țăcănitul cuțitelor nu-l acopereau în întregime.

Primii maldări tăiați începură să urce pe banda rulantă spre legător unde se afla Afanasie care-i prindea și-i arunca jos. În răstimpuri mașina pe care se aflau ei se opintea și scotea un fel de vuiet în fața acelui zid friabil alcătuit din nenumărate fire, pe alocuri prea dese și încîlcite. Razele de lumină proiectate de faruri descopereau necontenit noi suprafețe verticale ale stufului netăiat, care se arăta aproape compact, fără culoare, un desiș fără început și sfîrșit. Se vedea destul de bine ca să se poată merge înainte așa și asta îl bucură pe Gălan. Rămînea să arunce o privire înapoi, spre mirîștea din urma tractorului, dar amînă clipa aceea. Continua să se uite la desișul care părea să cuprindă tot ce era în față, întinzîndu-se peste tot și urcînd pînă sus spre lumina vineție a lunii.

Cînd, în sfîrșit, se uită înapoi, nu văzu la început nimic, privirea îi fu suptă de ceva negru și el închise ochii și-i deschise după cîteva clipe și începu atunci să deslușească, luminate slab de lună, țepii firelor tăiate și, pe-o margine a fișiei curățate de trestie, petele gălbui ale maldărilor aruncați. Opri tractorul să se convingă că totul era într-adevăr așa cum vedea... Se putea tăia și noaptea deci, cum făcuse acum, și altceva nu-i trebuia să știe.

Afanasie spunea ceva în spatele său, înjura legătorul de maldări care nu mergea cum trebuie, dar el nu-l asculta pentrucă legătorul acela se defecta mereu, și ziua, ca și banda rulantă pe care urcau maldării care glisa deseori. Toate acestea nu erau însă din pricina nopții...

Noaptea era la fel ca multe altele de pînă acum, senină și fără vînt, noapte cu ger și fără zăpadă și nopțile acestea nu trebuiau pierdute.

Nu pornise încă tractorul din locul în care se oprise pentru a se uita în urmă, la fișia neagră și la maldării risipiți pe margine.

— Hai, nu mai înjura degeaba, diadca, spuse el și simți că vocea îi era liniștită și blîndă.

Afanasie începu să înjure și mai tare, într-o cascadă neîntreruptă. Văzuse și înțelesese și el că se putea tăia și noaptea, aproape nu mai greu decît ziua, dar era încredințat că lucrul acesta el îl știa și înainte de a fi ieșit ei în baltă să încerce, numai că nimeni nu-l întrebase. Voia să i-o spună celuilalt și căuta cuvintele, pe urmă, în ultima clipă, vechea teamă că nu va fi crezut, că cei din jur nu sînt în stare să-i recunoască prieceperea, îl opri. Celălalt îi vorbise prietenos și-i spusese chiar, după multă vreme, diadca, și poate ar fi găsit în sfîrșit în tînărul acesta pe cineva care să-l înțeleagă. Se bucură sincer în primele clipe, apoi totul se risipi, nici el nu-și dădea seama cum. Îi venea să facă ceva pentru a nu-l mai vedea pe cellalt atît de mulțumit. Și, în timp ce prindea maldării care ieșeau în cea mai mare parte nelegați, începu să se gîndească ce-ar putea spune sau face.

Gălan era într-adevăr mulțumit. După starea de neliniște și necunoscut cînd intrase în desiș și avea în față numai pata galbenă a luminii farurilor prelinsă pe firele de stuf, el uitase de toate și nu-i mai păsa că nu întrebase pe Constantin dacă îi dă voie să încerce să taie noaptea ; pe urmă văzuse mirîștea dreaptă (așa cel puțin i se păru) și-l cuprinse o bucurie reală, clară și pe care nimic nu o putea strica.

Întoarse tractorul pentru a tăia o nouă fișie, avînd acum în stînga mirîștea neagră care îi arăta linia pe care să meargă. Pe urmă, tot așa, a treia fișie, absorbit în întregime de ceea ce făcea, și chiar atunci cînd unul din faruri se stinse nu se dădu jos să vadă ce are, continuînd să taie cu lumină mai puțină, intrînd tot mai departe în perdeaua de stuf mai cenușie acum și numai zăpada rară, scuturîndu-se de pe frunzele lanceolate, sclipea uneori.

Într-un tîrziu se uită la cer să recunoască stelele pentru a ști dacă noaptea era pe sfîrșite.

Desen de AUREL NEDEL

...Terminară cu puțin timp înainte de a începe să se lumineze. Afanasie se arăta resemnat, nu mai scotea o vorbă după ce se săturase de înjurat legătorul defect. Privi și el, o dată cu Gălan, ceea ce lăsaseră în urma lor, mirîștea proaspătă de pe grind,atît cît nu s-ar fi tăiat cu tarpanul de către o brigadă întreagă de dimineață pînă seară, și ceea ce văzu îl uimi și el nu putu să nu se gîndească, mirat din nou, că ce se făcuse acolo se datora și lui.

În drum spre stațiune îl pătrunse frigul și el trecu de pe scăunelul lui de la legător pe capota fierbinte a tractorului ca să se încălzească. Se uita cu ochi obosiți de nesomn la contururile estompate ale barăcilor dincolo de care se vedea vag suprafața plumburie, ca o materie grea și densă, a apei fluviului. Ziua abia începea și Afanasie se gîndi că avea destul timp pentru a face ceva ca tînărul acela cu care fusese în baltă să nu mai fie atît de mulțumit. Acum aștepta cu nerăbdare să ajungă mai repede la cantină și să-i ceară Emilianovnei un ceai fierbinte.

La cantină, în bucătăria despărțită de sala de mese printr-un petere cu ferestruică, nu era însă decît Paulina. Stătea pe vine în fața plitei și atîța focul. Obrajii i se înroșiseră, îi venea greu să stea încovoiată și să sufle în jarul puțin și fărămicios care se acoperea îndată cu un strat de cenușă neagră. Coșul trăgea prost, cum se întîmpla totdeauna dimineața, și sala de mese se umpluse de fumul acru, cu miros de doctorie, al lemnului de plop.

Afanasie strîmbă din nas, scoase căciula și se așeză pe-un scaun, în dreptul ferestruicii, de unde putea s-o privească pe Paulina. Rămase un timp așa uitîndu-se cum Paulina se chinuie cu focul, cum nu-i vine în minte să așeze altfel lemnele și să curețe grătarul de subt jăratec. Nu se ridică s-o ajute pentrucă nu putea să-și ia ochii de la silueta diformă a femeii, se gîndea doar că trebuie să-i vină foarte greu să se miște și să se aplece cu o burtă atît de mare. Putea s-o privească nestingherit și asta îl captiva, ca un fel de taină ce i se descoperea în mișcările acelei ființe care se știa nevăzută, în răsuflarea ei grea și în felul în care la un moment dat își apăsă pieptul cu palma. Ca și cum nu mai văzuse o femeie însărcinată totul îi părea nou și necunoscut ca un mister în care intrase neprevenit și din care nu putea să se smulgă și el rămase într-o contemplare mută.

Paulina își îndreptă spatele, se ridică de la plită și-l văzu în fața ferestruicii zîmbind stînjenit, dar numai cîteva clipe, peutru că pe urmă el își încreți pleoapele cu căutătura aceea șireată pe care ajunsese să i-o cunoască. Îi spuse că apa n-a fiert încă dar că nu mai are mult și dacă vrea poate să-i dea acum pîinea și slănina. Vorbea ca de obicei încet, cu vocea ei joasă, din adîncul pieptului și care tremura uneori ca la copii. Se schimbase la față în ultima vreme, îi apăruseră niște pete gălbene subt ochi și nasul și buzele i se umflaseră. Dar era la fel de atrăgătoare și acum, poate și mai mult, prin acea absență în privire cînd se uita la cel din fața ei și-i vorbea și parcă nu-l vedea, cu gîndul în altă parte, cufundată în ceva numai al ei, ca într-o împăcare deplină. Afanasie se simți puțin buimăcit.

Îi păru bine că în clipa aceea cineva intră în sala de mese și cînd întoarse capul îl văzu pe Nicu Gălan și cîțiva tăietori. Grupul se apropie de ferestruică și unul din tăietori își vîri capul înăuntru.

— Copii știe sa facă, numai ceai la timp nu știe, spuse omul acela rostind rar și apăsat cuvintele, plecă de la ferestruica și se așeză la una din mese în mijlocul sălii. Apoi, cu voce tare ca să fie auzit pînă la bucătărie, ceru sa i se aducă o pîine și gem.

Dimineața ceaiul și pîinea se dădeau la ferestruică și nu se aduceau la masă. Paulina nu spuse însă nimic, intră în cămară, se întoarse cu o pîine și un borcan de gem și i le puse pe masă. Părea liniștită, ca și cum nimic nu se întîmplase, cu acea privire absentă, obrajii îi erau îmbujorați de la dogoarea plitei și avea buzele întredeschise așa cum le ținea în ultima vreme. Se uita înainte, la toată lumea din sală, dar parcă nu vedea pe nimeni.

Ceilalți rămaseră în dreptul ferestruicii și luară pîinea și ceaiul de-acolo. Era o tăcere deplină, se auzea numai fîsîitul ceainicului uriaș care începuse să fiarbă.

Auziseră ceea ce spusese tăietorul acela și tăceau. Afanasie așteptă cîtva timp să se întîmple ceva, apoi se așeză lîngă Nicu Gălan și, în timp ce-și bea ceaiul îl iscodea cu privirea. Tînărul începuse să mănînce, dar cu o încetineală nefirească, tăind felii mari de pîine pe care le ungea cu gem. Cînd ușa sălii de mese se deschidea el ridica ochii și se uita cine intră. La ferestruică se făcuse coadă, oamenii își luau pîinea și cana cu ceai și se așezau la mese. Unii terminaseră de băut ceaiul, puneau în coșul de papură pîinea și slănina pe care aveau să le mănînce la prînz, în baltă, și se pregăteau să iasă afară după ce mai fumau o țigară în ultimele minute petrecute la căldură. Totul era la fel ca în fiece dimineață, parcă nu se întîmplase nimic sau se uitase ceea ce tăietorul acela spusese despre Paulina. Femeia nu mai ieși din bucătărie, apărea doar în dreptul ferestruicii ca să dea pîinea sau o cană de ceai.

Afanasie era dezamăgit. Se gîndi ce-ar putea spune ca să se iște ceva, cît timp tăietorul acela nu ieșise încă, dar oboseala după noaptea nedormită îi cuprinsese mintea într-o amorțeală pe care nu voia s-o alunge. Se simțea destul de bine aici la căldură. Din cînd în cînd doar își aducea aminte de ceea ce făcuseră ei noaptea în baltă și era ca o îngrijorare care plutea în el și nu dispărea. Îi trecu prin minte că pînă la urmă el și cu Gălan puteau totuși s-o pățească.

— Șeful vine azi ? Știi tu bine că șeful vine azi ? îl întrebă pe Gălan.

Tînărul se ură lung la el ca și cum n-ar fi înțeles îndată despre ce este vorba, apoi dădu afirmativ din cap. Lui Afanasie îi fu ciudă. Cu o zi în urmă băiatul acesta se ținuse ceasuri întregi după el ca să-l convingă să-l însoțească în baltă noaptea și acum, după ce făcuse ceea ce își pusese în gînd, abia îi răspundea.

— Și o să-i pară foarte bine cînd ai să-i povestești,

— Poate o să-i pară, răspunse Gălan.

— Ceilalți din stațiune au aflat ?

— Cred că da, făcu Gălan, la fel de îngîndurat și deodată vocea i se schimbă, el scoase o țigară pe care o aprinse grăbit și întrebă arătînd spre tăietorul care în clipa aceea părăsea sala de mese : îl cunoști pe-asta ?

— Da-a. E unul din Caraorman, minți prompt Afanasie. Da' ce ?

Gălan nu-i mai răspunse. Se ridică de la masă și se duse după omul acela.

Descumpănit, Afanasie se sculă și el, neînțelegînd încă nimic, dar simțind că se întîmpla ceva și că nu avea timp de pierdut. Înainte însă de a ieși din sala de mese se duse în dreptul ferestruicii. Paulina ședea pe un scăunel, cu mîinile în poală, cu capul răsturnat puțin pe spate și plîngea.

Plîngea așa cum nu mai văzuse pe cineva plîngînd. Buzele întredeschise nu se mișcau dar ochii erau plini de lacrimi care se prelingeau pe pielea roșie și pătată a obrajilor ajungînd pînă în bărbie și Paulina nu ridica mîna pentru a le șterge. Afanasie se uită la gîtul alb al femeii acoperit în parte de părul care ieșise din basma și simți dintr-o dată că nu mai are putere s-o privească și că trebuie să tasă de-acolo.

Afară se făcuse ziuă însă lumina era încă puțină și cenușie din pricina pîclei de dimineață venită din baltă și care învăluia ostrovul.

Pe malul din dreapta, mai ridicat, se vedeau cîțiva tăietori îndreptîndu-se în șir cîte unul spre baltă, iar mai departe, în stuf, se auzea duduitul unui tractor.

I se păru că-i pierduse pe cei doi, deși nu trecuse decît puțin timp de cînd plecaseră din cantină, nu-i vedea nicăieri, în partea unde era pontonul nu se uită, acolo nu aveau ce căuta. Dar ei se aflau acolo.

Cînd Afanasie se îndreptă într-acolo cei doi stăteau față în față, profilați pe fondul metalic al fluviului ce curgea atît de încet încît părea o apă nemișcată. Corpul lung și negru al pontonului de lîngă ei arăta ca un trunchi uriaș smolit. Lînga cei doi, la o oarecare distanță se aflau cîțiva oameni.

Nu mai avea nici o îndoială acum că ceva din ceea ce presimțise și așteptase, se va întîmpla. Nu știa încă ce anume și nu mai încercă să-și dea seama. Alergă spre ponton.

Pe tăietorul care stătea în fața lui Gălan nu-l cunoștea. Era unul înalt și voinic, îmbrăcat ca toți cei de-acolo în pufoaică și ciulci legați cu sfoară, în cap avea o căciulă veche pe care o dăduse pe ceafă. Omul era proaspăt ras și asta îl mîhni pe Afanasie, pentru că toți se bărbieriau numai la sfîrșitul săptămînii sau cînd plecau acasă. Îl văzu cum se uită drept la Gălan și zîmbește.

— Am să plec cînd vreau... n-am să întreb de tine. Și tăietorul înjură.

— N-ai să pleci nicăieri. Gălan avea vocea sugrumată, dar cînd mai spuse o dată : N-ai să pleci nicăieri, vocea îi deveni stridentă.

Era palid și ochii îi erau încercănați și ardeau făcîndu-l să pară mai slab, supt de ceva dinăuntru ca cineva scuturat de friguri. Pe unul din obraji rămăsese din timpul nopții o pată neagră de mocirină.

Omul cu care vorbea scoase mîinile din buzunar, făcu un pas spre barca trasă pe mal lîngă ponton, apoi se opri și se uită liniștit la toți cei de-acolo. Stătu așa un timp, apoi spuse :

— Te-aprinzi ca un prost... Nu se vorbește așa despre o femeie însărcinată ?! Timpitule ! Aia-i din sat de la mine și-i cunosc tot neamul ei de cățapi... Face plozi cu cine știe ce handralău de la Navrom și vine să-i nască aici.

După ce spuse asta scuipă și începu să coboare spre barcă. Făcu doar cîțiva pași pentrucă Gălan se aruncă după el și-l trînti jos. Se rostogoliră pînă aproape de apă spărgînd cu trupurile lor poighița de gheață albicioasă care acoperea glodul de la marginea malului. Gălan se sculă întîiul și se repezi din nou asupra tăietorului și-l lovi, dar acesta nici nu se clinti și nu ridică mîna, așteptînd parcă ceva și atunci cînd o făcu lovitura fu dată în plin și tînărul căzu pe spate.

Îi despărțiră cu greu, Gălan se zbatea, aproape plîngînd de furie, rugînd să fie lăsat, însă nimeni nu-l asculta. Pe cellalt îl duseră la ponton. Omul își scoase acolo pufoaica și începu s-o curețe de noroi fără să se mai uite spre locul unde rămase Nicu Gălan.

La început, cînd cei doi se încăierară, Afanasie simți un gol în coșul pieptului ca și cum cu el se întîmpla totul și va fi lovit și va trebui sa lovească și el și fu ca o prăbușire care-i tăie respirația și el închise pentru cîteva clipe ochii. Alergă împreună cu ceilalți să-i despartă pe cei doi, însă nu făcu decît să se înghesuie în învălmășeala de trupuri și brațe. Acum stătea pe vine lîngă Gălan care se așezase pe barca tăietorului și-și ștergea buzele năclăite de sînge.

Și mai mult decît înainte Afanasie nu înțelegea nimic din ceea ce se întîmplase și izbucnirea pe care o văzuse îl uimi cu desăvîrșire. Îl cuprinse dintr-o dată o duioșie pentru tînărul cu care fusese noaptea în baltă, nici el nu știa de ce, voia sa facă ceva pentru el și atunci scoase o batistă, o muie în apă și i-o întinse.

— Ce s-a întîmplat, mă băiete ?

— Lasă asta acum...

Afanasie se apucă să-i șteargă el fața cu batista udă.

— Hai, mă, de ce nu-mi spui tu mie ?

— Taci... lasă-mă în pace.

Dar unda de duioșie era acum atît de puternică, încît lui Afanasie nu-i mai păsa ce spune cellalt, numai să poată rămîne lîngă el pentru a-l ajuta cu ceva. Începu să-i frece cu batista pata de mocirină de pe obraz și nu-l mai întreba nimic, așteptînd ca tînărul să vorbească singur. Era încredințat că pînă la urmă Gălan o să vorbească.

Octavian Păscăluță

GER DE IANUARIE

TUDOR

De multă vreme cinematografia noastră ne datora acest film inspirat, complex, axat pe un scenariu excelent conceput, cu o dramaturgie fără de care spectatorul n-ar fi rezistat celor 3 ore de proiecție.

N-am să contest înainte de a scrie despre această peliculă, că studiourile noastre au înregistrat unele succese (ia să ne gîndim la Lupeni, la Setea, la Valurile Dunării), dar aceste realizări, subliniate la vreme de cronicari, erau parțiale : fie ale regiei, fie ale interpretării, fie ale scenariștilor.

De astă dată se poate vorbi despre o operă cinematografică, despre ceva în stare să ne dea acel optimism fără de care orice mișcare artistică nu poate progresa. Tudor reprezintă o treaptă superioară în deloc scurta istorie a ecranizărilor romînești.

Ce a dus la succesul absolut al celei mai recente realizări a studioului „București" ? Mai întîi, prezența unui scenariu, gîndit cu logică și pricepere dramaturgică. În al doilea rînd, omogenitatea echipei de actori și, în al treilea rînd, regia sobră, echilibrată, neispitită de căutări fără temei.

Scriitorul Mihnea Gheorghiu, după lecturi îndelungate, a găsit acea schelărie funcțională a biografiei lui Tudor în stare să redea nu numai o viață romanțată, ci și un tablou veridic și cuprinzător al epocii. Panorama societății romînești din jurul anilor 1812—1821 este surprinsă cu o maturitate remarcabilă în secvențe memorabile, cu adevărat cinematografice. Portretul moral al lui Brîncoveanu, de pildă, atinge poezia dramatică a lui Shakespeare (nu întîmplător autorul scenariului este un cunoscut exeget și traducător al marelui Will). Vă amintesc ruga la icoane, înainte de trădare, sau umilirea tragică de la poarta Sultanului, grandioase în concepție și excepționale în interpretarea lui George Vraca.

Mihnea Gheorghiu se putea lăsa furat de unele aspecte haiducești ale epocii, ar fi putut merge pe un western oltenesc fără substanță, folosind capacitățile fizice ale interpretului principal, dar el a voit și a reușit ceva mai mult : să ne dea un Tudor măcinat de marea răspundere istorică pe care și-o ia în fața norodului în care vede depozitarul tuturor virtuților romînești, luptînd de aceea cu tagma iezuiților, formată dintr-o hoierime coruptă și fără scrupule, înfățișată cu o mare precizie (vezi figura marelui vistiernic în interpretarea suculentă a lui Florin Scărlătescu).

Cum nu intenționez să scriu o cronică, să mi se permită lipsa de ordine a argumentației, pentru că entuziasmul mă obligă la aceasta. Vreau să reamintesc spectatorului cîteva secvențe: prologul : marșul pandurilor în acompaniamentul unui cîntec de Gh. Dumitrescu, de o frumusețe bărbătească, fără egal ; scena jalbelor în protap, demnă de un mare dramaturg și de un mare regizor; secvența morții lui Șuțu (și-acum simțim cum ni se strînge carnea pe noi), scena traversării Oltului (a faclelor) pentru care oricine poate fi invidios și metafora finală a filmului: clătinare, în sunetul tînguitor și măreț de clopote, a unei găleți de fîntînă deasupra cadavrului eroului, ucis mișelește de către trădători.

Numai cu aceste cîteva idei cinematografice și se poate vorbi în viitor despre un film-școală romînesc. Vreau să vă amintesc cît de plastice erau acele rogojini arzînde pe capul tîrgoviștenilor jefuiți de boieri, cît de cutremurător era cîntecul de jale al năpăstuiților ; vreau să vă amintesc ce disperare și josnicie întruchipa Doamna Șuțu în tîrîrea acelui cadavru înghețat al soțului la o fereastră (scenă ce-mi vorbea încă o dată despre grandoarea operelor lui Shakespeare); vreau să vă reamintesc ce poezie gravă aveau miile de făclii aprinse pînă sub infinit, la malul Oltului, în acompaniamentul baroaselor fierarilor (sugerînd marea forță a poporului adunat laolaltă de o sfîntă revoltă.

Aș mai vrea să adaug, evident, și cîte ceva despre secvența „încoronării" lui Tudor, cînd în fața boierimii stupefiate, acest bărbat condus de un țel precis : acela de a mătura din calea săracilor pleava turcită, eroul încearcă tronul părăsit de Brîncoveanu ca pe un dulap oarecare ce pîrîie din toate încheieturile, exclamînd magnific: „Ce să caut eu în acest sicriu?" Și pentru a încheia înșiruirea celor mai semnificative tablouri dramatice ale filmului, puțin și despre scena snînzurării lui Oarcă, și ea demnă de un mare dramaturg.

Să repovestim : în plină luptă, unul dintre căpitanii lui Tudor, minat de un dor vechi de răzbunare, fuge după careta boierului Glogoveanu, uitînd de îndatoririle sale strategice. Soarta bătăliei e aproape compromisă de această imprudență și, după victoria dificilă a lui Tudor, acesta îl trage la răspundere pe Oarcă. Flăcăul haiducit este spînzurat în plînsetele disperate ale Tincuței care-l iubește. Ezitarea comandantului e curmată de către însuși vinovatul : singur, acesta își aruncă butoiul de sub picioare și atîrnă în streang. Tudor taie frînghia cu sabia și căpitanul refuzat de moarte se roagă la picioarele pandurilor să fie ucis. Un dispreț general e răspunsul. Acest scurt incident caracterizează succint caracterul eroului principal și dă o idee clară despre mijloacele sigure ale scenaristului, bun cunoscător al loviturilor de teatru, după cum se vede foarte utile și pe ecran.

Și acum ceva despre interpretare.

În rolul banului Brîncoveanu, artistul poporului George Vraca a realizat, credem fără exagerare, cel mai mare rol al vieții sale. Îl cunoșteam pe interpret de multă vreme, așa încît surprizele erau excluse. Mărturisim că de data aceasta ne-am aflat în fața unui mare actor al ecranului care, cu mijloace economice, cu o demnitate a gestului atît de proprie dar atît de rară, a stăpînit pur și simplu pe spectator. Vocea sa profundă, de o mare amplitudine, bine sonorizată servește o interpretare de prim rang.

În Tudor, Emanoil Petruț ni s-a părut un actor complex, puțin cam rece și stăpînit pentru firea violentă a eroului, fără acel lirism sugerat de textul avut la îndemînă. Asemănarea sa fizică rămîne oricum tulburătoare și de o mare precizie.

În Aristița Glogoveanu, romantica boieroaică, abstrasă de la treburile politicești ale soțului și chiar ale lui Tudor, intrînd într-o dragoste cam întîmplătoare, dar nu mai puțin poetică, Lica Gheorghiu ne-a oferit o interpretare deosebită. Melancolia privirilor, frumusețea unor ochi întunecați și plini de profunzimi, surîsul trist și grațios conferă actriței laudele noastre.

Olga Tudorache, întruchipînd pe Doamna Șuțu, a dovedit resursele sale dramatice cunoscute și a reușit într-o scurtă secvență să se facă ținută minte pentru multă vreme.

Geo Barton în Benescu, ușor teatral, a susținut un rol dificil. În rest, am reținut pe Amza Pellea (foarte cinematografic, ar trebui întrebuințat mai des), Ion Besoiu, Fory Etterle, Luminița Iacobescu și, mai ales, Mihai Pălădescu, în rolul „doftorului" (o mare promisiune pentru prezența sa fermă și jocul sugestiv al privirilor atît de necesar în film), Al. Giugaru, ca totdeauna plin de umor, personajul „gras' în sensul cel mai bun. Ne-a plăcut deasemenea, Toma Dumitriu și mai puțin, Ion Dichiseanu, pe cît de bun pe scenă, pe atît de feminin pe ecran.

Excelenta regie a lui Lucian Bratu ca și imaginea lui C. Ciuhotaru (care ar fi putut scoate și mai mult din peisajul romînesc). Felicitări compozitorului Dumitrescu pentru muzica sa de fond și mai ales pentru cîntecul pandurilor, de o mare sobrietate și frumusețe. Costumele Hortensiei Georgescu, excepționale, ca și decorurile lui Filip Dumitriu și Nicolae Teodoru.

Am greși dacă nu am saluta aportul inginerului de sunet Salamanian care a permis spectatorului să audă tot textul și chiar unele efecte remarcabile.

În concluzie : un film de mare anvergură pentru care studiourile noastre merită cele mai neprecupețite laude. Cu Tudor cinematografia romînească se va mîndri și după mulți ani și ne bucurăm din toată inima să scriem aceste rînduri.

Eugen Barbu

SECVENȚĂ DIN FILMUL „TUDOR"

Ecranul și mișcarea stilizată

Între „Electra" și „Harakiri", vizionate recent pe ecranele noastre, dincolo de diferențierea ca problematică, idei dezbătute și răspunsuri, permanența Artei a aruncat o vizibilă punte de legătură : extrema stilizare a mișcării, sobrietatea euritmiei cinematografice.

Formula nu este nouă; filmul, prin structura sa, reclamă anularea gestului de prisos, nesemnificativ, epurarea în adînc, găsirea unei forme concise, cuprinzînd maxime valențe. Printr-un proces lăuntric inerent, atît filmul comic, cît și cel dramatic — pe căi proprii, — își vor rafina pe parcurs mijloacele de expresie, printre care, unul de cea mai mare importanță — stilizarea mișcării. De la comediile burlești ale lui Mac Sennett,—care continuă pantomima de circ și de muzic-hall—și în care tarte cu cremă, automobile, polițiști, ciini dresați și fete mai mult sau mai puțin frumoase se agită într-un balet frenetic și absurd — și pînă la conciziunea economică a mișcării din „Idilă pe cîmp", „Pelerinul" sau „Dictatorul" lui Chaplin, cîtă distanță ! Este ca și cînd, sublimîndu-și tumbele, printr-un proces continuu, saltimbancul ar fi reușit să caligrafieze, pe talașul arenei de circ, zbaterea fluturelui lui Marcel Marceau ! Filmul dramatic are o evoluție și mai uimitoare. La începutul istoriei filmului, repertoriul romanesc, de un desăvîrșit prost gust, cu povestiri rocambolești, emfatice, înundă casele de film într-un număr și forță egalate doar de numărul și forța șuvoaielor de lacrimi scurse pe peliculă ; privirile actorilor erau disperate, „pozele" lor disperate și, vai, disperantă „stilizarea mișcării" ! Fără comentariu, redăm titlul și subtitlurile unui film prezentat de Pathé în 1904 : — Roman d'amour, grande scene vecue en sept tableaux : „Seduite. — Du travail au plaisir. — Abandonnee. — Mourante de faim. Lettre aux parents. — Terrible expiation. — A l'hopital".

Cît de departe sîntem de sobrietatea ritmului, concizia și echilibrul inegalabil din „Crucișătorul Potemkin" ! Scena scărilor Odessei, cu cadența mecanică, inexorabilă, a cismelor soldaților, cu contrapunctul goanei inebunite a mulțimii, într-o dezordine realizată cu cea mai perfectă geometrie, este un cumplit și perfect balet al morții. Ecranul a cunoscut multe și interesante experiențe de poetizare a mișcării, printr-o euritmie specific cinematografică, de multe ori frumoasă însă numai prin ea însăși, sau transpunînd doar idei muzicale, ca de exemplu : „Ballet Mecanique" al pictorului Fernand Leger, sau „Arabescurile" chopiniene ale lui Germaine Dulac. Capodoperele lui Rene Clair și întreaga sa formație artistică mărturisesc contactul cu Loie Fuller, cu Baletele Suedeze și influența exercitata de baletele ruse ale lui Diaghilew.

Stilizarea mișcării, atunci cînd purcede din însăși necesitatea lăuntrică a operei, apare ca un element de prim rang în economia rigurcasă a frumosului cinematografic. Așa s-a întîmplat și cu filmele „Electra" și „Harakiri".

În „Electra" se aud doar cîteva dialoguri-cheie. Sensurile operei sînt împlinite printr-o stilizare la maximum a mișcării, prin găsirea gestului elocvent, printr-o euritmie în rezolvarea căreia regizorul a dat dovadă de un deosebit simț al măsurii și echilibrul — orice depășire riscînd să spargă cadrul întregului și să-l redea artificios. Tocmai această euritmie, cred, a dat operei o frumusețe de neuitat, atîrnînd greu în admirația juriului și publicului entuziast.

Din înălțimea trufașă a palatului din Argos, Clitemnestra așteaptă sosirea lui Agamemnon. Privirea fixă, scursă de căldură, mîna crispată, înfiptă ca o ghiară pe piatra aridă, și toată făptura sa, încordată și imobilă, ca a unei păsări de pradă, umplu secvența de o neliniște apăsătoare ; Agamemnon se apropie ; Clitemnestra înaintează lent și sigur, fascinîndu-și parcă victima ; cu voalurile sale lungi acoperă ca două aripi umerii Electrei și ai lui Oreste. Neliniștea crește ; simțim că trebuie să se întîmple un lucru groaznic — și deodată emoția explodează, în loviturile de secure scurte și repezi, împlîntate cu forță în trupul zbătîndu-se în ochiurile plasei. Nu se pronunță nici un cuvînt ; se aud doar sunete puternice, izbind timpanul ca pocnetul ritmat al unei inimi în care s-a făcut stăpînă groaza. Electra se cutremură și se frînge fără grai, ca și cum loviturile nevăzute ar izbi-o și pe ea. Efectul dramatic este magistral. Mai tîrziu, Electra, urgisită de Clitemnestra, își duce viața în coliba țăranului ce i-a fost impus drept soț, trăind visul reîntoarcerii fratelui iubit, Oreste. O înconjoară în permanență corul credincioaselor prietene, femei simple, care o înțeleg, o susțin și o apără. În vechea tragedie greacă, corul evolua în mișcări ritmice, cu cadență gravă în dansurile „emmeleia", sau agilă și vioaie în „hyporchema". În piesele satirice, euritmia gravă era înlocuită cu dansuri tumultuoase, deslănțuite, uneori de o frenezie licențioasă—„cordex"-ul, lăsînd să se întrevadă foarte clar originea lor dionisiacă. În plină maturitate a genului, mișcările dansului se sublimează, participînd printr-o maximă interiorizare la sobrietatea severă a întregii compoziții. Formula euritmică adoptată de regizorul de film păstrează întocmai frumusețea unei astfel de sublimări, aducînd cinematografiei un tulburător dar poetic. Grupul femeilor, drapate în negru, evocă carlatide gînditoare, vesele sau triste, păsind cu supleță sau privind elocvent în atitudini de o desăvîrșită frumusețe plastică. Procesiunea femeilor, ducînd-o pe Electra la mormîntul lui Agamemnon evocă frizele Partenonului ; femeile se desfac în cerc, se string cu grabă s-o susțină, cînd copleșită de durere își plînge soarta, asemănînd-o cu a puiului de lebădă rămas stingher, o acoperă cu trupurile lor cînd străinii bat la ușa colibei, căutînd-o Nu știu daca vreun cuvînt ar fi echivalat cu frumusețea și delicatețea gestului protector. — „Facă-se lumină", strigă Electra în clipa fericită cînd află că Oreste l-a învins pe Egist — și deodată, văile întunecate ale Micenei se umplu de făclii, într-o euritmie vesela și luminoasă. Torțele se pleacă apoi solemn, rînduri, rînduri și în mijlocul lor, Electra încununează pe învingători, într-un cadru de o rară frumusețe plastică. Scena omorîrii Clitemnestrei are o tonalitate complet schimbată. Se aud din nou sunete precipitate, ca bătăile unei inimi înnebunite de groază, pietrele încep să vuiască, un vînt aspru șvîrle pe cerul de plumb păsări negre, amenințătoare, corul își frînge liniile armonioase într-o lamentație agitată și înfricoșată. În sunetul tînguitor al unei melopei, sub privirile corului, exprimînd groaza și mila, tăcuți, nefericiți, Electra și Oreste se despart. Siluetele lor se îndepărtează pe drumurile prăfuite, se pierd printre măslinii săraci.

*

M-am întrebat uneori : să fie adevărată povestirea lui Plutarch — vrînd să ilustreze faima de care se bucura Euripide —, că în anul 404, după înfrîngerea Atheneі, generalii spartani au crutat-o de distrugere, adînc mișcați de un focean care le-a cîntat primul cor din „Electra" ? — Cred că da.

*

Filmul japonez „Harakiri" demonstrează rafinamentul la care a ajuns arta orientală și extrem-orientală în exprimarea cît mai stilizată a mișcării. La originea lui .teatrul chinez, ca și cel grec și indian, a pornit din dans și pantomimă. Cine a văzut

reprezentațiile Trupei Ansamblului de dramă din Pekin a fost surprins de viabilitatea acestei tradiții și de efectele de mare subtilitate rezultate. Kobayaschi a păstrat în film întreg ceremonialul, riturile ,atitudinile și gesturile samurailor, stilizîndu-le într-o ordonanță geometrică atingînd perfecțiunea. Hieratismul samurailor, reuniți în așteptarea săvîrșirii ritualului barbar, este răsturnat, printr-o euritmie cinematografică rar întîlnită de deslănțuirea unui adevărat balet războinic, în care mișcările gonesc, se întretaie vertiginos sparg simetria planurilor dreptunghiulare în racursiuri de mare îndrăzneală. Comparația filmului cu un joc de șah, mi s-a părut foarte fericită ; ce este roninul Tsuguma decît un pion care într-un joc desnădăjduit răstoarnă maiestatea sacrosantă și inutilă a pieselor din jur ?

Tea Preda

film

ELECTRA

La prima vedere pare surprinzător faptul că, vrînd să ecranizeze drama Electrei, realizatorul grec nu s-a folosit de „Hoeforele" lui Eschil sau de „Electra" lui Sofocle ci a apelat la tragedia lui Euripide, considerată cea mai puțin bună dintre toate trei. Și, totuși, această alegere a avut la bază două considerente de fond. Cacoyannis însuși spune : „Euripide poate fi socotit un autor extrem de modern prin finețea și profunzimea psihologică a personajelor sale, și prin umanismul său". În al doilea rînd, acțiunea acestei „Electra" se petrece exclusiv în exterior, ba mai mult, marea parte a tragediei se desfășoară nu în apropierea palatului lui Agamemnon, ci la țară, în vecinătatea colibei unui țăran sărac Or, în concepția lui Cacoyannis, peisajul urmă să joace un rol important, acela de a prezenta Grecia de-a lungul veacurilor, de a realiza o punte între Grecia antică și cea modernă. De aceea, el și-a turnat filmul în întregime în decoruri reale : grandioasele ruine ale palatului de la Micene, dar și micile căsuțe ale unui sat de astăzi, aflat în apropierea Atenei. Această modernizare parțială a decorului ca și a costumelor de altfel (semnate de Vasilcus), trebuie însă considerată nu ca un anacronism, ci ca o tendință de actualizare, în spiritul celei dorite de realizator, aducînd în același timp o puternică notă de realism.

Pătrunzîndu-se de spiritul lui Euripide, integrîndu-se lui, regizorul Cacoyannis, în același timp semnatarul scenarului, nu a fost nevoit să se depărteze prea mult de original. Păstrînd anumite elemente de structură clasică, cum ar fi corul, el a redus tragedia lui Euripide la esența ei. Aceeași tendință de actualizare de care vorbeam mai sus l-a făcut să suprime acel „deus ex machina" din final, înlocuindu-l cu sosirea oamenilor din popor care își exprimă, printr-o tăcere grea, dezaprobarea paricidului.

Meritul filmului „Electra" este de a nu fi teatru filmat. Nu avem de a face cu o experiență de transpunere teatrală, ci cu tratarea esenței tragediei prin mijloacele specifice celei de a 7-a arte. Cacoyannis a izbutit să păstreze noblețea tonului tragic, poezia ce caracterizează textul și dialogul lui Euripide, folosind în același timp întreaga sa măiestrie de cineast, perfect stăpîn pe mijloacele de expresie artistică. Elementul tragic care marca deja două dintre reușitele sale anterioare „Stella", sau zguduitorul „Fata în negru", este pe deplin valorificat în „Electra", operă de maturitate, amplă, răscolitoare.

În ultima vreme s-a remarcat tendința regizorilor de a pune genericul fie după primele secvențe de la început, fie după sfîrșitul filmului. Cacoyannis a folosit un alt procedeu mult mai original, construind după modelul teatrului antic un prolog, deosebit ca tratare de restul filmului, — prolog în care ne e înfățișată în imagini de o rară intensitate uciderea lui Agamemnon. Proiectată pe fundalul stîncos al dealurilor Aticei, silueta Atridului apropiindu-se cu pași apăsați este impresionantă prin masivitatea și forța ei. Prim-planurile de o frumusețe sculpturală ale lui Agamemnon filmat din racursi sînt punctate de bătăi de gong amenințătoare.

Cu o savantă dozare a gros-planurilor și a planurilor de detaliu, Cacoyannis știe să sugereze spectatorului ceea ce va urma. Chiar dacă acesta nu cunoaște subiectul tragediei, văzînd dintr-o dată întreg ecranul ocupat de mîna Clitemnestrei încleștînd mîna soțului ei, el ghicește că se pregătește o crimă. Un plus de dramatism a obținut regizorul folosind cu abilitate tăcerea. Într-adevăr, prim-planurile mute ale Electrei ce urlă înnebunită de groază și durere, sînt mult mai emoționante decît dacă i s-ar fi auzit vocea. De altfel, în întreg prologul nu se rostește nici un cuvînt, acțiunea fiind susținută sonor de impresionanta muzică a compozitorului Theodorakis ce alternează cu zgomote și cu tăceri de o rară eficiență.

Dacă prologul este măreț, impunător, cu cadre de o frumusețe clasică aproape dureroasă, în clipa în care începe desfășurarea propriuzisă a acțiunii, în clipa în care răsună primul glas omenesc, regizorul își schimbă brusc stilul, dîndu-i mai multă căldură. Mergînd pe linia unei permanente accentuări a umanității personajelor sale, a apropierii lor de oamenii obișnuiți, Cacoyannis realizează în același timp un tablou veridic al vieții grele a poporului, ai cărui reprezentanți sînt soțul Electrei și corul, format de acele femei în negru, vecinele sărace ale Electrei.

Soțul Electrei este la Euripide unul din cele mai interesante personaje din punct de vedere al umanității și al superiorității sale morale. Prin el, autorul făcea elogiul muncii și al eticei oamenilor simpli în constrast cu cea a clasei stăpînitoare. Această idee valoroasă este preluată și accentuată de Cacoyannis care acordă un rol important modestului erou despre care corul spune : „Nu e om de vază, nici nobil nu e, dar adevărata noblețe e cea a sufletului".

O altă idee prețioasă a lui Euripide, pe care regizorul o scoate în relief, este aceea a urii împotriva tiraniei ce se menține doar prin forța brutală a armelor (de pildă cadrele în care țăranii muncesc pe cîmp păziți de soldați călări, sau secvența de la mormîntul lui Agamemnon, cînd femeile o iau la goană înfricoșate de apariția soldaților lui Egist).

Este interesant de remarcat că tratînd un subiect clasic antic, Cacoyannis nu s-a lăsat atras doar de aspectul exterior grandios și solemn al personajelor, ci a creat caractere complexe, frămîntate, cu porniri adesea contradictorii. Aceeași Electră care cu sînge rece a pregătit moartea mamei sale, în ultima clipă șovăie, copleșită de sentimentul final : „Mamă, ai grijă !" strigă ea, și dacă Clitemnestra n-ar fi pomenit exact în acea clipă numele lui Egist, poate că sfîrșitul i-ar fi fost altul. Personajele se ciocnesc cu violență în atingerea țelului lor, dar acțiunile lor nu mai sînt atît rodul unui destin implacabil, cît al unor voințe și pasiuni extreme.

Regizorul a fost slujit în intențiile sale de o excelentă echipă de actori, în frunte cu marea tragediană de renume mondial, Irina Papa. În urma unei munci îndelungate cu interpreții, Cacoyannis a obținut de la aceștia așa cum singur afirma : „un ritm interior care să ne salveze de pericolul teatrului filmat". Și într-adevăr dialogurile rostite de actori nu numai că sînt lipsite de orice retorism teatral dar se disting prin armonia și muzicalitatea lor gravă.

În rolul eroinei titulare, Irina Papa realizează o creație de înalt nivel artistic, întruchipînd o Electră complexă, cu un caracter dîrz, hotărît. Printr-o manieră de interpretare sobră și reținută, dar plină de intensitate dramatică, tragediana aduce pe ecran frămîntările și suferințele fără margini ale nefericitei eroine.

Dacă personajul Electrei este magistral interpretat, credem că Iannis Fertis a fost greșit distribuit în Oreste. Deși întrunind din punct de vedere fizic toate datele rolului, (în unele prim-planuri de profil pare a fi însăși statuia lui Apollo), el nu are vigoarea necesară. Să fi fost chiar concepția regizorului care avînd o Electra atît de voluntară l-a considerat pe Oreste doar ca un instrument în mîna ei ?

Spuneam la început că realizatorul filmului a păstrat din tragedia lui Euripide corul, ba chiar acordîndu-i un loc întîns. El intră în acțiune o dată cu izgonirea Electrei din palat, fiind întruchipat mai întîi de femeile care muncesc la cîmp și o petrec cu cîntecul lor, și apoi de femeile cernite, ce din clipa sosirii Electrei în noua ei casă vor fi mereu alături de ea, susținînd-o și îmbărbătînd-o în clipele grele. Această permanentă prezență sumbră pe ecran, trezește de la început un sentiment nelămurit de neliniște, prevestind parcă iminența nenorocire și fiind în același timp un important factor emoțional.

E curios că deși este un element specific scenei, corul, așa cum a fost folosit de Cacoyannis, se adaptează perfect cerințelor ecranului. În momentele recitative, Corifeea este filmată în prim-planuri scurte, în timp ce aparatul panoramează lent pe grupul de tunici negre, aducîndu-ne în gros-plan, cîte un chip ce pare tăiat în marmură. Amintim de asemenea cadrele în care femeile stau adunate în fața colibei în care se consumă crima, cînd șoaptele lor sugerează șuieratul vîntului potrivnic de care vorbesc înfricoșate.

Slujit fiind de o echipă de artiști și tehnicieni de valoare, în frunte cu operatorul șef Walter Lassaly, care semnează și imaginea filmului „Gustul mierii" al lui Tony Richardson, Cacoyannis a izbutit să realizeze un film de înaltă ținută artistică, în care stilul său simplu, de un mare rafinament ajunge să devină clasic, rămînînd în același timp foarte modern Totuși ne îngăduim să formulăm și cîteva rezerve.

Astfel credem că serbarea dionisiacă lasă de dorit din punct de vedere al realizării ei, contrastînd în mod prea evident cu restul filmului Nici dansul mimilor nu este pe deplin realizat, deși ideea de a sugera lupta dintre Egist și Oreste prin mișcările celor doi dansatori e interesantă.

Mai există în filmul „Electra" încă o anume discordanță de stil, manifestată atunci cînd regizorul se lasă sedus de unele șabloane formaliste : vezi secvența de la mormîntul lui Agamemnon, cînd aparatul filmează cerul printr-o mișcare de rotire, sau cea în care femeile în negru se zbuciumă de groaza crimei făptuite. E de presupus că acele cadre fulgerătoare cu corbii, cu cerul cu gros-planuri hidoase etc. prefigurează Eriniile ce-l vor pedepsi curînd pe Oreste. Oricum ele dizonează cu sobrietatea și acuratețea de stil a totalității filmului.

Privit în ansamblul său filmul „Electra" reconfirmă valoarea regizorului Michael Cacoyannis, situîndu-l în rîndul primilor mari realizatori ai lumii.

Manuela Gheorghiu

ANALIZE LITERARE

Pe marginea poeziei „Geneza" de Nicolae Labiș

In poezia „Geneza", Nicolae Labiș se încumetă (dar încumetarea este aproape o dispoziție poetică firească la el) să ne dea o „geneză" nouă. Avem în față o bucată de trei strofe de cîte opt versuri, cu rimă împerecheată — urmind o curbă rapidă, a cărei scurtime apare ca un tur de forță față de amploarea temei Acest examen pe care și-l impune poetul ni se pare trecut cu deosebit succes. El e și foarte reprezentativ, din mai multe puncte de vedere.

Vom spune mai intîi că avem a face cu o probă de forță în ce privește concentrarea poetică. Dar cum e atinsă această concentrare ? Poetul nu folosește nici o clipa mutația abruptă a ideii, dinamica „golului intens", saltul aventuros care înnoadă gîndirea pe un drum ascuns. Totul se petrece la lumina zilei, a unei zile imense, marea zi a lumii în nașterea ei continuă, surprinsă însă la un registru de gîndire care exclude orice urmă de crispare, orice contracții dezordonate — fie eliptice, fie digresive —, în funcție simbolică. Cu alte cuvinte, gradarea gîndirii, pe o traiectorie așa de scurtă și de esențială ca aceea pe care o adoptă Labiș, apare exemplar realizată de către poet. Tema genezei cosmice este unită la el cu aceea a dezvoltării istorice și umane și cu o splendidă proiecție către viitor. Este cu adevărat surprinzător cum înăuntrul acestei teme, am putea spune fără cadre, fără țărmuri, imaginile s-au organizat poeticeste într-un circuit așa de conturat pe de o parte și așa de bine condus, pas cu pas, pe de alta ! Imaginile, cuvintele rămîn simple, și totuși noi, în majoritatea lor.

In întreaga poezie a lui Nicolae Labiș domină un ton de precoce gravitate, o răspundere a gîndului și o conștiință a condițiilor aspre pe care gîndul le impune vieții interioare a poetului. Poezia lui Labiș e unul din exemplele remarcabile de regenerare viguroasă a ideii, în afara oricărei urme de intelectualism și de contracție abstractă. Această cucerire a lui în linia unor poeți contemporani de prestigiu rămîne reprezentativă, într-o epocă și un mediu care, — prin forța dezvoltării culturii și științei — sînt saturate de idei. Intre cultură și poezie nu există, firește, antinomie. Cultura este extrem de necesară oricărui poet, dar dacă el nu mînuiește acest instrument cu suficientă grijă, adică de pe poziții personale de viață, încercate, autentice și profunde, el se poate răni mortal cu această unealtă, mai ales cînd ea devine „filozofică".

In poezia „Geneza" avem un Labiș care se măsoară deschis cu ideea și am putea spune cu conceptul filozofic și anume cu conceptul dialecticii. Acest fapt ni se pare interesant de amintit unora dintre tinerii noștri poeți.

Vom menționa, în raport cu tema poeziei de mai sus, că „apercepția" cosmică a lumii s-a îmbogățit, după dispariția poetului, cu niște elemente concrete care înlesnesc considerabil „decolarea" imagistă a poeziei filozofice : este vorba de zborurile interplanetare ale omului. Acest fapt, departe de a împinge poezia filozofică spre metafora cu totul inedită dar lesne alterabilă, îi pune, dimpotrivă, la îndemînă substanțe de viziune realiste, care permit cucerirea pe un drum nou și clar a esențelor înalte ale materialismului. Lipsit de o astfel de înlesnire, Nicolae Labiș face totuși, în bucata „Geneza", o poezie filozofică pe cît de autentică, pe atît de accesibilă. Acest lucru se datorește în primul rînd nivelului adînc al experienței de viață, deci și de gîndire a poetului, precum și faptului că această experiență, interioară și exterioară, este poetic organizată, în poezia sa, în așa fel încît poate constitui un adevărat model, dacă o privim în lumina unității lirice pe care o atinge. Din acest fapt derivă și valoarea și accesibilitatea ei.

Poezia „Geneza" începe astfel : *Atunci, trecînd șuierător prin vid, / Din zbor se închega un bloc lichid, / Se rotunjea în goana-i purpurie / Și-și alegea o cale pe vecie.*

Viziunea este esențială. Cuvîntul „trecînd" din primul vers salvează problema cea mai grea a temei, aceea a abordării ei, sintetizînd conceperea dinamică a genezei. Imaginea se amplifică rapid pe aspectul inițial de „ordine" și de organizare a materiei. In cele patru versuri care urmează, ideea se concretizează pe celălalt aspect, „cel haotic", din nașterea formelor : *Pe el se-amestecа în văi grozave / Puhoaiele de ape și de lave. / Deasupra nori clocotitori și ceață, / Acopereau priveliștea măreață.*

Ultimul cuvînt, „măreață", dă nume — și prin aceasta accentuează — însăși emoției stîrnită de toate versurile la un loc. Imaginea, ideea, emoția converg și sînt și consemnate lucid, în armonia lor.

După această primă secvență pe deplin rotunjită a poeziei, avem o primă senzație de neliniște. Expresia se va dilua oare, se va dezorienta ? Pare că nimic nu conține germenul suspensiv al continuării organice.

Germenul a existat însă — odată cu prezența acută a întregii teme în mintea poetului. După această primă a poeziei, registrul ei liric se schimbă. E ca și cum ar interveni „corul", a cărui intrare este pregătită foarte bine de ultimul cuvînt. „Corul" este poetul însuși, care se dedublează în reflecție. Trecerea era în fond un moment tot așa de dificil, ca și abordarea inițială a temei. Labiș il rezolvă simplu, recurgînd la o modalitate firească și riscantă — cea explicativă : *Materia își începea enormă, / Viața în cea mai primitivă formă.*

Apoi aspectul fundamental dialectic al realității este indicat îndată, ca atare, în următoarele două versuri, care mizează expresiv, ca pe un „suporter", pe o puternică esență ritmico-fonică, ele recuperîndu-se astfel pe deplin în economia lirică a desfășurării bucății : *Cu deplasări spasmodice-n mișcare, / Cu largile-i contraste tipătoare.*

Labiș trece, apoi, la această constatare : *N-au fost atunci timpane să audă / Acele chinuiri de lume crudă, / A căror ecouri, distilate, / Sînt azi în mii de sunete curate.*

Trecerea de la primele două versuri la ultimele două, în pasajul de mai sus, deși arată o balistică excepțională a gîndirii, nu se bazează în nici un fel pe metoda eliptică, pe dislocarea irațională a meditației, pe o reînnodare a ei aventuroasă, ci pe o gradare propriu-zisă, incluzînd un proces de raționamente în care logicul, prin largul orizont final pe care îl atinge pe neașteptate, devine poetic. Pasajul, prin acele „chinuiri de lume crudă" și prin sentimentul concentrat al timpului, are un deosebit accent patetic.

Drumul este deschis pentru momentul viziunii istorice și etice a „genezei continue". In a treia strofă succesivă de opt versuri, cu aceeași desăvîrșită gradație, poetul reintră din „cor" în fenomene — în fenomenul social. El „arde etapele" și parcurge erele, de la un vers la altul : *Ne-am închegat din ape și din foc, / Ne decantăm în straturi sociale. / Se-adună tot mai harnic la un loc / Asbest cu-asbest, metale cu metale,*

Apoi el ajunge țelul final al ciclului genezei, definirea omului și finalității lui : *Nutrim un vis și năzuim spre el / Noi fauna măreață a furtunii, / Să sune dintr-al nostru viu oțel / Curatul sunet al perfecțiunii.*

Unda minunată a poeziei sale s-a încheiat cu o proiecție supremă : „Noi fauna măreață a furtunii". Se exprimă concis, plastic și major viziunea dialectică a lumii în ordinea umană. Acest vers este pe deplin congruent și armonic cu cel dintîi al poeziei : „Atunci, trecînd șuierător prin vid..." Poetul nu și-a scăpat nici o clipă din mînă firul artei, dar nici nu a stăvilit într-un fel elanul ei, am putea spune, supersonic.

Ce-ar mai putea urma, sîntem ispitiți să ne întrebăm, din nou cu oarecare teamă, în cea de a patra strofă, după acest apogeu ? Totuși plinătatea intuiției care a prezidat la nașterea acestei poezii a lui Labiș se confirmă o dată mai mult. Poetul intră într-o a treia ipostază : nici obiectivare, nici „cor", ci participare intimă, directă, coborîre aproape în ezitare și — mirabile dictu — în combativitate.

Pentru replierea lui, îi sînt suficiente trei cuvinte, cu care începe primul vers din ultima strofă : *Mult pîn-atunci !...* adică pînă la atingerea „curatului sunet al perfecțiunii". Dar șerpuirea întregii strofe, în meandrele ei iuți și bărbătești, se redresează deodată. Cosmonautul acesta al genezei revine pe pămînt, parcă exact la punctul prevestit în momentul lansării și proclamă concluzia culminantă a optimismului omenesc, a privirii înainte : *Mult pîn-atunci ! Dar dacă se-nfiripă / Puțin măcar din visul arzător, / Pe nervii noștri va vibra o clipă / Ecoul sunetului viitor. Și- asemeni clipe de vor fi mai dese, / Dac-am lovi-n dușmanii dimprejur, / Mai repede din ele se va țese / Prezentul bun și viitorul pur.*

Cu aceasta am citat poezia „Geneza" a lui Nicolae Labiș în întregime. Ea realizează nu numai o armonie focală a gîndului, ci și o concomitentă închegare omogenă a imaginilor. Labiș folosește un limbaj modern, lucid, am putea spune științific, utilizat adesea, dacă ne uităm bine, și într-o surprinzătoare funcție muzicală. El dă acestui limbaj un contrapunct de „neaoșisme" : „Bloc lichid" lîngă „goana-i purpurie", „ecouri distilate", după „chinuiri de lume crudă" etc. Poezia are un climat al ei, o „valoare punctuală" pe care o putem defini drept *senzație a avîntului lumii*. Această senzație păstrează, fără îndoială, o mireasmă eminesciană. Ea nu se revarsă însă peste marginile ei, într-o stare indiferențiată, cum ar fi aceea a infinitului, ci rămîne stimulatoare, aproape energetică.

Lăsînd la o parte o anumită incertitudine în realizarea strofei finale, este evident că în această poezie a lui Nicolae Labiș — ținînd seama de valoarea ei și de unitatea ei lirică— „apa se face sferă", cum spunea Goethe, vorbind de esența poeziei adevărate.

Dragoș Vrînceanu

Grigore Alexandrescu

BOUL ȘI VIȚELUL

Auzind că fiul are-un post de vază
(A ajuns ispravnic pe-o pașune mare)
Tatăl bou își puse coada pe spinare
Și pe-aci ți-e drumul ! A plecat să-l vază.

Tanțos și mai vesel boul ca oricînd
Pe oricine-n cale îl oprea spunînd :
— Merg chiar la ispravnic ! Am un fiu și eu
Și-a ajuns ispravnic... Pe cuvîntul meu !
Unde-l găsesc oare ?
— Tii la dreapta...
— Țiu...
Și așa spre seară a ajuns la fiu.

L-a văzut din zare și-a fugit spre el :
— Fatul meu... O doamne ! Scumpul meu vițel !
Dar cînd vru să-l pupe (lacrimi avea-n gene)
Scumpul fiu îi zise : — Lasă ! Fără scene !
— Stai să te văd bine...
— Vrei să stau tablou !?
— Tii ! Te-ai făcut mare...
— Da. Sînt și eu hou.
— Bou ! Ce bine-mi pare ! Verste patruzeci
Să te văd bătut-am...
— Bine. Și cînd pleci ?
— Salu-mtreg, mătușa, unchiul cel bătrîn
Toți te felicită...
— Știu eu : toți vor fin.
— Văd că ai de toate : ciăi de fin..
— Optzeci !
— ... paie... Ai și iesle ?
— Cînd ziceai că pleci ?
— Oi pleca eu însă-s obosit...
— Știi, tată :
Du-te acum acasă, vino altădată :
N-ai nimerit bine... vezi, am multă treabă...
— Și să viu la anul ! ?
— Ce atîta grabă ?

Auzind aceasta, cu mihnire mare
Tatăl bou își pune coada pe spinare
A oftat o dată, sufletul să-i iasă,
Și călcînd ca-n strachini s-a întors acasă.

— Ce-ți făcea vițelul ? — i-a-ntrebat Brăzdar —
S-a făcut bou mare ?
— S-a făcut... măgar.

Serghei Esenin
(În traducerea lui George Lesnea)

VIȚELUL

În imașul verde abia ajuns-a
Și-a lătăt azi vaca un vițel de aur...
Gingaș ca o floare, seamănă cu dînsa,
Doar la ochi, îmi pare, seamănă c-un taur.

Cu picioare slabe, fragede, de fuger,
S-a săltat din iarbă și privea cu rugă..
Și era să cadă... dar s-a prins de uger
(Vitelușul vacii !) Și-a-nceput să sugă...

Fără ca să-i pese că-i copii de fiță,
N-a lăsat în brațe ca să-l ia nici unul.
Singur merse-acasă, blînd, lingă măicuța...
Ea-l sorbea cu ochii și l-a lins tot drumul.

Ci-n ogradă porcii-au prins a grohăi
Mirosind pe noul oaspe cu mînie.
Și-a-nțeles vițelul chiar din prima zi
Că-n ograda veche-i multă porcărie.

Serghei Esenin
(În traducerea lui Zaharia Stancu)

TĂURAȘUL

Nici n-ajunsese bine vaca în pașune,
Cînd a lătat un tăuraș destul de mare.
E frumos, are în frunte o pată albă
Și în privire nu știu ce ciudată asemănare.
El s-a ridicat șovăind
Pe toate cele patru picioare, dintre fragi,
A adulmecat o dată aerul
Și a început să bea lapte de vaci.

Apoi, cînd cireada s-a întors în sat,
Vitelușul s-a pomenit mergînd singur pe șleau, cu bucurie,
Vaca dădea din coadă ca să-l apere de muște
Și-i venea să-mpungă cerul, cu mîndrie,

Dar acasă-n curte niște rîmători
L-au privit pieziș peste marginea trocii.
Și viteluș atunci a priceput
Ce lei de dobitoace sînt porcii.

Miron Radu Paraschivescu

DE OF ȘI DE AOLEU

Floare 'naltă, floare neagră,
Nu ți-am spus, tă, că-miești dragă ?
C-o să fur din cer cinci stele
Să-ți fac salbă și mărgele ?
Și mă laudam că eu
Îl caftesc pe Dumnezeu

De s-o pune-n drumul meu...
Nu-mi spuneai tu — știu ca azi —
Cînd săream peste-un pîrleaz,
Că de drag ce îți sînt eu
O să mori de gîtul meu ?
Și-a venit un barbugiu,
Oi, un fante de gagiu,
Din Obor, sau mai de sus,
Te-a chemat și tu... te-ai dus !

Și-ncă n-ar fi fost nimic,
Dacă nu mi-ai fi manglit
Punga mea cu bani țișic !
Stăteam noaptea amîndoi,
Bibilică, bibiloi,
Ningea lună peste noi.
Eu credeam că mă iubeai,
Dară tu mă sărutai,
C-o mînă mă mîngîiai,
Cu alta cotrobăiai.

Boarfo ! Nu ți-a fost șucar
Să bagi mîna-n buzunar ?
Cum puiut-ai să te-nduri
Să mă-nșeli și să mă furi ?
C-am spoit un an tingiri
Pe la fețele subțiri,
Și-am trăit prin mahala,
Doar cu praz și ciulama
Ca să-ți cumpăr, fie, fie
Rochie de cununie,
Să-ți fac degetu-nflorat
C-o piatră de molestat.
Și tu uite cum te ții
De cuvîntul ăl dintîi !
Bine, dragă, îți mersii !

Să mă-nșele o lălîie !
Da' și eu fusei tămîie !
Că puteam' și eu încai
Să fiu craiul ăl mai crai
Și să huzuresc ca-n rai.

.. Da' acum am rămas bleg,
Amărît și plin de jeg
Ca nărojii ăi mai mari :
Nici gagică, nici bîștari !

Francesco Petrarca
(în traducerea lui Lazăr Iliescu)

SONETUL XXXI

Pe-o colină-naltă
M-a săgetat Amor
Unde pieptu-mi tresaltă
Din fior în fior.

Ies în valea Maltă,
De chipuri mă-nconjor :
Ci-a vedea o altă
Femeie nu-i ușor !

Ah, ce mai arșiță
Și ce rece gheață
Gata să mă-nghită !

Grea-i a bărcii viață —
Că-ntîlnu în piață
O dulce madonită...

REPORTAJUL ÎN COLECȚIE

În cei aproape 10 ani de apariție, colecția „Patria noastră" (Editura tineretului) a pus în circulație o serie de volume valoroase, aducînd o contribuție substanțială la progresul reportajului ca specie de prestigiu în cadrul literaturii realist-socialiste.

Vasile Nicorovici, de pildă, după ce ne-a dat o carte izbutită despre lumea oțelului („400 de zile în orașul flăcărilor"), cu temeinicia și seriozitatea ce-i sînt caracteristice încearcă în „Marele arc petrolifer" să reconstituie atmosfera lumii petroliștilor, dezvăluindu-i frumusețea și eroismul. Eseul și descripția minuțioasă, disocierea sociologică și psihologică, evocarea istorică și geografică își dau întîlnire în cartea sa. Incursiunile în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat își au și ele rosturile lor estetice în această carte, venind să sublinieze transformările petrecute în centrele petrolifere din Valea Prahovei, Oltenia, Moldova, schimbarea condiției umane a celor care luptă să smulgă pămîntului zăcămîntul său de preț.

Nicorovici creionează portrete de muncitori interesante, ca cel al lui Ion Spătaru — stimat pentru agerimea sa în rezolvarea problemelor de producție — sau al bătrînului și sfătosului brigadier Ion Constantin.

Ritmul trepidant al vieții actuale, firescul și simplitatea ei armonioasă imprimă relatării reportericești un tempo febril, energic, respinge fraza „frumoasă", excesiv metaforică. Stilul lui Nicorovici este exact, sobru, nu însă uscat și plicticos. Există în „400 de zile în orașul flăcărilor" și în „Marele arc petrolifer" pasaje transcrise în carte direct din carnetul de însemnări, informații tehnice minuțioase. Firește, un efort de selectare pe linia elementului de senzație, în sensul bun, reportericesc, ar fi fost necesar. Trebuie să subliniem că unele prolixități sau pasaje tehniciste din cărțile sale nu se datoresc caracterului „monografic", adică modalității de lucru. In discuțiile ce s-au purtat în jurul modalităților reportericești, „reportajului monografic" i s-a aplicat dușul scoțian : pe de o parte el a fost servit din belșug cu elogii de către critica literară,care a văzut în el ilustrarea unei direcții fertile — trecerea de la documentarea turistică la cunoașterea dinăuntru a realității, pe de alta s-a văzut dojenit la fel de stăruitor de reporterii care au adoptat o altă modalitate mai potrivită cu înclinațiile și cu planurile lor de creație.

Se pierde adesea din vedere o formulare dintre cele mai fericite cuprinse în programul artei realismului socialist, cea privitoare la posibilitatea cultivării tuturor formelor, modalităților, stilurilor literare, acceptarea neîngrădită a pluralității — dacă așa reclamă materialul de viață reflectat. O discuție în acest sens poate fi rodnică numai în măsura în care problemele de modalitate reportericească sînt puse în raport cu realitățile ce trebuie reflectate, pentru că *realitatea* cere „modalitatea" și nu invers. Reporteri diferiți ca stil, dar apropiați printr-o anume predispoziție către exprimarea emoțională, cu dese pătrunderi în zonele poemului, cultivă, cu aprecіabile diferențieri de nuanță, direcția lirică în reportajul actual. Amintim aici pe Ilie Purcaru, Petru Vintilă, Traian Coșovei, Pop Simion.

Ziarist ingenios, Ilie Purcaru pune în reportaj o pasiune și o sinceritate cuceritoare. Reportajele sale despre Oltenia și Dunăre sînt concepute tot după un plan monografic. „Harpe și ape" e o amplă înfățișare a spațiului dunărean, de la pătrunderea fluviului în țară pînă la vărsarea sa în mare. Urmînd acest itinerar, Purcaru a realizat numeroase pagini de istorie, geografie, folclor, viață urbană, rurală și peisaj. Comuniunea sinceră a autorului cu realitățile zugrăvite dă cărții un predominant caracter liric. Lirismul însă nu sufocă imaginea realității obiective.

In „Dobrogea în marș", Petru Vintilă mărturisește că nu a urmărit crearea unei monografii, ci realizarea unei „secțiuni în timp", prezentarea „unui crîmpei de azi al marșului impetuos, pe care Dobrogea, cea dintîi regiune colectivizată în întregime, îl face sub ochii noștri". Talentul asociativ, mobil, stilul colorat al autorului — însușiri pe care i le-a formatpractica reportericească — sînt confirmate și de noua carte. Marșul către comunism al regiunii celei mai înapoiate altă dată este înfățișat în pagini emoționante, scrise cu un real simț al grandiosului. Subiectul se pretează la poem.

Tendința reportericească, în sensul nedorit al cuvîntului, de a filma în galop cifre și fapte, înglobarea deopotrivă a amănuntului neimportant și a esențialului, se fac simțite în unele reportaje ale lui Vintilă. Urmarea este că acestea capătă un caracter de notă informativă sau dare de seamă. Unele reportaje stau sub semnul unei elaborări pripite. Orașul Babadag, descris în culori orientale, a devenit, pînă la apariția cărții, cu totul altul. Dar un reporter mai atent la nou ar fi putut sugera ce va deveni ulterior orașul Babadag. Chiar dintr-un plan de sistematizare el ne-ar fi putut crea o imagine destul de reală în acest sens.

Alături de volumele de mai sus, care se înscriu ca realizări certe, în domeniul reportajului literar au văzut lumina tiparului și altele ce nu-și justifică apariția. Unele sînt un produs hibrid, un amestec între povestire și reportaj, cu insuficiente elemente de fabulație ca să fie povestiri și fără observații și date specifice reportajului. Cărțile îți transmit ceva din chinuitoarea singurătate a reporterului în fața paginii albe, pentru ca efortul compoziției, al construcției literare nu pot ascunde necunoașterea unor fapte într-adevăr vrednice de a fi relevate. Aș aminti aici volumul lui D. Almaș și M. Mancaș „Freamătul luminii". Autorii străbat drumuri pe care le-a făcut cîndva și Hogaș : pitoreasca regiune a Moldovei de la izvoarele Bistriței pînă la confluența ei cu Siretul. În loc să selecteze însă ce este esențial pentru regiunea respectivă, reportajele aduna laolaltă aspecte pitorești, de specific local. Eroii nu apar ca oameni ai zilelor noastre. Ciobanii „sînt la fel de spălați în zăr și unși cu unt de oaie ca și eroii din secolul trecut ai drumețului prieten", se scrie în carte. Te întrebi în adevăr dacă acest volum vorbește despre prezentul socialist sau despre faptele întîmplate cu secole în urmă.

Spre a înviora reportajul, unii autori consideră ca e necesar să introducă în el diverse scene de amuzament, peripeții etc. Încercînd drumuri ocolite, ei îi sărăcesc conținutul. „Timișoara" de Mircea Șerbănescu, „Nu departe de castelul prințesei" de Camil Baciu oferă suficiente exemple în acest sens.

Despre un profil bine definit al colecției „Patria noastră" nu se poate vorbi întotdeauna. Se simte încă în volumele apărute o căutare, o dibuire atît ca modalitate de abordare tematică cît și artistică. Colecția a fost deschisă în 1954 cu „Tabloul geografic" al lui Geo Bogza — privire generală asupra țării — de la care au pornit, pe diverse regiuni geografice și administrative, multe din volumele ce au urmat. Se pare că s-a plecat de la ideea de a nu lăsa nici un punct alb pe harta țării, de a se scrie o geografie socialistă. Cu unele inconsecvențe, acest lucru s-a realizat (uneori făcîndu-se însă rabat de calitate). Volumele publicate au acoperit o suprafață mare din harta geografică a patriei. Au scris V. Nicorovici despre Hunedoara, P. Vintilă despre Dobrogea, Ilie Purcaru despre Oltenia, Viniciu Gafița despre Moldova, Florența Albu despre Bărăgan, Horia Liman despre Baia Mare, Radu Cosașu despre Bicaz, Mihai Tunaru despre Valea Prahovei. Unele aspecte sînt fatal asemănătoare în cărțile respective, pentru că localitățile, deosebite geografic, se aseamănă din punctul de vedere al transformărilor sociale care le caracterizează. Apoi, aria geografică fiind limitată, această tematică nu va putea satisface perspectivele colecției. Există teme interesante care nu trebuie să rămînă în afara sferei de investigație reportericești ca : relațiile de conviețuire socialistă dintre oameni, aspecte ale moralei noi, comuniste, lupta pentru introducerea tehnicii noi etc.

Credem că editura ar trebui să facă mai mult în ceea ce privește detectarea de teme mai largi. Cum ea posedă o viziune de ansamblu a lucrurilor, ar putea să recomande scriitorilor teme noi, neabordate.

Vera Adam

PARODII

de MARIN SORESCU

Disc decorativ de fațadă, cu stema Moldovei (Ceramică smălțuită).

„EXPERIMENTALISMUL“ TINEREI POEZII ITALIENE

— De vorbă cu poetul Elio Pagliarani —

Născut la Viserba, lîngă Rimini, licențiat în științe politice la Padova, poetul Elio Pagliarani a fost multă vreme redactor și critic literar al ziarului „Avanti !“, la Milano. A publicat cîteva volume de versuri, figurează în toate antologiile de poezie de după război, a fost tradus și în alte țări. E un tînăr scund, care gesticulează scurt și hotărît, vorbește repede și pretinde să fie repede înțeles. Întrerupt din vorbire, încearcă imediat să-și continue fraza, se oprește la început contrariat, apoi d spus să se explice sau să polemizeze cu aceeași vioiciune. Despre poezia tînără știe tot — a purtat doar atîtea discuții ! — și are gata pregătită, expresia îi aparține, „o schemă redusă“ a poeziei italiene din ultimii 20 de ani.

Pagliarani își deschide schema făcînd o apreciere asupra ermeticilor, „părinții dușmani“, cum li se spune. E un curent încadrat în decadentismul european dintre cele două războaie, care exalta, la culme, viciile, practica o poezie „verticală“, aristocratică, de evaziune. Ermetismul e antipopular, se adresează unui cerc îngust și închis de inițiați. Pagliarani îi recunoaște, totuși, un merit : acela de a fi unificat limbajul literar, chiar dacă „de sus în jos“, astfel că, în jurul anului 1940, poeții italieni ajunseseră să folosească un limbaj literar comun.

Ermetismul își încheie parabola, continuă Pagliarani, din motive extraliterare, o dată cu sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, cînd ia naștere neorealismul. Părăsind zonele abstracte și rarefiate ale ermetismului, poezia se apleacă asupra **faptelor**, asupra cronicii, asupra **realității**. Faptele, întîmplările din viața reală, sparg „diafragma“ estetizantă ce învelea poezia evazioniștilor și iau locul „rotocoalelor de fum“ care se destramă în vag. E o chemare împotriva acelei literaturi care nu vorbea despre oameni, despre popor și care nu era înțeleasă de acesta. Dar, în curînd, neorealismul cade în echivoc : poeții, mulți dintre cei care-l cultivau, se inspirau din realitate, făceau din fapte motivele lor de poezie, dar erau lipsiți de mijloace de expresie noi, potrivite cu noul conținut. Această carență de formă, mai precis lipsa unui limbaj elaborat pe măsura noilor necesități de reflectare, i-au făcut pe cei mai mulți să se întoarcă la limbajul și schemele ermeticilor, să recurgă la vechile formule. De aici — echivocul. Ca să se facă mai limpede înțeles, Pagliarani exemplifică. În „Antologia rezistenței“, publicată de Volpini-Accrocca, apar nenumărate versuri care evocă moartea eroică a partizanilor. Dar poeții ezită să-i înfățișeze în atitudinile lor simple și, în loc să vorbească, de pildă, despre „partizanul ucis, cu mîna încleștată pe armă“, preferă să descrie imaginea, literaturizată și falsă, a partizanului „căzut cu o floare în gură“ ! De ce ? Pentru că trăgaciul și arma, pa-să-mi-te, n-ar avea valoare poetică.

Această incapacitate a neorealiștilor de a găsi mijloace poetice inedite, un limbaj propriu dictat de noile conținuturi, — i-a bucurat pe reacționari, pe bătrînii ermetiști, care au strigat triumfător că, după ei, nu mai există poezie. Profesorul Oreste Macri, teoretician al ermetismului, a publicat prin '53 un eseu, în care stabilește — la modul eronat al unei anumite critici literare spaniole — o succesiune a ultimelor generații poetice în Italia, observînd criteriul datelor de naștere (sic) : o primă generație, a lui Ungaretti, Palazzeschi, Cardarelli (născuți între 1880—87) ; a doua generație, a lui Montale și Quasimodo (născuți între 1893 și 1900) ; a treia, a lui Sereni și Luzi și, în sfîrșit, a patra generație, a celor născuți după 1921—23, care... **n-ar exista**. Dacă însăși scărîtarea în „generații“, pe zile de naștere, e o greșală, e antiștiințifică, negarea existenței unei poezii noi, a unei promoții de poeți tineri, subliniază Pagliarani, e de-a dreptul o neghiobie.

O neghiobie de care profită cultivatorii poeziei reacționare, postermetiștii (Erba, Chiara), care emit pretenția de a constitui, exclusiv ei, „cea de a patra generație“. De aici, încep polemicile aprinse între neorealiști și postermetiști. O primă intervenție clarificatoare vine din partea lui Pier Paolo Pasolini, cu eseul **Neoexperimentalismul**, apărut în „Officina“ (Uzina). Pasolini susținea că există un „cel mai mic numitor comun“, care permite o clasificare a tinerilor poeți italieni în postermetiști, neorealiști, experimentaliști. „Experimentaliștii“ sînt cei care depășesc, sau se străduiesc să depășească, atît ermetismul, cît și experiența, nereușită, a neorealismului literar. Pagliarani îmi mai spune că el însuși a dat o definiție proprie noii poezii și „experimentalismului“, într-un articol polemic publicat în „Avanti !“ și că, într-adevăr, „cea de a patra generație“ nu există, fiindcă **nu vrea să existe** în sensul dorit de ermetiști. În același timp, apare ca un semn concret al noii orientări „experimentaliste“, poemul **Cenușa lui Gramsci** a lui Pasolini.

Punctele de plecare ale „experimentalismului“ sînt vechi, chiar străvechi ca și dramatica poziție a scriitorilor italieni față de uneltele lor de exprimare. Există, da, o mare literatură italiană, există opera lui Dante, a lui Petrarca sau Leopardi, dar această literatură — străinii neavizați nu cunosc fenomenul — **nu e scrisă în limba vorbită de popor**. Poporul vorbește în dialect : toscan, roman, napoletan, genovez etc., iar dialectele, în majoritatea lor, se deosebesc foarte mult de limba literară. Cum trebuie să scriem, ca să fim înțeleși de masele largi ale poporului ? Iată întrebarea (pe care ermeticii aristocratizanți nu și-au pus-o și nici n-au vrut să și-o pună) la care **încearcă** să răspundă, concret, prin opera lor, „experimentaliștii“. (De aici și denumirea noului curent : a încerca, a experimenta căi noi de expresie). „Experimentaliștii“ tind să **democratizeze** literatura, să pună poezia, în sfîrșit, la îndemîna întregului popor. În esență, e aceeași problemă enunțată la începutul conversației : dat fiind că în literatură și în poezie au pătruns conținuturi noi (lupta partizanilor, viața muncitorilor și a pălmașilor, faptele de cronică cotidiană etc.), trebuie căutate și experimentate — pînă la cristalizarea unui adevărat limbaj literar nou — felurite mijloace de expresie, forme proaspete, extrase din tezaurul limbii vorbite, în stare să „medieze“ artistic transmiterea în popor a noilor cuceriri de conținut, de mesaj.

Experimentaliștii își caută justificarea și punctele de sprijin în clasici, în însăși opera lui Dante, pe care-l consideră un autentic „experimentalist“, un cercetător și novator de limbă (ceea ce, într-adevăr, a și fost). Dar Pagliarani și tovarășii săi văd și în poeții clasici dialectali niște mari creatori, deloc mai prejos decît ceilalți maeștri : în special în milanezul Carlo Porta și în romanul Gioacchino Belli.

Totuși, „experimentalismul“, lăsat să zburde în voie, prezintă și el destule primejdii, recunoaște Pagliarani, are un dublu tăiș. Dacă, pe de o parte, se pune în mod just accentul pe înnoirea mijloacelor lingvistice, pe de altă parte, există riscul de a eșua în exerciții sterile, pur formale. De fapt, în tendința necritică de a făuri un nou limbaj, unii experimentaliști au făcut să pătrundă în poezie așa numitul „plurilingvism“, care amestecă elemente de dialect, de jargon, de vorbire familiară, de limbaj comun (radio, presă, televiziune etc.), și chiar de limbă străină, într-o mixtură care duce pînă la urmă tot la ininteligibil.

Îmi îngădui să-l întrerup pe interlocutorul meu și să-i vorbesc despre limba și literatura noastră (care nu cunoaște dialectele, ci numai graiurile regionale), despre Creangă și Eminescu, despre Rebreanu, Sadoveanu și Arghezi, despre experiența lor în materie de îmbogățire a limbii literare prin infuzii de grai popular. (Pagliarani citase cu invidie pe Tolstoi, care „a învățat limba literară de la doica sa“, iar eu i-am replicat că nu în altfel s-a întîmplat și cu marii noștrii scriitori). În orice caz, Pagliarani s-a arătat mulțumit de intervenția mea, convenind că atît el, cît și tovarășii săi de poezie, caută să găsească metodele și măsura cea mai potrivită prin care să asigure înviorarea și democratizarea literaturii italiene, prin mijloace de expresie noi, oferite de însăși vorbirea populară.

Apoi, Pagliarani mi-a vorbit de importanța lecturilor din Gramsci, despre influența exercitată de Maiakovski, Blok și de poeții anglo-saxoni din jurul anului 1930, dar, mai ales de opera poetică a lui Brecht.

Noile teme ale literaturii de după război, influența poeților amintiți, necesitatea de a găsi un limbaj nou, au determinat, în linii mari, o orientare precisă a tinerei poezii italiene. Această poezie a încetat să se identifice cu genul liric, a dobîndit o importantă „încărcătură“ rațională, s-a inspirat din realitate, căutînd mereu să fie o expresie a vieții sufletești a poporului.

Ajungînd la probleme de măestrie artistică, Pagliarani susține că poezia trebuie să se bizuie pe o anumită tensiune, pe un „declic“ dramatic, nerefuzînd, la nevoie, să comunice și prin simboluri (foarte clare însă). Pentru Pagliarani, la urma urmei — și o spune cu simplitate, fără aerul unei butade — diferența dintre proză și poezie stă doar în faptul că, în poezie, „si va a capo ogni volta“, o iei de la capăt cu fiecare vers.

Florian Potra

TOAMNA LA BERLIN

„Micul ecran“ și viitorul celor mici

Bomba atomică și-a înălțat pentru întîia oară ciuperca ucigătoare deasupra Hiroshimei. Și astăzi, după atîția ani de la funestul gest al „apăsării pe buton“, ciuperca, deși topită în adîncurile văzduhului japonez, continuă să radieze. Așa numita boală atomică este prezentă în sîngele multor locuitori ai acestui oraș japonez — Sodoma secolului XX. La Hiroshima, femeile nasc oameni infirmi, cu stigmatul ciupercii în sînge. De aceea, savanții japonezi sînt într-o continuă stare de alarmă...

De curînd, în Japonia a intrat în stare de alarmă o altă categorie de oameni de știință — neurologi, psihiatri, pedagogi. Cauza ? S-a constatat, în sfîrșit, că programele de televiziune pentru copiii japonezi de vîrste diferite, prin conținutul lor, emit un soi de „radiații“ nu mai puțin primejdioase și dăunătoare decît acelea ale „ciupercii de foc și cenușă“.

Iată, pe scurt, istoria a două victime :

O elevă din Tokio, în etate de 11 ani, se întorcea de la școală acasă. La un colț de stradă a fost atacată și ucisă cu un sadism feroce. Țipetele victimei au alarmat strada. Trecătorii, alergînd la locul crimei, au dat peste un adolescent care urla cît îl ținea gura : „A fost ucisă o femeie ! Criminalul a fugit chiar acum cu bicicleta !“ Dar n-a fost crezut. Ridicat și dus la secția de poliție a cartierului, adolescentul a făcut mărturisiri complete : „Eu cu mîna mea am ucis-o atît de bestial. Motivul ? Acum cîteva zile am urmărit la televizor scena unui omor. Momentul m-a excitat într-atît, încît am simțit nevoia să mai văd încă o dată expresia de groază de pe chipul victimei. I fel ca și-n scena aia... Atunci...“

Atunci, adolescentul și-a ucis colega. Nu știm dacă anume crima asta, sau altele au stîrnit neliniștea specialiștilor japonezi. Ziarul japonez „Sinkan Bunsium“ nu face, în acest sens, nici o precizare. Știm însă că o dată cu semnalarea crimei de mai sus, ziarul a ridicat în fața opiniei publice japoneze problema „micului ecran“ și a programelor destinate celor mici. Pornind de la întrebarea, foarte justificată din punct de vedere pedagogic : „ce influență are televizorul asupra copiilor, asupra celor ce se găsesc într-o etapă esențială a dezvoltării personalității omenești ?“ ziarul arată că specialiștii japonezi au stabilit următoarea statistică :

70 la sută din numărul copiilor în vîrstă de 3 ani iau loc în mod constient în fața televizorului.

90 la sută din numărul copiilor preșcolari știu să-și deschidă singuri aparatul ; fiecare puști reține exact orele emisiunilor îndrăgite.

Fiecare copil pierde zilnic în fața „micului ecran“ cîte două-trei ore, iar în zilele de sărbătoare, cîte patru ore. Majoritatea copiilor urmăresc programele de tip american, filmele gen western, cele cu gangsteri, filmele violente, ai căror „eroi“ sînt criminali, luptători de „chatch and chatch“ etc.

20 la sută din numărul copiilor preferă televizorul jocului în aer liber.

Și o primă consecință a acestor programe : copiii încep să vorbească grosolan și vulgar. Apoi, în sufletul micilor spectatori încolțește sentimentul fricii. Astfel, frica devine o trăsătură psihică permanentă a copilului.

Alarmat de aceste constatări, profesorul Hatano din Tokio subliniază : „Înainte de toate, trebuie să abordăm, cu toată atenția, fenomenul fricii la copii. Fenomen pe care psihologii îl numesc : „reacție sau acțiune în stare de alarmă“. Cercetările din Tokio ne-au arătat că 40 la sută din numărul copiilor care au vizionat programele polițienești și de groază ale televiziunii noastre, se tem de întuneric, n-au somn, iar cînd îi au, le este bîntuit de coșmare. Asemenea „reacții de alarmă“ lasă, la început, urme nevăzute care apoi, mult mai tîrziu, se manifestă în conștientul omului matur sub forme complexe nevrotice. Din toate excitațiile cauzate de televizor, frica are consecințele cele mai grave“.

Iată, deci, dragi cititori, „ciuperca ucigătoare“ a unor programe de televiziune în lumea capitalului. Și, astfel, o invenție epocală — micul ecran — pune în primejdie viitorul celor mici.

Haralamb Zincă

SPUNEȚI-MI VOI, ANII MEI

Iată-mi mîinile mele nu frînte de rugi și de lacrimi
care curg pe obraji și nu se mai zvîntă.
De treizeci de ani cu ele chem soarele,
de treizeci de ani arid pe pămînt,
și cresc și cad și din nou mă ridic,
de treizeci de ani repet numele vieții,
dar încă nu pot pricepe cum să mă iau la trîntă
cu moartea.
Spuneți-mi, anii mei, spuneți-mi,
ce-i dragostea și cui cîntă păsările
din primăvară pînă în toamnă, din toamnă pînă
în primăvară,
pentru cine înfloresc cărările,
pentru cine bat vînturile
cînd eu mă legăn din rădăcină, din temelii ?
Care cuvînt mă reține,
care mă smulge din rădăcină și mă dă pradă morții ?
O dată să ne rupem lanțurile
căci dragostea nu e un șireang,
dragostea nu e o noapte iară de margini,
în care un trup caută alt trup
și gura caută-nsetată o altă gură.
Din tălpi în creștet mă prăvăl și iar cresc
și pot de aici prevedea zări noi,
neclintită din loc
și pot aici zămisli imagini
ce schimbă ziua și schimbă noaptea,
căci pot de aici să dau sonoritate cuvintelor,
ce-ți vor ciocni cu pliscul creierul noaptea
ca nici un vis să n-ajungă nălucă stătută.

Florica Ștefan
(R.S.F. Iugoslavia)

MUGURE

Tăcerea-adîncimea mărilor
în care am aflat o boabă de mărgăritar.
Ieri a fost totul învelit
în nori și furtună.

O creangă s-a frînt de rod.
Pe brațul tău iarăși sînt mugure
ce zvîcnește la adierea vîntului.

În românește de VERONICA PORUMBACU

„HEMINGWAY“

Note de lectură
de AL. ROSETTI

Scrierile lui Hemingway, dacă nu sînt autobiografice, datorează însă mult propriei sale experiențe: o viață chinuită, plină de dificultăți, cu deziluzii sentimentale.

Ernest Hemingway este unul dintre scriitorii care creează o viață secundă, mai puternică decît însăși viața : cititorul este răpit, de la primele pagini, de această forță uriașă, care nu-l mai slăbește, pînă la ultima pagină a cărții. Dialogurile sînt caracteristice pentru arta lui Hemingway: în ele găsim exprimate gîndurile cele mai banale, păreri naive și replici mai veridice decît în realitate. De aici impresia de viață intensă, pe care cititorul o trăiește alături de eroii cărții, de evenimente cotidiene, dar atît de naturale, de evocatoare și de necesare, în economia narațiunii.

În capodopera sa, „Cui îi bate ceasul?“, romanul războiului civil spaniol, cititorul devenit partizan, trăiește cu respirația tăiată evenimentele războiului civil, alături de eroii narațiunii, cade și se ridică o dată cu ei, e plin de speranțe și gustă amara deziluzie a înfrîngerii.

Iubirea, la Hemingway, are ceva din furia maură, cînd nu e înfățișată clocotind sub flegmul britanic.

În narațiunea „Bătrînul și marea“, intriga amoroasă e absentă. Monologul, de la un capăt la altul al nuvelei, e condus cu măiestrie și e făcut din materialul cel mai simplu, de o naturalețe desăvîrșită. Cartea trebuie pusă alături de „Taifunul“ lui Joseph Conrad și de „Moby Dick“, romanul balenei albe al lui Melville.

Viața aventuroasă și plină de peripeții a toreadorilor l-a atras cu deosebire pe Hemingway, prin jocul cu moartea și momentele ei eroice. Descrierea tauromahiei se numără printre cele mai bune pagini ale sale. Și alături de aceste pagini de înălțare, e descrisă viața cotidiană, cu vulgaritățile și banalitatea ei. Viața, lumea pitorească care se perindă pe străzi, și nelipsitele stațiuni ale eroilor în cafenele și baruri, pentru a consuma nenumărate sticle de băuturi alcoolice. Totul concură pentru redarea culorii locale, a conversațiilor neîntrerupte, a vacarmului străzii și localurilor, strigătelor publicului entuziast în arenă.

Cărțile lui Hemingway conțin concentrate de viață: ele ni se adresează, prin intermediul cuvîntului scris, care trezește în noi lungi ecouri ce nu se mai pot stinge.

UN DON QUIJOTE CONTEMPORAN...

Se pare că isprăvile lui Don Quijote n-au luat sfîrșit o dată cu istoria vieții sale. Literatura contemporană plăsmuiește și astăzi eroi de talia lui. Constatarea este oarecum ciudată. Mai putem fi și astăzi martorii unor aventuri quijotești ? Ne răspunde scriitorul Miguel Bunuel, dînd viață lui Don Cristobal — veselul și tristul personaj al romanului său „O lume pentru toți“ (Un mundo para todos).

Romanul acesta vine să confirme o dată în plus că participăm la o renaștere a realismului critic în literatura spaniolă. Inițiată de scriitoarea Carmen Laforet în deceniul al IV-lea, această nouă orientare realist critică este continuată și îmbogățită astăzi de prozatori și poeți de valoare (frații Luis și Juan Goytisolo, Jesus Izcarray, Luis Pacheco, Ana Maria Matute, Marcos Ana și alții). Dintre aceștia se remarcă în mod deosebit Miguel Bunuel.

Prezent în literatura spaniolă încă din 1950, reușește să obțină cîteva distincții și să fie selecționat pentru PREMIUL INTERNAȚIONAL ANDERSEN 1962, fiind unul dintre scriitorii foarte apreciați. Își încearcă pana atît în critica literară, cît și în eseu, teatru, roman și literatură pentru copii.

Recent apărut, romanul „Un mundo para todos“ ne poartă, datorită fanteziei autorului, prin Madridul zilelor noastre, urmărim de-a lungul celor 600 pagini noile aventuri ale modernului hidalg Don Quijote. Ca și strămoșul său, Don Cristobal înnebunește și, avînd ca scut „nebunia“, spune lucrurilor pe nume. Nimic nou în a te servi de un pretins nebun pentru a putea dezvălui adevărul, pentru a condamna o lume nedreaptă. Și nu prin aceasta se impune romanul. Subterfugiul s-au găsit și se găsesc acolo unde nu se poate vorbi deschis, acolo unde trebuie să fie disimulată participarea autorului. Motivul „nebunului“ este poate tot atît de des folosit ca și cel al străinului. („Scrisorile persane“ de Montesquieu, „Aventurile serioase și comice ale unui siamez“ de Dufresny, „Scrisorile marocane“ ale lui Jose Cadalzo), sau anonimatul („Coplas“ de un provincial, „Lazarillo de Tormes“).

În majoritatea cazurilor de folosire a acestor subterfugii, intenția, finalitatea este mai mult sau mai puțin evidentă. Pretextele sînt ușor transparente pentru o minte cît de cît ascuțită. Ne explicăm cu puțin efort motivele care le generează, dacă ne gîndim în special la Spania, atît din trecut cît și de astăzi. Dacă Cervantes s-a temut de cenzura Inchiziției, iar Cadalzo a trebuit să-și ascundă părerile despre Spania sec. XVIII, atribuindu-le unui străin fictiv care-i vizita patria, cu atît mai mult astăzi, în condițiile teroarei franchiste, scriitori ca Bunuel trebuie să se folosească de căi lăturalnice pentru a spune adevărul.

Numai un „nebun“ poate să se hotărască fără teamă, ca și Quijote la vremea lui, să „facă ordine acolo unde-i numai dezordine, să aplaneze scandalurile, să impună dreptatea...“

În felul acesta, Bunuel ne introduce în realitățile Spaniei de astăzi. Don Cristobal, în dorința de a împărți dreptatea, cutreieră Madridul și împrejurimile, constatînd cu profundă durere și amărăciune mizeria și greutățile celor săraci. Locuitor al unui cartier mărginaș — Guindalera — el este în permanență în contact cu viața celor umili, plină de suferințe și privațiuni. Cristobal, în realitate Miguel Bunuel, denunță astfel un regim social bazat pe exploatare, mizerie, corupție și teroare.

Avem de a face cu o critică ascuțită, pătrunzătoare și bine dirijată care, deseori, spre a-i sesiza ținta, solicită concentrare, spirit de observație și finețe. Dacă într-o încăpere a poliției, printre cei arestați din diferite motive, se află și un tînăr căruia i se cere socoteală pentru faptul că a „îndrăznit“ să gîndească, mai este oare nevoie să se spună că în Spania Franco interzice gîndirea liberă ? Din acest incident, aparent nesemnificativ, Cristobal cu multă luciditate trage concluzia că e nevoie să se organizeze o instituție a Gîndirii Libere.

Nu rareori folosește ironia și autoironia, comicul de situație și de limbaj. Acestea sînt dublate pe alocuri de accente tragice, zguduitoare prin simplitate, prin totală lipsă de artificii, printr-un realism viguros. Poate fi ceva mai impresionant decît faptul că doi tineri căsătoriți trebuie să-și amaneteze verighetele pentru o bucată de piine, că o femeie bătrînă este silită să facă același lucru cu o protează dentară, că o tînără logodnică își lasă cadoul de logodnă pentru o sumă de bani ?

Funcționar de 20 de ani la casa de amanet, Don Cristobal se îngrozește de mizeria celor care vin zilnic să-și lase obiectele cele mai necesare pentru o sumă derizorie și se hotărăște s-o transforme într-o bancă a tuturor. Rezultatul nu este greu de bănuit ; Cristobal își pierde slujba și este declarat nebun. Animat de ideile sale progresiste, de dragostea sinceră pentru cei în suferință, dornic de ordine, pace, dreptate și libertate, cutreieră străzile și cartierele capitalei cu intenția de a rezolva cele mai încurcate probleme.

Deseori actele lui sînt în aparență total nesăbuite, iar hotărîrile produc pe drept cuvînt ilaritate. Alteori, însă, ne surprinde justețea celor remarcate, luciditatea cu care judecă și măsurile calculate pe care le ia. Cînd autorul vrea totuși să atragă atenția asupra aspectelor celor mai grave, le denumește doar și il învăluie pe Cristobal într-o lumină de iresponsabilitate, pentru a se situa astfel în afară de pericol. Peregrinările lui au ca scop, așa cum am mai spus, dobîndirea fericirii celor din jurul său. S-ar cuveni să subliniem că el este convins de faptul că ar reuși în acțiunile sale dacă ar avea și sprijinul celor înstăriți, dacă oamenii ar fi mai solidari.

Însoțindu-l în continuare pe Don Cristobal, pătrundem mai adînc în realitate. Iată că doi tineri nu-și pot întemeia un cămin din cauza chiriilor inabordabile și a lipsei de locuințe (problemă des întîlnită în literatura spaniolă contemporană), iată cum mulți licențiați nu-și găsesc de lucru în specialitatea lor, nevoiți fiind să se dedice celor mai nerentabile meserii (Juanito, vecinul lui Cristobal, vinde baloane și face păpuși cu toate că a studiat dreptul).

În scurt timp, faptele lui Cristobal provoacă o adevărată campanie în presă, pretext în plus pentru a aduce în focarul reflectorului pe ziariștii burghezi, prezenți ori unde-i „rost“ de senzațional, înarmați cu fleșuri și cu o „imaginație“ de tip Munchausen. Pana autorului nu-i cruță nici pe diplomați, nici pe juriști.

Abil mînuitor al simbolului, autorul vizează prin procesul intentat lui Cristobal pentru iresponsabilitate și pagube publice, procesul care zilnic se face în Spania ordinii, păcii, libertății, dreptății.

Pentru a evita o interpretare greșită a eroului său, autorul ține să amintească faptul că, dacă într-un anumit fel, Don Quijote, absorbit de idealuri medievale perimate, vroia să transpună trecutul în prezent, în schimb Don Cristobal „își are inima absorbită de ceva foarte actual, cum este ordinea inexistentă, pacea pe care n-o au confrații săi, justiția socială absentă“.

Irina Runcan

COMITETUL DE REDACȚIE
Eugen BARBU (redactor șef), I. D. BĂLAN (redactor șef-adjunct), Maria BUCUR, Gica IUȚEȘ, AL. OPREA (redactor șef-adjunct), Dumitru SOLOMON, Nicolae STOIAN, Petru VINTILĂ, Romulus ZAHARIA (secretar general de redacție)

REDACȚIA : B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51 ; ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.60.99 ; Abonamente : 9 lei — 3 luni ; 18 lei — 6 luni ; 36 lei — un an ; Tiparul : Combinatul poligrafic Casa Scînteii

40.220